

Г Е Л Ь Б Е Т И К А
В И Д А В Н И Ч И Й Д І М

№ 1/2025

Спорт. Освіта. Здоров'я

Редакційний штат

- Борисова Ольга**, доктор наук з фізичного виховання і спорту, професор, Національний університет фізичного виховання і спорту України (м. Київ, Україна)
- Бріскін Юрій**, доктор наук з фізичного виховання і спорту, професор, Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського (м. Львів, Україна)
- Вітомський Володимир**, кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент, Національний університет фізичного виховання і спорту України (м. Київ, Україна)
- Воронова Валентина**, кандидат педагогічних наук, професор, Національний університет фізичного виховання і спорту України (м. Київ, Україна)
- Гаврелюк Світлана**, кандидат медичних наук, доцент, Національний університет фізичного виховання і спорту України (м. Київ, Україна)
- Клавіна Ая**, доктор філософії в галузі освіти, професор, Литовський спортивний університет (м. Каунас, Литва)
- Когут Ірина**, доктор наук з фізичного виховання і спорту, професор, Національний університет фізичного виховання і спорту України (м. Київ, Україна)
- Красільщиков Олександр**, кандидат наук, факультет спортивних наук та рекреації, Технологічний університет MARA (м. Шах-Алам, Селангор, Малайзія)
- Маринич Вікторія**, кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент, Національний університет фізичного виховання і спорту України (м. Київ, Україна)
- Подрігало Ольга**, доктор наук з фізичного виховання і спорту, професор, Харківська державна академія фізичної культури (м. Харків, Україна)
- Потоп Володимир**, доктор філософії, Національний університет науки і техніки «Політехніка Бухарест», Пітештський університетський центр (м. Бухарест, Румунія)
- Футорний Сергій**, доктор наук з фізичного виховання і спорту, професор, Національний університет фізичного виховання і спорту України (м. Київ, Україна)
- Шаповалова Ганна**, доктор медичних наук, доцент, Національний університет фізичного виховання і спорту України (м. Київ, Україна)
- Шинкарук Оксана**, доктор наук з фізичного виховання і спорту, професор, Національний університет фізичного виховання і спорту України (м. Київ, Україна)

Випуск журналу № 1/2025 затверджено Вченою радою Національного університету фізичного виховання і спорту України 19.12.2024 р., протокол № 6.

Реєстрація суб'єкта у сфері друкованих медіа: Рішення Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення № 2316 від 11.07.2024 року. Ідентифікатор медіа R30-05357. Суб'єкт у сфері друкованих медіа – НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ УКРАЇНИ (вул. Фізкультури, буд. 1, м. Київ, 03150, rectorat@uni-sport.edu.ua, +38 (044) 287-54-52).

© «Спорт. Освіта. Здоров'я», 2025

Мови видання: українська, англійська, польська, німецька, французька, італійська, литовська.

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

ЗМІСТ

- 3 *Едуард Анохін, Оксана Шинкарук*
Світові тенденції та чинники, що впливають на проведення змагань з кіберспорту
- 10 *Олег Вареник, Максим Оніпченко*
Організаційні умови вдосконалення діяльності та розвитку суб'єктів дитячо-юнацького спорту в Україні
- 14 *Анастасія Куницька, Оксана Шинкарук*
Порівняльний аналіз функціонування вейкбордингу в світі
- 21 *Тетяна Петровська, Тетяна Булгакова, Галина Жукова*
Аналіз світового досвіду проблеми реабілітації ветеранів війни з урахуванням гендерного аспекту
- 27 *Ігор Фольварочний, Антон Гак*
Застосування теорії потоку як інноваційного підходу в дослідженнях мотивації спортсменів
- 33 *Надія Чижевська, Оксана Шинкарук*
Педагогічні умови навчання гри в шашки дітей 4–6 років у процесі гурткової роботи
- 40 *Олеся Шевчук, Ірина Когут, Вікторія Маринич*
Реалії імплементації інклюзивності в університетському спорті
- 47 *Hashini Madhurangi Wijayasinghe, Esther Liyanage*
Correlation between physical activity, body mass index, and hand grip strength in early years of health sciences undergraduates

СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ЧИННИКИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ПРОВЕДЕННЯ ЗМАГАНЬ З КІБЕРСПОРТУ

Едуард Анохін¹, Оксана Шинкарук²

¹ГО «Федерація кіберспорту України», Київ, Україна

²Національний університет фізичного виховання і спорту України, Київ, Україна

Анотація. Вступ. Кіберспорт перетворився на одну з найдинамічніших галузей ігрової індустрії, демонструє швидке зростання та розширює власну інфраструктуру. За прогнозами, світовий ринок кіберспорту може сягнути 5,48 мільярда доларів до 2029 року а показником CAGR близько 26,8%, що свідчить про посилення інтересу з боку інвесторів, медіа та широкої аудиторії. *Мета дослідження* – визначити вплив ключових світових тенденцій на організацію та проведення кіберспортивних змагань та обґрунтувати основні чинники, що визначають їх успішність і результативність. *Методи дослідження.* Використано теоретичний аналіз, експертне опитування (n=13) з розрахунком коефіцієнта конкордації (W). Для оцінки значущості коефіцієнта конкордації використовували критерій узгодження Пірсона χ^2 . Соціологічне опитування (n=43) включало гравців (n=27), тренерів й організаторів. Результати оброблялися статистичними методами для визначення рівня їхньої значущості. *Результати.* Аналіз підтвердив динамічне зростання світового ринку (з перспективою до 5,48 млрд дол. у 2025 році), яке супроводжується професіоналізацією гравців (3,38 млрд геймерів у 2024 р.), глобалізацією (очікуване досягнення 640,8 млн глядачів у 2025 р.) та зміною демографії (переважання аудиторії 16–35 років). Пандемія COVID-19 прискорила перехід змагань до онлайн-формату та сприяла зростанню інвестицій, тоді як у 2024 р. провідними джерелами доходу лишалися спонсорство та медіаправа, які, за прогнозами, збільшуватимуться на понад 22% CAGR. З'ясовано, що гравці надають пріоритет технічним і регламентним аспектам (ігрова платформа, призовий фонд, правила), тоді як організатори та спонсори орієнтуються на видовищність і масштабність заходів (ігрові формати, взаємодія з глядачами, можливості розширення прав на ЗМІ). *Висновки.* Кіберспорт формується як багатокomпонентна система, що інтегрує технічні, організаційні та маркетингові чинники. Стрімке зростання ринку, залучення міжнародних брендів, глобалізація та зміна демографії глядачів визначають сучасні вектори розвитку кіберспортивної індустрії, а здатність до швидкої адаптації суттєво посилює її конкурентні переваги порівняно з традиційними видами спорту.

Ключові слова: кіберспорт, світові тенденції, організація змагань, професіоналізація, глобалізація, глядацька аудиторія, спонсорство, права на ЗМІ, моделі турнірів, ігрова платформа.

Eduard Anokhin, Oksana Shynkaruk

GLOBAL TRENDS AND FACTORS INFLUENCING ESPORTS COMPETITIONS

Abstract. *Introduction.* Esports has evolved into one of the fastest-growing sectors of the gaming industry, demonstrating rapid expansion and an ever-widening infrastructure. According to forecasts, the global esports market may reach USD 5.48 billion by 2029 with a CAGR of around 26.8%, indicating heightened interest from investors, media, and a broad audience. *Research Objective.* To determine the impact of key global trends on the organization and conduct of esports competitions and to substantiate the main factors that define their success and effectiveness. *Methods.* The research employed theoretical analysis, an expert survey (n=13) with the calculation of the concordance coefficient (W), and Pearson's chi-square test (χ^2) to assess the significance of this coefficient. In addition, a sociological survey (n=43) was conducted, involving players (n=27), coaches, and organizers. The results were processed using statistical methods to determine their level of significance. *Results.* The analysis confirmed the dynamic growth of the global market (projected to USD 5.48 billion by 2025), accompanied by player professionalization (3.38 billion gamers by 2024), globalization (an expected audience of 640.8 million viewers by 2025), and demographic shifts (a predominant audience aged 16–35). The COVID-19 pandemic accelerated the transition of competitions to online formats, spurring greater investment. Meanwhile, in 2024, sponsorships and media rights remain leading revenue sources, anticipated to grow at over 22% CAGR. Findings indicate that players prioritize technical and regulatory aspects (gaming platform, prize pool, rules), whereas organizers and sponsors focus on the spectacle and scale of events (gaming formats, audience engagement, and expanding media rights). *Conclusions.* Esports is evolving into a multi-component system that integrates technical, organizational, and marketing factors. Rapid market growth, increasing participation of international brands, globalization, and shifts in audience demographics define the modern vectors of the esports industry, while the ability to quickly adapt significantly boosts its competitive advantages compared to traditional sports.

Keywords: esports, global trends, event organization, professionalization, globalization, audience, sponsorship, media rights, tournament formats, gaming platform.

Актуальність. Кіберспорт нині перетворився на одну з найдинамічніших галузей ігрової індустрії, демонструючи швидке зростання та розширюючи власну інфраструктуру. За прогнозами, світовий ринок кіберспорту може сягнути 5,48 мільярда доларів до 2029 року за показником CAGR близько 26,8%, що свідчить про посилення інтересу з боку інвесторів, медіа та широкої аудиторії. Водночас відбуваються суттєві зрушення в демографії глядачів, форматах турнірів, стратегічній взаємодії з брендами та моделі монетизації. Ці процеси унаочнюють глобальний вплив кіберспорту як соціально-економічного та культурного явища [5, 19].

Швидке зростання кіберспорту робить необхідним вивчення чинників, що впливають на організацію та проведення змагань. Зокрема, актуальним є дослідження того, як зміна демографії глядачів, професіоналізація гравців, глобалізація та розширення інновацій як віртуальна реальність, інвестиційних можливостей визначають майбутній розвиток індустрії [2, 8, 22]. Крім того, пандемія COVID-19 засвідчила здатність кіберспорту адаптуватися до онлайн-форматів, що ще більше посилює його конкурентні переваги порівняно з традиційними видами спорту. Водночас залишається відкритим питання оптимальних

Анохін Е., Шинкарук О. Світові тенденції та чинники, що впливають на проведення змагань з кіберспорту. Спорт. Освіта. Здоров'я. 2025; 1: 3–9

DOI: <https://doi.org/10.32782/sports-education/2025-1-1>

Anokhin E., Shynkaruk O. Global trends and factors influencing esports competitions. Sports. Education. Health. 2025; 1: 3–9

DOI: <https://doi.org/10.32782/sports-education/2025-1-1>

моделей турнірів, розширення спонсорських можливостей та трансляційних прав [4, 14, 19].

Кіберспорт поєднує специфіку віртуальних ігор і традиційних видів спорту, формує нові правила організації та проведення змагань [1, 16]. Проблема полягає у визначенні системи чинників, які найбільш суттєво впливають на успішність кіберспортивних турнірів, – від вибору ігрової платформи та формату до питань призового фонду, глядацької аудиторії, трансляцій і ролі організаторів. Розуміння цих чинників дозволить розробити ефективні стратегії для всіх учасників ринку – гравців, організаторів, розробників ігор, інвесторів і спонсорів [3, 13].

У наукових джерелах [24, 25] спостерігається посиленна увага до масштабування ринку кіберспорту та структурних особливостей індустрії. Зокрема, J. Smith, O. Шинкарук зі співавторами [10, 28] відзначають, що показники аудиторії зростають завдяки глобальним стрімінговим платформам і появі лігової моделі турнірів від таких компаній, як «Riot Games» та «Activision Blizzard» [17, 27]. Крім того, у працях [20, 29] визначено вплив сегменту мікротранзакцій на формування прибутку й підтверджено, що модель free-to-play стимулює залучення нових геймерів. Водночас автори A. Tsukts та L. Jiang & X. Wei [23, 31] акцентують увагу на питаннях медіаправ та ролі спонсорських контрактів, зазначаючи, що саме цей напрям дає кіберспорту найбільші перспективи зростання. Адаптація кіберспорту під час пандемії COVID-19, на думку авторів R. Gonzalez та J. Park [21, 26], свідчить про надзвичайну гнучкість галузі, що забезпечує її конкурентоспроможність на світовому ринку розваг.

Таким чином, зростання обсягів ринку, активна участь інвесторів і брендів, професіоналізація та глобалізація, а також динамічний розвиток прав на ЗМІ підтверджують актуальність дослідження сутності й особливостей кіберспорту як частини світової ігрової індустрії.

Мета дослідження – визначити вплив ключових світових тенденцій на організацію й проведення кіберспортивних змагань та обґрунтувати основні чинники, що визначають їх успішність і результативність.

Методи дослідження. У дослідженні були використані такі методи: теоретичний аналіз та узагальнення публікацій

з питань розвитку кіберспортивного ринку, монетизації, структури турнірів, впливу пандемії та зміни демографії глядачів; експертне опитування (n=13), у межах якого визначено вагомість окремих чинників для проведення змагань; розраховано коефіцієнт конкордації *W*. Для оцінки значущості коефіцієнта конкордації використовували критерій узгодження Пірсона χ^2 . Соціологічне опитування (n=43) включало гравців (n=27), глядачів, тренерів, організаторів задля порівняння оцінок чинників у різних групах. Був проведений статистичний аналіз (використання програмного забезпечення для обробки отриманих даних і визначення рівня статистичної значущості).

Результати. З метою отримання об'єктивних даних щодо світових тенденцій у проведенні кіберспортивних змагань, які є частиною стрімко зростаючої ігрової індустрії, було здійснено відповідний аналіз і визначено основні чинники розвитку. До ключових світових тенденцій належать: динамічне зростання світового ринку кіберспорту, професіоналізація та глобалізація кіберспорту, зміна демографії глядачів, трансформація моделі турнірів, взаємодія з інвесторами та брендами, вплив COVID-19 на розвиток кіберспорту, розширення спонсорства та прав на ЗМІ (рис. 1).

Обсяг світового ринку кіберспорту оцінювався в 1,88 мільярда доларів у 2022 році. За прогнозами, він зростатиме зі швидкістю CAGR на рівні 26,8% у період з 2023 до 2030 року. Прогнози також свідчать про те, що ринок може сягнути 5,48 мільярда доларів до 2029 року [24]. Така позитивна динаміка пояснюється, зокрема, збільшенням обсягів онлайн-трансляцій ігор, значними інвестиціями, зростанням кількості глядачів, підвищеною активністю учасників і розширеною інфраструктурою для проведення лігових турнірів. Це свідчить про визнання кіберспорту як повноцінного сегмента ігрової індустрії та виду спортивної діяльності (рис. 2).

У 2024 році відбувалося подальше зростання професіоналізації в межах системи кіберспорту, насамперед серед лідерів думок, геймерів, організаторів подій і розробників ігор. Кількість геймерів у світі тоді сягала 3,38 мільярда, приносячи дохід у 184,0 мільярда доларів. Покоління

Рис. 1. Світові тенденції проведення змагань з кіберспорту

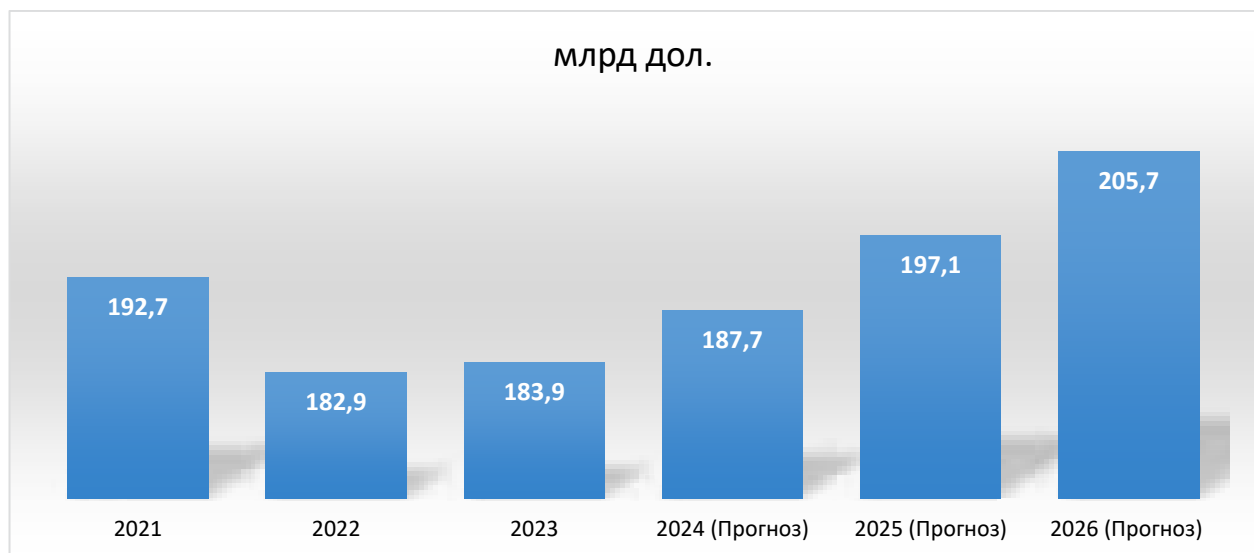

Рис. 2. Динаміка ринку кіберспорту

міленіалів усе частіше розглядає кіберспорт як перспективну кар'єрну можливість завдяки популярності ігрових турнірів, спонсорських угод, доходів від стрімінгу та значним призовим фондам на міжнародних змаганнях. Очікування зростання глядацької аудиторії до 640,8 мільйона у 2025 році демонструє посилення глобалізації та масової привабливості кіберспорту. Цей процес супроводжується розширенням географії проведення турнірів і зростанням кількості глядачів із різних регіонів світу. Молодіжний склад аудиторії з переважанням вікової групи 16–35 років відрізняється від традиційних видів спорту. Це стимулює розроблення нових підходів до маркетингу та оптимізації контенту, які б максимально задовольняли потреби молоді аудиторії.

Запровадження лігової моделі турнірів, наприклад, «Riot Games» у дисципліні «League of Legends» та «Activision Blizzard» у «Overwatch League», сприяло створенню нових джерел доходу та забезпеченню загального розвитку кіберспортивної індустрії. Така модель розширює формати змагань та робить їх більш стійкими й привабливими для учасників і глядачів.

Кіберспортивні турніри дедалі частіше приваблюють інвестиції з боку великих міжнародних брендів та спонсорів, оскільки вони забезпечують значний рівень залученості фанатів. Протягом останніх років у цю галузь було інвестовано істотні кошти, зокрема традиційними венчурними фірмами, стратегічними інвесторами й прямими інвесторами. Модель ігор free-to-play продемонструвала високу ефективність, адже внутрішньоігрові мікротранзакції істотно збільшують доходи компаній, підтримуючи загальний розвиток галузі. Такі ігри, як Counter-Strike: Global Offensive, League of Legends і Fortnite, застосовують модель free-to-play та містять мікротранзакції, що сприяє об'єднанню молодих геймерів в екосистемі кіберспорту і розширює загальну аудиторію. Мікротранзакції нині відіграють вирішальну роль у генерації доходів на ринку.

Пандемія COVID-19 зумовила скасування або перенесення багатьох змагань, а також перехід до віртуальних форматів проведення подій. Цей чинник сприяв зростанню кількості онлайн-глядачів і збільшенню інвестицій

в індустрію. За часів карантинних обмежень низку великих змагань, таких як Epicenter Major 2020, Combo Breaker, Pokémon Championship Series, ESL Americas Pro League, California Overwatch League, ESL One Rio 2020 Counter-Strike та інші, було скасовано. Зокрема, 8% подій у прямому ефірі підлягали повному скасуванню, 53% були переведені на віртуальні платформи, 26% – перенесені, а 13% залишилися в початкових часових рамках. Хоча ці процеси вплинули на продаж квитків і мерчандайзинг, перехід більшості заходів у режим онлайн зумовив зростання кількості глядачів на стрімінгових платформах. Із пом'якшенням карантинних заходів у 2021 році ринок продемонстрував стійке зростання.

Найбільший відсоток глобального доходу кіберспорту у 2024 році становив саме сегмент спонсорства. Завдяки цьому бренди можуть безпосередньо взаємодіяти з потенційними споживачами через онлайн- та офлайн-канали, використовуючи стенди, інтерактивну рекламу, плакати чи відеодисплеї. Серед відомих брендів, що вже уклали спонсорські угоди з кіберспортивними лігами та командами, – Nvidia Corporation, Red Bull, BMW AG, The Coca-Cola Company та ВПС США. Зростання конкуренції у сфері спонсорства спонукає компанії шукати автентичні формати взаємодії з цільовою аудиторією. Для багатьох неендемічних брендів вихід на кіберспортивний ринок відбувається через цифрове доповнення традиційних спонсорських проєктів (наприклад, футбольні клуби розширюють свою діяльність у FIFA).

У сегменті прав на ЗМІ передбачено найбільшу перспективу з точки зору рентабельності зі швидкістю CAGR понад 22,0% у прогнорозований період. Цей сегмент охоплює доходи, що надходять командам, лігам і організаціям за права трансляції кіберспортивного контенту. Значний внесок у формування цього ринку здійснюють окремі регулярні ліги, чемпіонати й події, які транслюються переважно на стрімінгових платформах. Найпопулярнішою платформою для перегляду турнірів наживо залишається Twitch Interactive, Inc. Отже, кіберспорт формується як впливова складова частина сучасної ігрової індустрії, суттєво впливаючи на медіа, рекламу і глобальну культуру.

З урахуванням наведених світових тенденцій експертам з кіберспорту було запропоновано оцінити їх вплив на організацію й проведення змагань у кіберспорті (табл. 1). Розрахований коефіцієнт конкордації становив $W=0,88$, що підтверджує високий рівень узгодженості думок експертів. При цьому розрахунковий показник χ^2 ($N=13$; $df=8$) дорівнює 91,26, що перевищує табличне значення 15,507 за рівня значущості $p<0,05$. Розподіл думок підтверджує наші дані щодо впливу тенденцій на організацію та проведення змагань у кіберспорті.

Розвиток кіберспорту супроводжується формуванням системи змагань, яка поєднує специфічні риси віртуальних ігор із методиками та підходами, властивими традиційним видам спорту. Зважаючи на швидке зростання кіберспортивної індустрії, ми провели дослідження з метою визначення й ранжування чинників, які впливають на успішність і ефективність проведення змагань. Дослідження (13 експертів) виявило чинники, що впливають на успішність проведення змагань (коефіцієнт конкордації $W=0,64$; $\chi^2=56,66 \geq 15,507$; $p<0,05$). До них віднесено: ігрову платформу, час проведення змагань, правила та регулювання, організаторів, ігровий формат, призовий фонд, трансляцію, місце проведення й глядацьку аудиторію. Найбільш вагомими визнано ігровий формат (19 балів), ігрову платформу (29 балів) та час проведення змагань (36 балів). У загальному опитуванні взяли участь 43 респонденти, що представляли різні сегменти кіберспортивної діяльності: гравці ($n=27$), глядачі, тренери та аналітики. Опитування дало змогу порівняти оцінки чинників у межах різних груп. Загальна вибірка ($n=43$) віддала перевагу ігровому формату (181 бал), глядацькій аудиторії (184) та трансляції (187), тоді як гравці ($n=27$) найважливішими назвали ігрову платформу, правила й регулювання змагань та ігровий формат (по 122 бали). Різниця пріоритетів пояснюється специфікою професійної діяльності кожної групи (організація змагань, участь у грі, залучення аудиторії). Гравці зосереджені на технічних аспектах і дотриманні правил, що безпосередньо позначається на результаті матчу.

Загальна вибірка, що включає також глядачів і функціонерів, надає більшу вагу видовищності (ігровому формату, трансляції, глядацькій аудиторії), адже це впливає на популяризацію кіберспорту та комерційний успіх заходу. Отже, результати вказують на диференціацію пріоритетів щодо чинників, які формують ефективність кіберспортивних заходів. Для організаторів і широкого кола респондентів важливіша загальна привабливість змагань (формат, трансляції, взаємодія з глядачами), тоді як гравці підкреслюють значущість ігрової платформи, регламенту й призового фонду, безпосередньо пов'язаних із результативністю команд.

Дискусія. Результати дослідження підтвердили визначення низки ключових чинників, що впливають на організацію та проведення змагань у кіберспорті, серед яких – ігровий формат, ігрова платформа, час проведення змагань, призовий фонд, правила та регулювання, трансляція, місце проведення, організатори змагань і глядацька аудиторія [2, 7, 10, 12]. Згідно з нашими висновками саме ігровий формат і платформа найбільше впливають на безпосередній ігровий процес, тоді як трансляції і глядацька аудиторія визначають масштаб популяризації турнірів та їх комерційні перспективи.

Наведені спостереження узгоджуються з даними Newzoo [24], де наголошується, що світовий ринок кіберспорту активно зростатиме (CAGR близько 26,8%) і може досягти 5,48 мільярда доларів до 2029 року завдяки розширенню аудиторії та збільшенню обсягів онлайн-трансляцій. Аналогічно до цього J. Smith та інші фахівці [28, 30] вказують на те, що професіоналізація гравців, масштабні призові фонди та лігова модель турнірів від компанії «Riot Games» і «Activision Blizzard» [17, 27] суттєво впливають на привабливість змагань для потенційних інвесторів і партнерів.

Додатково зазначимо, що наші дані про вагому роль організаторів і спонсорської підтримки відповідають висновкам Tsukts і Jiang & Wei [23, 31], які наголошують, що спонсорство та права на трансляції залишаються основними джерелами доходів у кіберспорті. Ці автори також відзначають зростання кількості угод із великими

Таблиця 1

Розподіл думок експертів щодо значущості світових тенденцій для організації та проведення змагань у кіберспорті ($n=13$, $W=0,88$, $\chi^2=91,26$, $p<0,05$)

№	Тенденція	Сума рангів	\bar{x}	λ	Ранг
1	Зростання світового ринку кіберспорту	18	1,39	0,212	1
2	Професіоналізація кіберспорту	37	2,85	0,1713	3
3	Глобалізація кіберспорту	33	2,54	0,1799	2
4	Зміна демографії глядачів	84	6,46	0,07066	6
5	Зміни моделі турнірів	45	3,46	0,1542	4
6	Взаємодія з інвесторами та брендами	65	5	0,1113	5
7	Вплив COVID-19 на розвиток кіберспорту	95	7,31	0,04711	7
8	Розширення спонсорства	97	7,46	0,04283	8
9	Розширення прав на ЗМІ	112	8,62	0,01071	9
Σ		585		1,0	

Примітка. Що меншою є сума рангів, то вище місце показника у рейтингу; \bar{x} – середня оцінка, бал; λ – ваговий коефіцієнт об'єкта, який використовується при оцінці показників для врахування їхньої важливості.

неендемічними брендами (Nvidia, Red Bull, BMW AG, The Coca-Cola Company тощо), що свідчить про глобальне визнання кіберспорту і його потенціал для партнерського маркетингу. Паралельно з цим Nielsen [25] підтверджує, що найбільшу перспективу з точки зору рентабельності в найближчі роки має саме сегмент прав на ЗМІ, який розширюється зі швидкістю понад 22% на рік.

Наші результати також демонструють високий ступінь впливу глобальних процесів, зокрема пандемії COVID-19, на структуру й динаміку ринку. Перехід багатьох змагань в онлайн-формат, зазначений у цьому дослідженні, узгоджується зі спостереженнями R. Gonzalez та J. Park [21, 26]. Вони доводять, що гнучкість кіберспорту в кризових ситуаціях стала одним із ключових чинників його стрімкої популярності та визнання, оскільки традиційні види спорту зазнали суттєвих обмежень або взагалі скасували змагання.

Водночас розподіл пріоритетів серед різних груп респондентів (гравців, організаторів, глядачів) підтверджує багатовимірний характер кіберспорту. Гравці зосереджені переважно на технічних і регламентних аспектах (ігрова платформа, правила, призовий фонд), тоді як глядачів і організаторів більше цікавлять видовищність (ігровий формат), доступність (трансляції) та комерційні вигоди (спонсорство, медіаправа) [6, 11, 25]. Така різниця в оцінках цілком відповідає ідеї Entertainment Software Association [20] про поліфункціональність кіберспорту як спортивно-розважального явища, що задовольняє різні потреби своєї аудиторії.

Висновки. Одержані нами результати підтверджують такі усталені світові тенденції: динамічне зростання,

професіоналізацію і глобалізацію, збільшення ролі медіаправ та спонсорства, а також високу адаптивність ринку до зовнішніх викликів. Аналіз світових тенденцій свідчать про те, що кіберспорт як галузь перебуває у фазі активного зростання та трансформації. Зростання ринку, професіоналізація, глобалізація, зміна демографії глядачів, новаторські моделі проведення турнірів, взаємодія з інвесторами й спонсорами, а також адаптація до глобальних викликів (зокрема, спричинених пандемією COVID-19) визначають еволюцію кіберспортивних заходів. Ці фактори формують комплексний підхід до організації змагань, де враховуються як технічні особливості й забезпечення чесної гри, так і маркетингові інструменти для залучення широкої аудиторії.

Кіберспортивні змагання є багатокomпонентною системою, в якій ефективне поєднання організаційних, технічних і маркетингових складників зумовлює успіх події. Для подальшого розвитку кіберспорту як повноцінної спортивної та комерційної галузі важливо враховувати різний ступінь впливу кожного чинника залежно від цільової аудиторії та ролі учасників (гравці, організатори, глядачі). Такі чинники сприяють розвитку кіберспорту не лише як окремого напрямку спортивної діяльності, а й як впливового складника сучасної медіа- та розважальної індустрії з дедалі більшою глобальною аудиторією та залученням значних інвестиційних ресурсів.

Подальші дослідження можуть бути зосереджені на аналізі найефективніших моделей турнірів і стратегій залучення інвестицій, а також на вивченні довгострокових наслідків трансформації індустрії в постковідний період.

ЛІТЕРАТУРА

1. Анохін Е.В. Система проведення змагань у кіберспорті. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2021. № 3. С. 3–7. DOI: <https://doi.org/10.32652/tmfvs.2021.3.3-7>.
2. Анохін Е.В. Чинники, що впливають на успішність та результативність гравців у кіберспорті. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2023. № 3. С. 3–10. DOI: <https://doi.org/10.32652/tmfvs.2023.3.3-10>.
3. Анохін Е.В. Порівняльний аналіз чинників, що впливають на результативність в спорті та кіберспорті. *Молодь та олімпійський рух* : зб. тез доп. XVI Міжнар. конф. молодих вчених, м. Київ, 29 черв. 2023 р. Київ : НУФВСУ, 2023. С. 63–64. URL: https://uni-sport.edu.ua/sites/default/files/vseDocumenti/zbirnyk_tez_molod_hvi_zhovt-lyst_23_7_1.pdf.
4. Анохін Е.В., Бондар М.С. Зовнішні чинники, що впливають на змагальну діяльність в кіберспорті (на прикладі аналізу призового фонду). *Інноваційні та інформаційні технології у фізичній культурі, спорті, фізичній терапії та ерготерапії* : матеріали VI Всеукр. електрон. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, м. Київ, 31 трав. 2023 р. Київ : НУФВСУ, 2023. С. 76–77. URL: <https://drive.google.com/drive/folders/1oD6QuoCZggP2r7YXRFzohT2OW7I6wll>.
5. Анохін Е.В., Шинкарук О.А. Вплив глядацької аудиторії на змагальний результат в кіберспорті. *Молодь та олімпійський рух* : зб. тез доп. XV Міжнар. конф. молодих вчених, м. Київ, 16 верес. 2022 р. Київ : НУФВСУ, 2022. С. 128–130. URL: https://uni-sport.edu.ua/sites/default/files/vseDocumenti/zbirnyk_tez_molod_hv_zhovt-lyst_22_dorovn_140_stor.pdf.
6. Анохін Е.В., Шинкарук О.А., Денисова Л.В. Урахування матеріально-технічної складової при проведенні змагань з кіберспорту. *Інноваційні та інформаційні технології у фізичній культурі, спорті, фізичній терапії та ерготерапії* : матеріали V Всеукр. електрон. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, м. Київ, 31 трав. 2022 р. Київ : НУФВСУ, 2022. С. 132–133. URL: <https://drive.google.com/file/d/149o3mcDdlFORVsXMBToRTRorbTc1tlzv/view>.
7. Шинкарук О.А., Анохін Е.В., Южно Ю.О., Бондар М.С. Призовий фонд як чинник, що впливає на систему змагань у кіберспорті. *Інноваційні та інформаційні технології у фізичній культурі, спорті, фізичній терапії та ерготерапії* : матеріали VI Всеукр. електрон. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, м. Київ, 31 трав. 2023 р. Київ : НУФВСУ, 2023. С. 108–110. URL: <https://drive.google.com/drive/folders/1oD6QuoCZggP2r7YXRFzohT2OW7I6wll>.
8. Шинкарук О. Сучасні проблеми розвитку кіберспорту. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2024. № 1. С. 239–250. DOI: 10.32540/2071-1476-2024-1-239. URL: <http://infiz.dp.ua/misc-documents/2024-01/2024-01-23.pdf>.
9. Шинкарук О. Формування екосистеми кіберспорту (esports) як сучасного явища спорту, культури та освіти. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2023. № 1. С. 251–260. URL: <http://infiz.dp.ua/misc-documents/2023-01/2023-01-27.pdf>. DOI: 10.32540/2071-1476-2023-1-251.
10. Шинкарук О., Анохін Е., Южно Ю., Лут І., Пінчук В., Бондар М. Вплив глядацької аудиторії на популяризацію кіберспортивних дисциплін та проведення змагань. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2023. № 2. С. 86–94. DOI: <https://doi.org/10.32652/tmfvs.2023.2.86-94>.
11. Шинкарук О., Бишевец Н., Сергієнко К., Строганов С., Анохін Е. Аналіз контингенту осіб, які займаються кіберспортом. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2022. № 1. С. 30–36. DOI: 10.32652/tmfvs.2022.1.30-36.
12. Шинкарук О., Лут І., Пінчук В., Васильєв М. Вплив об'єктивних та суб'єктивних чинників на результативність команд в кіберспорті. *Спортивна наука та здоров'я людини*. 2024. № 2 (12). С. 186–200. DOI: <https://doi.org/10.28925/2664-2069.2024.2.14>.
13. Шинкарук О., Ярмоленко М., Южно Ю., Лениченко В. Стрімінгові платформи як інструмент популяризації та розвитку кіберспорту. *Sport Science Spectrum*. 2024. № 1. Р. 41–49. DOI: <https://doi.org/10.32782/spectrum/2024-1-7>.
14. Шинкарук О. Розвиток екосистеми кіберспорту на сучасному етапі. *Спортивна наука та здоров'я людини*. 2024. № 1 (11). С. 233–245. DOI: <https://doi.org/10.28925/2664-2069.2024.1.15>.
15. Яковенко О., Шинкарук О., Пінчук В., Кузьменко, Д. Аналіз змагальної діяльності в кіберспорті та визначення напрямків його розвитку. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15*. 2024. № 12 (185). С. 221–225. DOI: [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.12\(185\).46](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.12(185).46).

16. Яковенко, О., Шинкарук, О., Строганов, С., Петрик, О., & Голованова, Н. Роль медіа у популяризації жіночого кіберспорту. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15*. 2024. № 12 (185). С. 216–221. DOI: [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.12\(185\).45](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.12(185).45).
17. Activision Blizzard Official Website. Overwatch League, 2023. URL: <https://www.activisionblizzard.com>.
18. Bányaı F., Griffiths M.D., Király O., Demetrovics Z. The Psychology of Esports: A Systematic Literature Review. *Hungarian Journal of Psychology*. 2019. № 5 (1). С. 12–25.
19. Carless D. The Effect of Sponsor Recognition on Esports Tournaments. *Journal of Brand Management*. 2021. № 8. С. 11–23.
20. Entertainment Software Association (ESA). 2023 Trends in Gaming. Вашингтон : ESA, 2023. 36 с.
21. Gonzalez R. Online Adaptation of Esports During Pandemic. *Global Sport Journal*. 2021. № 3. С. 39–47.
22. Harrington T. The Future of VR in Esports. *Virtual Reality Studies*. 2022. Т. 6, № 2. С. 33–45.
23. Jiang L., Wei X. Media Rights in Esports: A Rising Market. *International Journal of Sports Marketing*. 2022. № 3. С. 12–20.
24. Newzoo. Global Esports Market Report. 2023. URL: <https://newzoo.com>.
25. Nielsen. The Esports Playbook. 2022. URL: <https://nielsen.com>.
26. Park J. The Impact of COVID-19 on Esports Events. *Tech & Culture Review*. 2022. № 1. С. 15–24.
27. Riot Games Official Website. League of Legends: Esports, 2023. URL: <https://www.riotgames.com>.
28. Smith J. Esports Industry Growth Analysis. *Journal of Interactive Media*. 2021. № 2. С. 45–52.
29. Steam Annual Report. 2022. URL: <https://store.steampowered.com> (дата звернення: 15.01.2025).
30. Taylor T.L. Watch Me Play: Twitch and the Rise of Game Live Streaming. Princeton University Press, 2018. 280 с.
31. Tsukts A. Revenue Streams in Esports. *Economic Studies*. 2021. № 4. С. 67–78.

REFERENCES

1. Anokhin, E. (2021). The system of conducting competitions in esports. *Teoriia i metodyka fizychnoho vykhovannia i sportu*, (3), 3–7. DOI: <https://doi.org/10.32652/tmfvs.2021.3.3-7>.
2. Anokhin, E. (2023). Factors influencing the success and performance of players in esports. *Teoriia i metodyka fizychnoho vykhovannia i sportu*, (3), 3–10. DOI: <https://doi.org/10.32652/tmfvs.2023.3.3-10>.
3. Anokhin, E.V. (2023). Comparative analysis of factors influencing performance in sports and esports. In *Youth and the Olympic Movement: Proceedings of the XVI International Conference of Young Scientists* (Kyiv, June 29, 2023) (pp. 63–64). Kyiv: NUFKSU. https://uni-sport.edu.ua/sites/default/files/vseDocumenti/zbirnyk_tez_molod_hvi_zhovt-lyst_23_7_1.pdf.
4. Anokhin, E.V., & Bondar, M.S. (2023). External factors influencing competitive activities in esports (based on an analysis of prize pools). In *Innovative and Information Technologies in Physical Culture, Sports, Physical Therapy, and Occupational Therapy: Proceedings of the VI All-Ukrainian Electronic Scientific and Practical Conference with International Participation* (Kyiv, May 31, 2023) (pp. 76–77). Kyiv: NUFKSU. <https://drive.google.com/drive/folders/1oD6QuoCZggP2r7YXRFzohjT2OW7I6wll>.
5. Anokhin, E.V., & Shynkaruk, O.A. (2022). Influence of the audience on competitive results in esports. In *Youth and the Olympic Movement: Proceedings of the XV International Conference of Young Scientists* (Kyiv, September 16, 2022) (pp. 128–130). Kyiv: NUFKSU. https://uni-sport.edu.ua/sites/default/files/vseDocumenti/zbirnyk_tez_molod_hv_zhovt-lyst_22_dopovn_140_stor.pdf.
6. Anokhin, E.V., Shynkaruk, O.A., & Denysova, L.V. (2022). Taking material and technical factors into account when holding esports competitions. In *Innovative and Information Technologies in Physical Culture, Sports, Physical Therapy, and Occupational Therapy: Proceedings of the VI All-Ukrainian Electronic Scientific and Practical Conference with International Participation* (Kyiv, May 31, 2022) (pp. 132–133). Kyiv: NUFKSU. <https://drive.google.com/file/d/149o3mcDdlFORVsXMBToRTorbTc1tlzv/view>.
7. Shynkaruk, O.A., Anokhin, E.V., Yukhno, Yu.O., & Bondar, M.S. (2023). The prize pool as a factor influencing the esports competition system. In *Innovative and Information Technologies in Physical Culture, Sports, Physical Therapy, and Occupational Therapy: Proceedings of the VI All-Ukrainian Electronic Scientific and Practical Conference with International Participation* (Kyiv, May 31, 2023) (pp. 108–110). Kyiv: NUFKSU. <https://drive.google.com/drive/folders/1oD6QuoCZggP2r7YXRFzohjT2OW7I6wll>.
8. Shynkaruk, O. (2024). Current problems of esports development. *Sportyvnyi visnyk Prydniprovia*, (1), 239–250. DOI: [10.32540/2071-1476-2024-1-239](https://doi.org/10.32540/2071-1476-2024-1-239).
9. Shynkaruk, O. (2023). Formation of the esports (esports) ecosystem as a modern phenomenon in sports, culture, and education. *Sportyvnyi visnyk Prydniprovia*, (1), 251–260. DOI: [10.32540/2071-1476-2023-1-251](https://doi.org/10.32540/2071-1476-2023-1-251).
10. Shynkaruk, O., Anokhin, E., Yukhno, Yu., Luth, I., Pinchuk, V., & Bondar, M. (2023). The impact of the audience on the popularization of esports disciplines and the holding of competitions. *Teoriia i metodyka fizychnoho vykhovannia i sportu*, (2), 86–94. DOI: <https://doi.org/10.32652/tmfvs.2023.2.86-94>.
11. Shynkaruk, O., Byshevets, N., Serhienko, K., Strohanov, S., & Anokhin, E. (2022). Analysis of the contingent of people involved in esports. *Teoriia i metodyka fizychnoho vykhovannia i sportu*, (1), 30–36. DOI: <https://doi.org/10.32652/tmfvs.2022.1.30-36>.
12. Shynkaruk, O., Luth, I., Pinchuk, V., & Vasylyev, M. (2024). Influence of objective and subjective factors on team performance in esports. *Sportyvna nauka ta zdorov'ia liudyny*, 2(12), 186–200. DOI: <https://doi.org/10.28925/2664-2069.2024.214>.
13. Shynkaruk, O., Yarmolenko, M., Yukhno, Yu., Lenychenko, V. (2024). Streaming platforms as a tool for the promotion and development of esports. *Sport Science Spectrum*, (1), 41–49. DOI: <https://doi.org/10.32782/spectrum/2024-1-7>.
14. Shynkaruk, O. (2024). The development of the esports ecosystem at the present stage. *Sportyvna nauka ta zdorov'ia liudyny*, 1(11), 233–245. DOI: <https://doi.org/10.28925/2664-2069.2024.115>.
15. Yakovenko, O., Shynkaruk, O., Pinchuk, V., & Kuzmenko, D. (2024). Analysis of competitive activity in esports and identification of its development directions. *Naukovyi chasopys Ukrain'skoho derzhavnoho universytetu imeni Mykhaila Drahomanova. Seria 15*, (12(185)), 221–225. DOI: [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.12\(185\).46](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.12(185).46).
16. Yakovenko, O., Shynkaruk, O., Strohanov, S., Petryk, O., & Holovanova, N. (2024). The role of media in popularizing women's esports. *Naukovyi chasopys Ukrain'skoho derzhavnoho universytetu imeni Mykhaila Drahomanova. Seria 15*, (12(185)), 216–221. DOI: [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.12\(185\).45](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.12(185).45).
17. Activision Blizzard Official Website. Overwatch League, 2023. URL: <https://www.activisionblizzard.com>.
18. Bányaı F., Griffiths M.D., Király O., Demetrovics, Z. The Psychology of Esports: A Systematic Literature Review. *Hungarian Journal of Psychology*. 2019. № 5 (1). С. 12–25.
19. Carless D. The Effect of Sponsor Recognition on Esports Tournaments. *Journal of Brand Management*. 2021. № 8. С. 11–23.
20. Entertainment Software Association (ESA). 2023 Trends in Gaming. Вашингтон: ESA, 2023. 36 с.
21. Gonzalez, R. Online Adaptation of Esports During Pandemic. *Global Sport Journal*. 2021. № 3. С. 39–47.
22. Harrington, T. The Future of VR in Esports. *Virtual Reality Studies*. 2022. Т. 6, № 2. С. 33–45.
23. Jiang, L., Wei, X. Media Rights in Esports: A Rising Market. *International Journal of Sports Marketing*. 2022. № 3. С. 12–20.
24. Newzoo. Global Esports Market Report. 2023. URL: <https://newzoo.com>.
25. Nielsen. The Esports Playbook. 2022. URL: <https://nielsen.com>.
26. Park, J. The Impact of COVID-19 on Esports Events. *Tech & Culture Review*, 2022, № 1, с. 15–24.
27. Riot Games Official Website. League of Legends: Esports, 2023. URL: <https://www.riotgames.com>.
28. Smith J. Esports Industry Growth Analysis. *Journal of Interactive Media*. 2021. № 2. С. 45–52.
29. Steam Annual Report. 2022. URL: <https://store.steampowered.com> (дата звернення: 15.01.2025).
30. Taylor T.L. Watch Me Play: Twitch and the Rise of Game Live Streaming. Princeton University Press, 2018. 280 с.
31. Tsukts A. Revenue Streams in Esports. *Economic Studies*. 2021. № 4. С. 67–78.

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРІВ

Анохін Едуард Володимирович <https://orcid.org/0000-0002-9601-5244>, ed@esports.ua
ГО «Федерація кіберспорту України»,
вул. Саперно-слобідська, 22, м. Київ, 01010, Україна

Шинкарук Оксана Анатоліївна <https://orcid.org/0000-0002-1164-9054>, shi-oksana@ukr.net
Національний університет фізичного виховання і спорту України,
вул. Фізкультури, 1, м. Київ, 03150, Україна

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

Anokhin Eduard <https://orcid.org/0000-0002-9601-5244>, ed@esports.ua
Ukrainian Esports Federation (UESF),
Saperno-slobidska str., 22, Kyiv, 01010, Ukraine

Shynkaruk Oksana <https://orcid.org/0000-0002-1164-9054>, shi-oksana@ukr.net
National University of Ukraine on Physical Education and Sport,
Fizkul'tury str., 1, Kyiv, 03150, Ukraine

ОРГАНІЗАЦІЙНІ УМОВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ТА РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТІВ ДИТЯЧО-ЮНАЦЬКОГО СПОРТУ В УКРАЇНІ

Олег Вареник, Максим Оніпченко

National University of Ukraine on Physical Education and Sport, Kyiv, Ukraine

Анотація. У статті викладені основні питання, що стосуються організації та особливостей розвитку дитячо-юнацького спорту в Україні, основних факторів, що визначають дані особливості, тенденції та загальні проблеми, актуальні для дитячого спорту.

Ключові слова: дитячо-юнацький спорт, система, організація, управління, підготовка.

Oleg Varenyk, Maksym Onipchenko

ORGANIZATIONAL CONDITIONS FOR IMPROVING THE ACTIVITIES AND DEVELOPMENT OF CHILDREN'S AND YOUTH SPORTS ENTITIES IN UKRAINE

Abstract. This article is devoted to the organizing and particulars of the development of sports programs for children and young adults in Ukraine. It seeks to disclose certain peculiarities, tendencies and the most common problems children and young adults face in sports programs, the organization of the training system.

Keywords: children and young adults sports, the organization of the training system, management.

Постановка проблеми, аналіз останніх досліджень і публікацій, зв'язок теми з важливими науковими чи практичними планами. У період становлення ринкових умов господарювання дедалі частіше доводиться розглядати дитячо-юнацький спорт як частину виробничої діяльності суспільства, результатом якої є створюване нематеріальне благо у формі послуги, що має всі властивості товару. Споживачами цього блага є як окремих індивідів, так і суспільство в цілому.

На інноваційні перетворення спортивної організації, її адаптацію до умов життєдіяльності суспільства, що динамічно змінюються, істотно впливає низка моментів – соціальних, економічних, правових, демографічних тощо. Без їх детального вивчення неможливо розробити структурно-функціональну систему забезпечення виживання та ділових успіхів будь-якого спортивного підрозділу, визначити організаційно-педагогічні аспекти його діяльності. Усі ці закономірності тією чи іншою мірою характерні і для системи дитячо-юнацького спорту. Ситуація тут, як і раніше, залишається складною і суперечливою.

Для успішного пошуку шляхів розв'язання розглянутого блоку проблем необхідно насамперед їх класифікувати. Це стало першочерговим завданням нашого дослідження.

Особливості організаційно-управлінської діяльності знайшли відображення в окремих працях таких вітчизняних авторів: Анастасії Бондар (2018), Наталії Борейко (2021), Ольги Борисової та Євгена Петрушевського (2018), О.П. Митчик (2023), Наталії Середи (2018), Оксани Шинкарук (2016) та ін. Серед зарубіжних авторів, які досліджували різні аспекти організаційно-управлінської діяльності суб'єктів дитячо-юнацького спорту, слід відзначити D. Koller (2022), D. Hayes (2022), K.N. Park (2021) та T.J. Newman (2020).

Публікацій на тему дитячо-юнацького спорту в ринкових умовах на сьогодні є небагато, і основна їхня частина присвячена питанням теорії та методики підготовки, відбору спортсменів тощо. Це пов'язано з тим, що тема організації дитячо-юнацького спорту в умовах ринкової економіки, в умовах існування професійного спорту для фахівців у країнах, що раніше входили до складу Радянського Союзу, до певного часу була повністю закритою для вивчення. На жаль, актуальним є питання адаптації діяльності дитячо-юнацьких спортивних організацій до умов війни. Сьогодні ми маємо деякий робочий матеріал з цієї теми, але поки що залишається відчутним його дефіцит.

Дослідження було проведене в рамках теми 1.5 «Теоретичні та прикладні основи застосування комунікацій у спортивному менеджменті» Плану НДР НУФВСУ на 2021–2025 роки, яка виконується на кафедрі менеджменту і економіки спорту.

Мета дослідження – узагальнення організаційних умов вдосконалення діяльності та розвитку суб'єктів дитячо-юнацького спорту в ринкових умовах.

Методи дослідження: аналіз статистичних даних з офіційних джерел та досліджень провідних вчених та науковців у сфері фізичної культури і спорту; аналіз практичної діяльності дитячо-юнацьких спортивних організацій та організаційних структур управління; зіставлення та узагальнення наукових даних з проблем діяльності дитячо-юнацьких спортивних організацій.

Результати дослідження та їх обговорення. Для забезпечення ефективної підготовки спортсменів високого класу в Україні створено інфраструктуру резервного спорту, яка на 01.01.2014 р. включала в себе 1217 дитячо-юнацьких спортивних шкіл (далі – ДЮСШ) та спеціалізованих дитячо-юнацьких спортивних шкіл олімпійського резерву

Varenyk O., Onipchenko M. Organizational conditions for improving the activities and development of children's and youth sports entities in Ukraine. *Sports. Education. Health.* 2025; 1: 10–13
DOI: <https://doi.org/10.32782/sports-education/2025-1-2>

Varenyk O., Onipchenko M. Organizational conditions for improving the activities and development of children's and youth sports entities in Ukraine. *Sports. Education. Health.* 2025; 1: 10–13
DOI: <https://doi.org/10.32782/sports-education/2025-1-2>

(далі – СДЮСШОР); 16 369 тренерів-викладачів та тренерів з видів спорту; 460 959 вихованців ДЮСШ та СДЮСШОР.

Станом на 01.01.2023 р. в Україні налічувалося 1067 ДЮСШ та СДЮСШОР; 10 528 тренерів-викладачів та тренерів з видів спорту; 300 810 вихованців ДЮСШ та СДЮСШОР. Складність збору статистичних даних зумовлена тим, що на частині територій Донецької, Луганської, Запорізької, Херсонської та Харківської областей, АР Крим, м. Севастополь на сьогодні відбуваються воєнні дії, тому для вивчення динаміки розвитку дитячо-юнацького спорту в Україні постає необхідність опрацювання та застосування методики, яка б дозволила отримувати об'єктивну інформацію [7].

Як свідчить досвід, дитячо-юнацькі спортивні школи є основною базою підготовки дієвого спортивного резерву для поповнення національних збірних команд України. Це первинна ланка інфраструктури резервного спорту.

Є два види організацій за формалізацією – формальні та неформальні. Перші мають чітко виражену структуру, цілі, посади та правила. Другі не мають чіткої структури, цілей та правил [1].

За формою власності виділяють (табл. 1): приватні, колективні, комунальні та державні організації [8]. Приватні організації контролюються власником, який має власні інтереси. Колективні організації контролюються декількома особами. Комунальні організації є власністю територіальних органів влади. Державні організації підпорядковуються державі.

Таблиця 1

Види організацій у дитячо-юнацькому спорті

Ознаки організації	Формальні/неформальні
За формою власності	Державні/приватні/колективні/комунальні
За формою результату	Комерційні/некомерційні
Тип завдань	Фінансові/політичні/освітні/медичні/військові/інші
За формою об'єднання	Добровільні/примусові

За формою результату діяльності виділяють комерційні, які спрямовані на прибуток, та некомерційні, які не

орієнтовані на прибуток. У комерційній організації основною метою є досягнення максимального прибутку. Некомерційні організації не мають основною метою досягнення максимального прибутку. Їх створення може бути орієнтоване на соціальні, культурні, благодійні, політичні та інші цілі. Організації можуть виконувати фінансові, політичні, освітні, медичні, військові та інші завдання.

За формою об'єднання людей визначаються добровільні та примусові організації. Останні включають виправні установи, військові організації за принципом служби, лікувальні заклади. За характером діяльності організації можуть бути технологічні (засновані на виготовленні продукції та наданні послуг), програмно-цільові (вирішують певні соціальні проблеми у конкретних верствах суспільства) [3].

Усі ці обставини зумовлюють необхідність формування кола зацікавлених осіб навколо проблем дитячо-юнацького спорту загалом, включаючи державні та недержавні організації, формальні і неформальні, а також врахування інтересів і визначення ролі громадських організацій, якими виступають численні спортивні клуби, федерації з видів спорту, асоціації суддів та тренерів тощо.

Дискусія. Оскільки ми досліджуємо дитячо-юнацький спорт як соціальне явище, яке відображає потреби та інтереси суспільства, що формується під впливом різних чинників, необхідно особливу увагу звернути на ті з них, що найбільше впливають на формування середовища, в якому відбуваються процеси функціонування дитячо-юнацького спорту як системи. З точки зору організації та управління системою дитячо-юнацького спорту на сьогодні в Україні таким фактором виступають ринкові відносини, які останнім часом є системоутворюючими та системозмінюючими для різних сфер діяльності суспільства, в тому числі й для дитячо-юнацького спорту [2; 1]. Отже, важливим ми вважаємо визначення понять «ринок» та «ринкове середовище».

За визначенням С. Мочерного, ринок – це система економічних відносин, пов'язаних з обміном товарів та послуг на основі широкого використання різноманітних форм власності, товарно-грошових та фінансово-кредитних механізмів. Тобто ринок – це елемент ринкової економіки, куди входять сфери виробництва, розподілу, споживання.

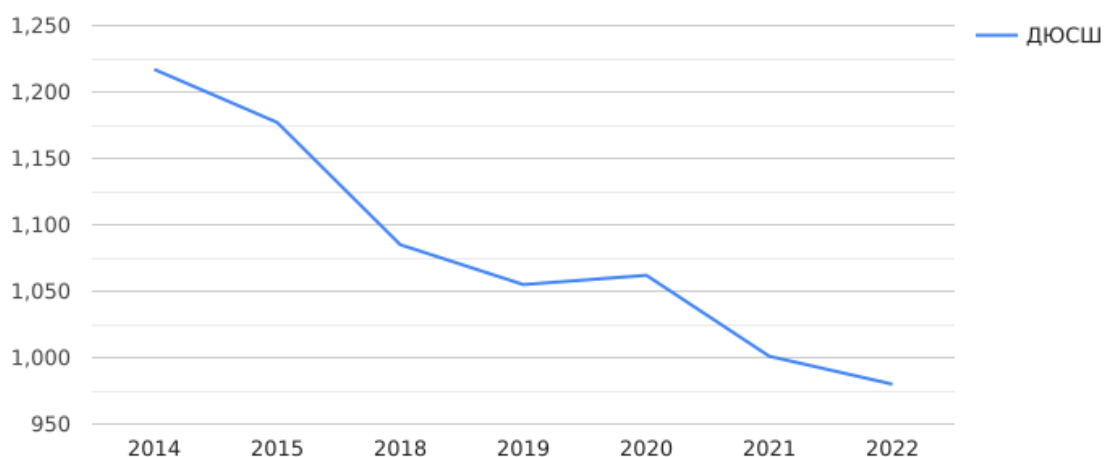

Рис. 1. Кількість дитячо-юнацьких шкіл в Україні за роками

Є два сектори економіки – ринковий та неринковий (бюджетний). Співвідношення між ними зумовлюється сукупністю факторів, притаманних лише тій чи іншій країні. Ринковий сектор працює заради прибутку, сам заробляє і сам на свій ризик витрачає. Бюджетний сектор виробляє необхідні для суспільства товари та послуги, там головне – не прибуток, а задоволення потреб. Він працює на гроші, виділені з бюджету, витрачає кошти суворо за цільовим призначенням [4].

Розрізняють кілька таких видів ринку: ринок виробників, ринок споживачів, ринок посередників, ринок громадських організацій, міжнародний ринок. Усі вони є основою для загального ринкового середовища.

Сфера фізичної культури і спорту, в тому числі і дитячо-юнацький спорт, належить до невиробничої сфери національної економіки, або, як її ще називають автори, сфери послуг, оскільки основним продуктом, що виробляється у цій сфері, є послуги (спортивно-видовищні, фізкультурно-спортивні, фітнес-послуги, реабілітаційні, рекреаційні тощо) [7]. Специфічним цей вид продукту робить те, що ці послуги зазвичай виробляються і споживаються одночасно, не переміщуючись від виробника до споживача.

Але виробляючи самостійно продукт, що має усі властивості товару, і формуючи самостійний ринок послуг, сфера фізичної культури і спорту не може розглядатися відокремлено від інших сфер виробництва й економічного середовища в цілому.

Чинники, які впливають на процес функціонування дитячо-юнацьких спортивних організацій, можна поділити на внутрішні та зовнішні, а за визначенням інших авторів, на об'єктивні та суб'єктивні. До об'єктивних належать економічні, правові, політичні, науково-технічні, соціально-демографічні фактори. До суб'єктивних – професійно-кваліфікаційні, соціально-культурні [4].

Суб'єктів, які мають економічну, соціальну, функціональну зацікавленість у налагодженні організаційної взаємодії навколо дитячо-юнацького спорту, називають стейкхолдерами. Найбільш змістовне, на нашу думку, визначення поняття «стейкхолдер» дає автор Едвард Фрімен: «Стейкхолдер – це індивід або група індивідів, які безпосередньо впливають на досягнення мети організації або на роботу організації у цілому».

Стейкхолдери можуть бути всередині організації, за її межами або бути окремими суб'єктами, які роблять свій внесок у роботу організації. Стейкхолдери – зацікавлені сторони в діяльності організації, що можуть бути залежними від неї або впливати на її діяльність [13]. Стейкхолдерів у системі дитячо-юнацького спорту умовно можна поділити на внутрішніх та зовнішніх [1].

Висновки. Дитячо-юнацька спортивна організація забезпечує пошук, розвиток та підтримку дітей та молоді, створення необхідних умов для максимальної реалізації

їхніх здібностей в обраному виді спорту та для підготовки резерву для спорту вищих досягнень, змістовного відпочинку і дозвілля, повноцінного оздоровлення, загартовування, формування здорового способу життя вихованців засобами фізичної культури і спорту, але на сьогодні в ринкових умовах це ще й об'єкт цих відносин. Процес комерціалізації спорту торкнувся також і дитячо-юнацький спорту.

Аналіз спеціальних літературних джерел дав можливість стверджувати, що система фізичної культури і спорту, яка склалася в Україні до 90-х років XX століття, у тому числі і дитячо-юнацьких спортивних організацій, була дієвою в розвитку масовості і підготовки спортивного резерву на той час, проте в сучасних соціально-економічних умовах вона не здатна вирішувати поставлені перед нею завдання. У результаті проведених досліджень нами виявлено чинники, які впливають на діяльність дитячо-юнацьких спортивних організацій. Важливе значення у розвитку фізичної культури і спорту мають фактори зовнішнього середовища, оскільки вони характеризуються широким спектром впливу на організацію діяльності організацій, свідомість споживачів послуг, на вибір стратегії суб'єктів дитячо-юнацького спорту. Також велике значення мають позиція керівництва або вплив державних органів у розвитку таких організацій. Законодавча база визначає правила, за якими здійснюється керівництво і діяльність дитячо-юнацької спортивної організації.

Отже, на нашу думку, вивчення організаційних проблем у діяльності дитячо-юнацьких спортивних організацій у ринкових умовах та визначення перспектив їх розвитку дозволить підвищити ефективність їх функціонування в ринкових умовах. Опитування аудиторії споживачів та експертів дозволить виявити напрями подальшого вдосконалення діяльності організацій у дитячо-юнацькому спорті.

Перспективи подальших досліджень. Зважаючи на вищевикладене, зазначимо, що необхідно розробити концептуальні засади розвитку дитячо-юнацького та резервного спорту в Україні в сучасних умовах. Це дозволить створити цілісну систему підготовки спортивного резерву і буде об'єднувати та координувати кадрові, фінансові, матеріально-технічні та науково-методичні ресурси, сприятиме розвитку видів спорту, у яких спортсмени України зможуть досягти високих результатів на чемпіонатах Європи, світу та олімпійських іграх, дозволить зберегти й удосконалити систему підготовки спортивних резервів, підвищити якість функціонування суб'єктів дитячо-юнацького спорту. Положення даної концепції повинні передбачити низку необхідних заходів, спрямованих на підвищення ефективності підготовки спортивного резерву, а також структурну модель організаційних зв'язків між усіма зацікавленими сторонами цього процесу.

Конфлікт інтересів. Автори запевняють, що відсутній будь-який конфлікт інтересів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вареник О. Організаційні заходи налагодження взаємодії між суб'єктами спорту для всіх на місцевому рівні. *Проблеми активізації рекреаційно-оздоровчої діяльності населення* : матеріали ІХ Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю. Львів, 2014. 346 с.
2. Завальнюк О. Юридичні засади регулювання сучасної спортивної діяльності. *Політологічний вісник*. 2014. Вип. 76. С. 109–120.
3. Меленчук В.М., Савіна О.Ю. Проєктний менеджмент в спорті. сучасні реалії. *Управління проєктами у розвитку суспільства* : матеріали XVII Міжнародної науково-практичної конференції. Київ, КНУБА, 2020. С. 240–244.
4. Мусієнко А., Цимбалюк Ж. Сучасні тенденції розвитку баскетболу 3x3. Харків, 2021.

5. Оніпченко М.С., Богданов В.В., Приступа Д.С. Реалізація антикризової політики інноваційно орієнтованих суб'єктів підприємництва в умовах активізації маркетингового менеджменту. *Домінанти соціально-економічного розвитку України у нових реаліях* : тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих учених та студентів, м. Київ, 29 березня 2024 року. Київ, 2024. С. 63–66.
6. Оніпченко М.С. Актуальні проблеми управління дитячо-юнацьких організацій в умовах комерціалізації. *Молодь та олімпійський рух* : матеріали XVII Міжнародної конференції молодих вчених. Київ, 2024.
7. Про фізичну культуру і спорт : Закон України від 24.12.1993 р. № 3808-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#Text> (дата звернення: 23.01.2024).
8. Про власність : Закон України від 07.02.1991 р. № 697-XII : станом на 20 черв. 2007 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/697-12#Text>.
9. Hochstetler DR. Risk and uncertainty in youth sport. *J Emerg Sport Stud*. 2022. <https://doi.org/10.26522/jess.v3i.3719>.
10. Koller D. Identifying youth sport. *SSRN Electron J*. 2022 <https://doi.org/10.2139/ssrn.4114970>.
11. Hayes D. Youth work and sport. *Child Young People Now*. 2022. № 6. P. 27–30. <https://doi.org/10.12968/cypn.2022.6.27>.
12. Kim N., Park S.H. Study on the sport development model and developmental assets for youth sport promotion: youth volleyball. *Korean J Sports Sci*. 2021. № 30 (3). P. 161–74. <https://doi.org/10.35159/kjss.2021.6.30.3.161>.
13. Newman T.J., Lower-Hoppe L.M., Burch M., Paluta L.M. Advancing positive youth development-focused coach education: contextual factors of youth sport and youth sport leader perceptions. *Manag Sport Leis*. 2020. № 1. P. 15. <https://doi.org/10.1080/23750472.2020.1766760>.
14. Kazantseva N.A., Kozyrev N.A., Kozyreva O.A. Theorization of the possibilities of managing the involvement quality of a person in the sports and educational environment of the sports school. *Tambov university review. Series "Humanities"*. 2020. № 188. P. 105–113.
15. Varenik V., Onipchenko M. Organizational Conditions of Functioning of Children and Youth Sports in Ukraine. 2024 1st International Conference. The Teaching, Learning, Medical and Psychological Support as Challenges of 21st Century: Preschool, Secondary, Extracurricular, Vocational, Higher and Postgraduate Education. 2024 (No. 11s1), Warsaw, Poland. East European Association of Scientists. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10952314>.

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРІВ

Вареник Олег Миколайович <https://orcid.org/0000-0002-5246-8065>, varvoleg18@gmail.com

Оніпченко Максим Сергійович <https://orcid.org/0009-0003-8215-5283>, monipchenko@uni-sport.edu.ua

Національний університет фізичного виховання і спорту України,
вул. Фізкультури, 1, м. Київ, 03150, Україна

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

Varenik Oleg <https://orcid.org/0000-0002-5246-8065>, varvoleg18@gmail.com

Onipchenko Maksym <https://orcid.org/0009-0003-8215-5283>, monipchenko@uni-sport.edu.ua

National University of Ukraine on Physical Education and Sport,
Fizkul'tury str., 1, Kyiv, 03150, Ukraine

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВЕЙКБОРДІНГУ В СВІТІ

Анастасія Куницька, Оксана Шинкарук

Національний університет фізичного виховання і спорту України, Київ, Україна

Анотація. *Вступ.* Вейкбордінг як екстремальний водний вид спорту набуває все більшої популярності в різних куточках світу. У різних регіонах світу вейкбордінг має свої особливості розвитку, зумовлені культурними традиціями, природними умовами, рівнем інфраструктури та підтримки з боку держави і приватного сектору. Проблема полягає у відсутності комплексного аналізу розвитку вейкбордінгу як у розвинених, так і у менш популярних регіонах цього виду спорту. *Мета дослідження* – вивчити особливості розвитку та функціонування вейкбордінгу на прикладі країн Північної і Південної Америки, Європи, Австралії та Азії з урахуванням особливостей організації, інфраструктури, фінансування та популярності спорту в різних регіонах. *Методи досліджень.* У роботі використано аналіз спеціальної наукової літератури та даних мережі Інтернет, порівняльний аналіз, систематизацію, узагальнення. *Результати.* У США вейкбордінг має високий рівень популярності завдяки розвиненій інфраструктурі, державній підтримці через олімпійські програми, а також активній діяльності клубів і шкіл, таких як Orlando Watersports Complex. У Канаді спостерігається схожа ситуація, проте тут більше уваги приділяється природним водоймам, таким як озеро Оканеган. У Південній Америці, особливо у Бразилії, вейкбордінг має комерційну спрямованість. Клуби, такі як Naga Cable Park, відіграють ключову роль у залученні спортсменів та організації змагань. В Австралії вейкбордінг розвивається на високому рівні завдяки активній діяльності федерацій, таких як Wakeboard Australia, і численним клубам. Популярність кабельного вейкбордінгу пов'язана із підтримкою уряду. Австралія також є прикладом ефективного використання державного фінансування для підтримки молодих спортсменів. Європейські країни демонструють високий рівень організації вейкбордінгу, особливо Німеччина, Франція, Великобританія та Італія. Наприклад, Німеччина активно використовує природні ресурси для розвитку кабельного вейкбордінгу, а Франція виділяється державною підтримкою через спеціальні програми федерацій, таких як FFSNW. Азія перебуває на ранньому етапі розвитку вейкбордінгу, проте Таїланд, Японія та Філіппіни демонструють значний прогрес. У Таїланді створена одна з найрозвиненіших інфраструктур у регіоні. Водночас у Японії велика увага приділяється підтримці молодих спортсменів через державні програми. Підкреслено роль державної підтримки та приватних інвестицій у популяризації вейкбордінгу, роль кліматичних та географічних факторів. *Висновок.* Вейкбордінг у різних регіонах світу має універсальні риси, але його популярність і організація суттєво залежать від локальних умов. Вейкбордінг найбільш розвинений у США, Європі та Австралії, де існує потужна інфраструктура, активна підтримка федерацій та уряду, а також значний рівень участі у змаганнях. Азія демонструє стрімке зростання популярності цього виду спорту, що пов'язано із розвитком сучасних вейк-парків, особливо в Таїланді та Японії. Акцентовано на необхідності поєднання рекреаційної діяльності та професійного спорту, що забезпечує інтеграцію спорту у різні верстви суспільства.

Ключові слова: неолімпійські види спорту, вейкбордінг, управління, організація, інфраструктура, міжнародний досвід.

Anastasia Kunytska, Oksana Shynkaruk

COMPARATIVE ANALYSIS OF THE FUNCTIONING OF WAKEBOARDING WORLDWIDE

Abstract. *Introduction.* Wakeboarding, as an extreme water sport, is gaining increasing popularity in various parts of the world. In different regions, the development of wakeboarding is shaped by cultural traditions, natural conditions, levels of infrastructure, and support from both the government and the private sector. The challenge lies in the lack of a comprehensive analysis of wakeboarding development in both well-established and less-prominent regions for this sport. *Research Objective.* To explore the features of wakeboarding development and functioning across countries in North and South America, Europe, Australia, and Asia, considering the organizational structure, infrastructure, financing, and popularity of the sport in different regions. *Research Methods.* The study employed an analysis of specialized scientific literature and internet data, comparative analysis, systematization, and generalization. *Results.* In the United States, wakeboarding enjoys high popularity due to its well-developed infrastructure, government support through Olympic programs, and active involvement of clubs and schools, such as the Orlando Watersports Complex. A similar situation is observed in Canada, where more emphasis is placed on natural water bodies like Okanagan Lake. In South America, particularly in Brazil, wakeboarding is commercially oriented. Clubs such as Naga Cable Park play a crucial role in attracting athletes and organizing competitions. In Australia, wakeboarding thrives with the support of federations like Wakeboard Australia and numerous clubs. The popularity of cable wakeboarding is linked to government backing. Australia also exemplifies the effective use of state funding to support young athletes. European countries demonstrate a high level of wakeboarding organization, especially in Germany, France, the United Kingdom, and Italy. For instance, Germany actively utilizes natural resources for cable wakeboarding development, while France stands out with government support through specific federation programs like FFSNW. Asia is at an early stage of wakeboarding development, yet Thailand, Japan, and the Philippines show significant progress. Thailand boasts one of the most advanced infrastructures in the region, while Japan emphasizes supporting young athletes through government programs. The study highlights the role of state support and private investments in popularizing wakeboarding, as well as the influence of climatic and geographical factors. *Conclusion.* Wakeboarding worldwide exhibits universal characteristics, but its popularity and organization significantly depend on local conditions. The sport is most developed in the United States, Europe, and Australia, where robust infrastructure, active federation and government support, and high competition participation levels exist. Asia demonstrates rapid growth in wakeboarding popularity, driven by the development of modern wake parks, particularly in Thailand and Japan. Emphasis is placed on the integration of recreational activities with professional sports, which ensures the inclusion of diverse social groups in the sport.

Keywords: non-Olympic sports, wakeboarding, management, organization, infrastructure, international experience.

Актуальність. Вейкбордінг як екстремальний водний вид спорту набуває все більшої популярності в різних куточках світу. Його розвиток відбувається на перетині спорту, активного відпочинку та рекреаційної діяльності, що робить його привабливим для молоді та прихильників здорового способу життя.

У різних регіонах світу вейкбордінг має свої особливості розвитку, зумовлені культурними традиціями, природними умовами, рівнем інфраструктури та підтримки з боку держави і приватного сектору [15]. Його популярність зростає у всьому світі, що зумовлює актуальність вивчення особливостей розвитку цього виду спорту. Проте,

Куницька А., Шинкарук О. Порівняльний аналіз функціонування вейкбордінгу в світі. *Спорт. Освіта. Здоров'я.* 2025; 1: 14–20
DOI: <https://doi.org/10.32782/sports-education/2025-1-3>

Kunytska A., Shynkaruk O. Comparative analysis of the functioning of wakeboarding worldwide. *Sports. Education. Health.* 2025; 1: 14–20
DOI: <https://doi.org/10.32782/sports-education/2025-1-3>

незважаючи на широке поширення вейкбордингу, його організаційно-методичні основи та специфіка розвитку в різних регіонах залишаються недостатньо дослідженими [5, 7].

Проблема полягає у відсутності комплексного аналізу розвитку вейкбордингу як у розвинених, так і у менш популярних регіонах цього виду спорту. Більшість досліджень зосереджена на окремих аспектах, таких як інфраструктура, організація змагань чи вплив на рекреацію, проте бракує цілісного підходу, який би враховував вплив культурних, економічних та географічних факторів на розвиток вейкбордингу [3, 4, 18, 25].

Дослідження вейкбордингу часто зосереджуються на окремих аспектах, таких як інфраструктура, організація змагань або вплив спорту на рекреацію [2, 19, 26, 39]. Проте систематичний аналіз вейкбордингу як цілісної системи знань, що охоплює спортивну науку, менеджмент, економіку і культуру, поки що відсутній.

У багатьох країнах немає чіткої системи збору даних про кількість спортсменів, клубів, інфраструктурних об'єктів та економічний вплив вейкбордингу. Це ускладнює можливість комплексного аналізу та порівняння [6].

Розвиток вейкбордингу суттєво залежить від місцевих кліматичних, географічних, соціально-економічних та культурних умов, що потребує адаптованих підходів у дослідженнях. Наприклад, кабельний вейкбординг є більш популярним у Європі, тоді як у США домінує катерний вейкбординг [34, 47].

Як вид спорту, що не входить до програми Олімпійських ігор, вейкбординг отримує менше уваги з боку державних структур і дослідників, що знижує рівень системного вивчення його впливу на суспільство та економіку [1].

Проведений аналіз літературних джерел та даних мережі Інтернет свідчить про низку досліджень окремих складників розвитку та забезпечення різних видів спорту, зокрема організаційного забезпечення, законодавчого та нормативно-правового, методичного, ресурсного й інформаційного [2, 3, 4]. Проте спостерігається відсутність системи знань з вейкбордингу в цілому та зацікавленість з боку науковців щодо проведення досліджень за всіма напрямками розвитку вейкбордингу [8].

Вивчення вейкбордингу як системи знань є актуальним і необхідним завданням, що має практичну і наукову цінність. Воно дозволить створити цілісну концепцію розвитку цього виду спорту, яка враховуватиме як глобальні тенденції, так і регіональні особливості, сприяючи його популяризації, підвищенню професіоналізму спортсменів та інтеграції у світову спортивну спільноту.

Мета – дослідити особливості розвитку та функціонування вейкбордингу на прикладі країн Північної і Південної Америки, Європи, Австралії та Азії з урахуванням особливостей організації, інфраструктури, фінансування та популярності спорту в різних регіонах.

Методи досліджень. У роботі використано аналіз спеціальної наукової літератури та даних мережі Інтернет, порівняльний аналіз, систематизацію, узагальнення.

Результати. Вейкбординг набуває популярності в багатьох країнах світу як екстремальний вид спорту серед молоді. Кожна з країн має свої особливості розвитку вейкбордингу, пов'язані з місцевими умовами, попитом на

даний вид спорту, наявністю спеціалізованих організацій тощо. Проте всі вони мають спільні риси у розвитку організаційно-методичних основ, таких як проведення змагань, навчання новачків тощо.

Вейкбординг є популярним видом спорту та активного відпочинку, який динамічно розвивається у країнах Південної та Північної Америки, зокрема у США, Канаді, Бразилії, Колумбії та Уругваї [11, 13, 28, 44, 45]. Кожна країна має свої особливості організації, інфраструктури та підходів до розвитку цього спорту, що забезпечує різноманітність та унікальність досвіду для спортсменів та ентузіастів.

У Сполучених Штатах Америки вейкбординг має одну з найкращих організаційних систем, підпорядковуючись Американському олімпійському комітету (USOC). Основним регулятором є USA Wakeboard, яка співпрацює з регіональними асоціаціями, клубами та школами для забезпечення високого рівня підготовки спортсменів (рис. 1). У США діє велика кількість сучасних вейкборд-парків, таких як Orlando Watersports Complex, Terminus Wake Park та Texas Ski Ranch, які не лише сприяють тренуванням, але й приймають національні та міжнародні змагання. Додатково використовуються численні водойми, включаючи Lake Powell та Lake Lanier, що забезпечують природні умови для проведення змагань.

Канада також демонструє значний розвиток вейкбордингу, маючи чітко структуровану систему, що включає національні асоціації, регіональні організації та клуби (рис. 2). Ключовими центрами цього спорту є Valdosta Wake Compound та Horseshoe Resort, які забезпечують спортсменів усім необхідним для тренувань та участі у змаганнях. На відміну від США, в Канаді більший акцент робиться на екологічну свідомість та інтеграцію спорту у здоровий спосіб життя, що додає унікальності місцевому підходу.

Бразилія виділяється активним розвитком вейкбордингу як спорту та розваги. На території країни працює Бразильська федерація вейкбордингу (CBW), яка організовує змагання та підтримує молодих спортсменів. Основними місцями для занять є спеціалізовані вейк-парки, такі як Naga Cable Park, та природні водойми, наприклад Lagoa de Araçatiba і Lagoa dos Ingleses. Бразилія відома різноманітністю видів вейкбордингу, включаючи кабельний, катерний та вейксерфінг, що робить цей спорт доступним для широкого кола людей.

У Колумбії та Уругваї вейкбординг є менш популярним, ніж у США чи Бразилії, проте там він також розвивається. У Колумбії створена національна федерація FECEN, яка організовує місцеві та регіональні змагання, а також підтримує спортсменів на національному рівні. Основними локаціями для тренувань є Lago de Guatavita та Lago de Tominé. В Уругваї вейкбординг представлений на рівні місцевих клубів, які проводять тренування та невеликі змагання. Особливістю уругвайського підходу є популярність кабельного вейкбордингу на узбережжі Атлантичного океану.

Фінансування вейкбордингу на Американському континенті здійснюється через державні програми, спонсорські контракти, благодійні фонди та приватні інвестиції. Наприклад, у США та Канаді активно діють молодіжні програми та грантові системи для підтримки спортсменів, тоді як у Бразилії більшість фінансування надходить від приватних спонсорів та інвесторів. Усі ці підходи сприяють

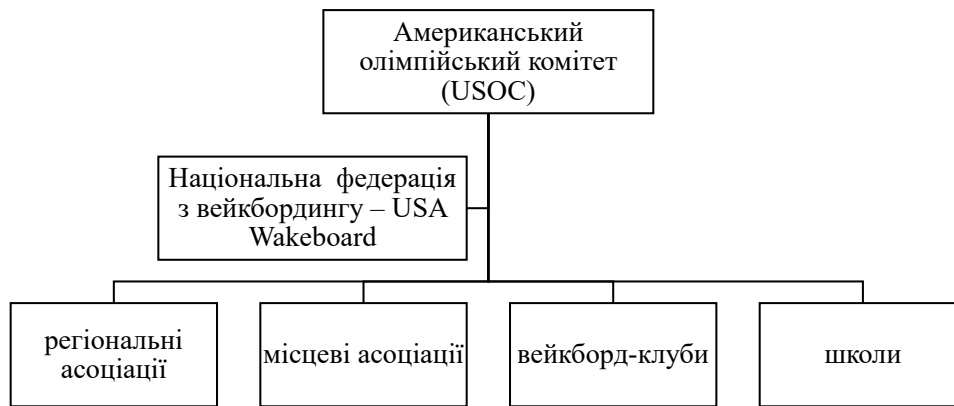

Рис. 1. Структура організації та управління вейкбордингом у США

Рис. 2. Організаційно-управлінська структура вейкбордингу в Канаді

не лише популяризації вейкбордингу, але й розвитку його професійного спорту.

Таким чином, вейкбординг у країнах Південної та Північної Америки розвивається з урахуванням місцевих умов, культурних особливостей та економічних можливостей. Попри відмінності в підходах, спільною рисою залишається інтеграція спорту у здоровий спосіб життя, підтримка молодих спортсменів та постійне вдосконалення інфраструктури. Це забезпечує вейкбордингу стійкий розвиток та зростання популярності у світі.

Вейкбординг в Австралії активно розвивається завдяки підтримці кількох організацій, серед яких ключову роль відіграють Wakeboard Australia (WBA) та Australian Wakeboard Federation (AWF). Ці організації займаються координацією розвитку спорту, організацією змагань та навчанням новачків. Особливістю австралійського підходу є добре розвинена клубна система, яка забезпечує можливість для занять та участі в змаганнях. Відомі клуби, такі як Gold Coast Wake Park, Bli Bli Wake Park і Perth Wake Park, не тільки надають сучасну інфраструктуру, але й сприяють залученню широкої аудиторії [10, 46].

Австралія має мережу спеціалізованих вейк-парків, що відповідають міжнародним стандартам. Вони оснащені кабельними системами та іншим обладнанням для тренувань і проведення змагань. Серед найбільш популярних парків можна виділити Cables Wake Park у Сіднеї, Bli Bli Watersports Complex у Квінсленді та Black Diamond

Wakeboarding Park у Вікторії. Також важливими водоймами для занять є річка Муррей, річка Хоксбері та водосховище Ейлдон. Ці локації забезпечують сприятливі умови як для професійних спортсменів, так і для любителів.

Національні та регіональні змагання є невід'ємною частиною австралійського вейкбордингу. Серед них найважливішими є Australian Open, Moomba Masters та Australian Wakeboard Nationals, які збирають найкращих спортсменів з Австралії та інших країн. Результати цих змагань враховуються у національних рейтингах, що ведуться WBA, а також міжнародних списках, зокрема World Wake Association. На сьогодні до міжнародного рейтингу входять 2026 австралійських спортсменів.

Фінансування вейкбордингу в Австралії здійснюється як урядовими організаціями, так і приватними спонсорами. Australian Sports Commission виділяє кошти на розвиток інфраструктури, організацію змагань та підтримку спортсменів. Крім того, фінансування надходить від клубів, спонсорів та благодійних фондів. Важливу роль у фінансовій підтримці відіграють бренди, які забезпечують спортсменів обладнанням та організують тематичні заходи.

Особливістю австралійського підходу є різноманітність категорій і видів вейкбордингу, включаючи фрістайл, кабельний вейкбординг, катерний вейкбординг та вейксерфінг. Усі ці категорії активно підтримуються на змаганнях і тренуваннях. Для участі в офіційних заходах у кожній

категорії встановлено чіткі вимоги до суддів та критерії оцінки результатів.

Початок занять вейкбордингом в Австралії рекомендується з 8–10 років залежно від фізичної підготовки дитини. Деякі вейк-парки встановлюють вікові обмеження, проте більшість з них пропонує програми для дітей, що сприяє ранньому залученню до спорту. Висока якість інфраструктури, різноманітність місць для занять та ефективна організаційна система роблять Австралію однією з провідних країн у сфері розвитку вейкбордингу.

Вейкбординг у Європі активно розвивається як сучасний екстремальний водний вид спорту, що поєднує в собі технічну складність, фізичну підготовку та масову рекреаційну привабливість. Країни Європи, такі як Німеччина, Великобританія, Франція, Італія, Іспанія та Польща, демонструють значні досягнення у створенні інфраструктури, організації змагань та розвитку молодих спортсменів. Усі ці аспекти стали можливими завдяки діяльності національних федерацій та організацій, які підтримують та координують розвиток вейкбордингу на локальному та міжнародному рівнях [9, 17, 20–22, 37, 42, 43].

Вейкбординг у Німеччині регулюється Німецькою асоціацією водних лиж та вейкбордингу (DWWV), яка функціонує у співпраці з Німецькою конфедерацією олімпійських видів спорту (DOSB) (рис. 3). Асоціація відповідає за організацію національних змагань, підготовку спортсменів і тренерів, а також співпрацює з Міжнародною федерацією воднолижного спорту та вейкбордингу (IWWF). Особливістю німецького підходу є високий рівень інфраструктури, що включає понад 20 вейкборд-клубів і спеціалізовані парки, такі як Berlin Wakeboard Park і WakePark Thulba.

Національні змагання, такі як Wake Masters та Deutsche Meisterschaft Wakeboard (DMW), забезпечують платформу для підготовки спортсменів до міжнародних турнірів. Німеччина також є активним організатором чемпіонатів Європи та світу. Окрім змагального аспекту, країна підтримує популяризацію вейкбордингу як рекреаційного виду спорту, активно залучаючи дітей та молодь.

Британська федерація водних лиж та вейкбордингу (BWSW) є головним органом, який координує розвиток цього виду спорту у Великобританії. Федерація об'єднує приблизно 150 клубів і центрів, що спеціалізуються на вейкбордингу, включаючи Box End Park і JB Ski. У країні широко розвинені всі види вейкбордингу – кабельний, катерний та вейксерфінг.

Фінансування спорту здійснюється за рахунок членських внесків, спонсорської підтримки та державних грантів, що дозволяє забезпечити розвиток інфраструктури та підтримку спортсменів. Великобританія відома проведенням міжнародних турнірів, таких як World Wakeboard Championships, і має розвинену систему рейтингу спортсменів.

Французька федерація водних лиж та вейкбордингу (FFSNW) є офіційним представником цього виду спорту у Франції. Федерація координує діяльність клубів, забезпечує навчання тренерів та організацію змагань. Інфраструктура країни включає такі відомі парки, як Grimaud Wake Park і Echo 38 Wake Park, а також численні озера, які забезпечують ідеальні умови для тренувань.

Франція активно підтримує спортсменів на міжнародному рівні, організовуючи великі турніри, включаючи French Wakeboard Championships. Окрім того, у країні діє система ліцензування та категоризації спортсменів, що сприяє підвищенню рівня їхньої підготовки.

Вейкбординг в Іспанії розвивається під егідою Федерації водних видів спорту Іспанії (RFEN). Ключові клуби, такі як Barcelona Wake Club і Wakeparadise Zaragoza, надають необхідну інфраструктуру для занять та змагань. Популярність цього виду спорту зростає завдяки державній підтримці та діяльності місцевих організацій.

Іспанія проводить численні національні змагання, наприклад, Кубок Іспанії, а також активно бере участь у міжнародних турнірах. Спортсмени країни мають можливість отримати кваліфікаційні сертифікати, що підтверджують їхній рівень підготовки.

Італія та Польща також демонструють активний розвиток вейкбордингу завдяки діяльності національних

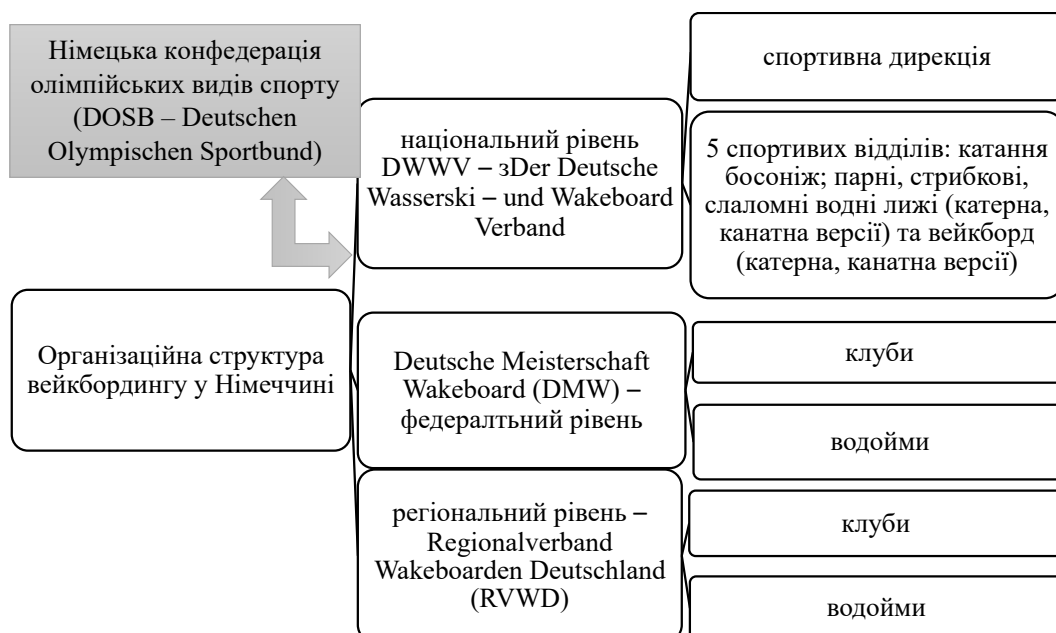

Рис. 3. Організаційна структура вейкбордингу у Німеччині

федерацій. В Італії основну роль відіграє Italian Water Ski and Wakeboarding Federation, яка об'єднує понад 60 клубів. У Польщі розвитком вейкбордингу опікується Polish Motorboat and Water Ski Association, яка співпрацює з міжнародними федераціями та організовує національні чемпіонати (рис. 4).

У країнах Європи вейкбординг розвивається як неолімпійський вид спорту з акцентом на підготовку спортсменів та популяризацію його серед молоді. Усі країни мають розвинену інфраструктуру, яка включає спеціалізовані парки, кабельні дороги та природні водойми. Особлива увага приділяється створенню умов для занять спортом у різних вікових групах, починаючи з дітей 6–8 років. Національні федерації забезпечують підтримку спортсменів через навчальні програми, рейтингові системи та організацію змагань. Таким чином, вейкбординг у Європі демонструє стійкий розвиток, який підтримується державними та приватними ініціативами, а також міжнародною співпрацею. Це сприяє популяризації спорту, залученню нових учасників і підвищенню конкурентоспроможності європейських спортсменів на світовій арені.

Вейкбординг у країнах Азії перебуває на етапі активного розвитку. Хоча популярність цього виду спорту в регіоні поки що поступається рівню інших частин світу, таких як Північна Америка чи Європа, інтерес до вейкбордингу зростає, що стимулює розбудову інфраструктури, створення клубів і проведення змагань. У ключових країнах, таких як Таїланд, Індонезія, Філіппіни, Китай та Японія, спостерігається значний прогрес у розвитку цього виду спорту [14, 30, 33].

Таїланд є одним із лідерів розвитку вейкбордингу в Азії завдяки сприятливому клімату, розвиненій інфраструктурі та міжнародній популярності своїх вейк-парків. Федерація

водних видів спорту Таїланду, а також організація “Thai Wake Park Association” активно сприяють розвитку спорту через проведення національних і міжнародних змагань. У країні функціонують численні клуби та спеціалізовані центри, такі як Thai Wake Park, які надають ідеальні умови для тренувань і змагань. Найпопулярнішими дисциплінами є кабельний та катерний вейкбординг, а також вейксерфінг. Початок занять у спортивних клубах найчастіше припадає на підлітковий вік.

Індонезія має природні переваги для розвитку вейкбордингу завдяки великій кількості водойм. Основними регіонами, де популярний цей вид спорту, є Балі, Ява та Ломбок. Тут функціонують кілька великих клубів і шкіл, які пропонують послуги з навчання. Вейкбординг у країні активно розвивається як серед місцевого населення, так і серед туристів, які приїжджають з усього світу.

На Філіппінах основними осередками вейкбордингу є острови Боракай і Сіаргао. Комплекс “Camsur Watersports Complex” вважається однією з провідних локацій для занять. Інфраструктура країни дозволяє проводити як тренування, так і міжнародні турніри. Популярність цього виду спорту серед місцевого населення та туристів сприяє збільшенню інвестицій у створення нових об'єктів.

У Китаї вейкбординг набирає популярності, особливо у провінціях Гуандун і Шаньдун. У цих регіонах функціонують клуби та школи, які спеціалізуються на навчанні та організації змагань. Вейк-парки, такі як Taihu Lake, надають сучасні можливості для занять і проведення спортивних заходів. Уряд і приватні інвестори сприяють розвитку спорту через фінансування і підтримку інфраструктури.

У Японії вейкбординг є порівняно молодим видом спорту. Він розвивається під керівництвом Японської федерації водних лиж та вейкбордингу (JWSF), яка забезпечує

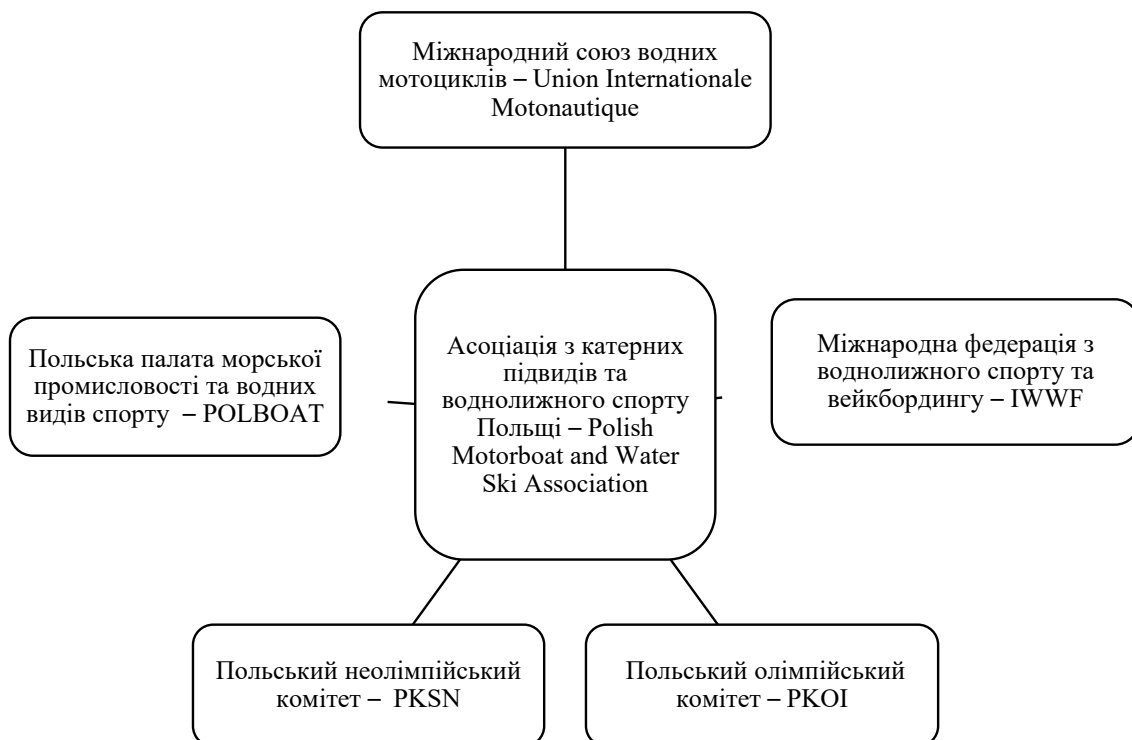

Рис. 4. Взаємодія Асоціації з катерних підвидів та воднолижного спорту Польщі (Polish Motorboat and Water Ski Association) з міжнародними спортивними організаціями

координацію діяльності клубів і проведення національних і міжнародних змагань. Основні локації для занять розташовані на острові Окінава, а також у великих містах. Популярними дисциплінами є кабельний та катерний вейкбордінг. Японія має власну систему кваліфікації спортсменів, що сприяє їх підготовці до участі у світових змаганнях.

Вейкбордінг в Азії розвивається за загальносвітовими стандартами: створюються клуби та школи, проводяться змагання, розвиваються національні федерації, які координують діяльність у галузі спорту. Інфраструктура регіону включає в себе вейк-парки, водойми, кабельні дороги та сучасне обладнання. Найбільш популярними видами є кабельний вейкбордінг, катерний вейкбордінг і вейксерфінг.

Фінансування спорту здійснюється як з державних, так і з приватних джерел. Наприклад, у Японії уряд активно інвестує в спортивні програми, а в Таїланді значну роль відіграють місцеві компанії-спонсори. У багатьох країнах, таких як Філіппіни та Індонезія, значний акцент робиться на залучення туристів, що сприяє розвитку вейкбордінгу.

Хоча вейкбордінг в Азії все ще перебуває на ранніх стадіях розвитку, він має великий потенціал. Зростання популярності цього виду спорту супроводжується розширенням інфраструктури, створенням нових клубів і залученням молодих спортсменів. Країни регіону активно інтегруються у світову спільноту, беручи участь у міжнародних змаганнях і організовуючи власні турніри. Вейкбордінг стає не лише спортом, але й популярним видом відпочинку для молоді та туристів.

Дискусія. Наше дослідження розвитку вейкбордінгу в різних регіонах світу показало, що цей вид спорту має універсальні риси, проте його розвиток значною мірою залежить від регіональних особливостей, культурних традицій, кліматичних умов та рівня державної підтримки.

Дослідження підтверджують, що вейкбордінг набуває популярності в Азії, особливо в Таїланді, де створено численні вейк-парки та водні центри з ідеальними умовами для тренувань і відпочинку. Це узгоджується з висновками дослідників, які відзначають зростання популярності водних видів спорту в регіоні [39].

У Європі вейкбордінг має довшу історію розвитку з яскравою інфраструктурою та регулярними змаганнями. Зокрема, Müller зазначає, що Німеччина та Франція відомі своїми вейк-парками та високим рівнем підготовки спортсменів [34].

Наші результати підтверджують висновки Haley, яка зазначає, що доступність сучасних вейк-парків у США сприяє популяризації спорту серед молоді [26]. У США вейкбордінг має високий рівень популярності завдяки розвиненій інфраструктурі, державній підтримці через олімпійські програми, а також активній діяльності клубів і шкіл. У Канаді спостерігається схожа ситуація, проте тут більше уваги приділяється природним водоймам.

Rodriguez підкреслює значення локального туризму у розвитку виду спорту у Південній Америці, особливо

у Бразилії, де вейкбордінг має комерційну спрямованість [38]. Davis підтверджує, що в Австралії вейкбордінг розвивається на високому рівні завдяки активній діяльності федерацій і наявних численних клубів [16]. Популярність кабельного вейкбордінгу пов'язана із підтримкою уряду, що підтверджується дослідженнями Davis, який відзначає екологічність цієї дисципліни [16]. Австралія також є прикладом ефективного використання державного фінансування для підтримки молодих спортсменів. За даними Lawrence, у Великобританії значна увага приділяється залученню молоді до спорту через шкільні програми, що підтверджується і нашими результатами [32].

Азія перебуває на ранньому етапі розвитку вейкбордінгу, проте Таїланд, Японія та Філіппіни демонструють значний прогрес. У Таїланді створена одна з найрозвиненіших інфраструктур у регіоні, що підтверджується даними Nguyen [35]. Водночас у Японії велика увага приділяється підтримці молодих спортсменів через державні програми.

Johnson підкреслює, що у багатьох країнах Азії, таких як Японія та Китай, вейкбордінг регулюється національними федераціями, що координують діяльність клубів та організовують змагання. Це відповідає світовій практиці, де національні організації відіграють ключову роль у розвитку спорту [31].

Такака (2019) зазначає, що у Японії федерація вейкбордінгу отримує державну підтримку, що сприяє розвитку цього виду спорту [40]. Наші результати підтверджують висновки інших дослідників, які підкреслюють роль державної підтримки та приватних інвестицій у популяризації вейкбордінгу [24, 27, 36].

Нами доповнено наявні дослідження щодо ролі кліматичних та географічних факторів. Наприклад, у країнах із доступом до природних водойм (США, Канада, Німеччина) розвиток спорту базується на інтеграції з рекреаційною діяльністю, тоді як в Азії та Австралії акцент робиться на створенні сучасних вейк-парків.

Вік початку занять вейкбордінгом варіюється залежно від країни. У Таїланді та Індонезії заняття можуть починатися з 5–7 років, тоді як у Європі та Америці часто рекомендується починати з 8–10 років [23, 41].

Азійські країни активно беруть участь у міжнародних змаганнях, таких як Asian Beach Games та Asian Games, що підтверджує зростання інтересу до вейкбордінгу в регіоні [33]. Європейські та американські спортсмени традиційно домінують на світовій арені, що пов'язано з довгою історією розвитку спорту в цих регіонах [47].

Висновки. Результати досліджень показали, що вейкбордінг активно розвивається на всіх континентах з урахуванням специфіки кожного регіону. Азія демонструє стрімке зростання популярності цього виду спорту, тоді як Європа, Америка та Австралія мають усталені організаційні моделі та високий рівень інфраструктури. Це свідчить про глобальний потенціал вейкбордінгу як сучасного рекреаційного та спортивного виду діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Долбишева Н. Розвиток неолімпійського спорту в міжнародному спортивному русі як автономії в період новітньої історії. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2021. № 3. С. 26–35. DOI: 10.32540/2071-1476-2021-3-026.
2. Імас Є., Ратніков Д., Андреева О. Розвиток спортивної інфраструктури як чинник залучення різних груп населення до оздоровчо-рекреаційної рухової активності. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2022. № 4. С. 27–30. DOI: <https://doi.org/10.32652/tmfvs.2022.4.27-30>.
3. Когут І., Маринич В., Шитікова Є. Організаційно-методичне забезпечення функціонування спортивно-технічних видів спорту в Україні. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2020. № 3. С. 70–73. <https://doi.org/10.32652/tmfvs.2020.3.70-73>.

4. Кропивницька Т., Макаренко О. Зарубіжний досвід функціонування неолімпійського спорту (на прикладі Німеччини). *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2022. № 2. С. 76–83. <https://doi.org/10.32652/tmfvs.2022.2.76-83>.
5. Куницька А.О., Шинкарук О.А. Порівняльний аналіз розвитку вейкбордінгу в різних країнах світу. *Молодь та олімпійський рух* : зб. тез доп. XIX Міжнар. конф. молодих вчених, м. Київ, черв. 2023 р. Київ : НУФВСУ. 2023. С. 25–26. URL: https://uni-sport.edu.ua/sites/default/files/vseDocumenti/zbirnyk_tez_molod_hvi_zhovt-lyst_23_7_1.pdf.
6. Пономаренко А., Шинкарук О. Особливості розвитку вейкбордінгу в Німеччині. *Молодь та олімпійський рух* : зб. тез доп. XIV Міжнар. конф. молодих вчених, м. Київ, 19 трав. 2021. Київ : НУФВСУ, 2021. С. 35–36. URL: https://uni-sport.edu.ua/sites/default/files/konferencya/molod_xiv_zbirnyk_traven_2021.pdf.
7. Шинкарук О., Пономаренко А. Тенденції розвитку та функціонування вейкбордінгу в країнах Європи. *Фізична культура, спорт та здоров'я нації*. 2021. № 11. С. 232–240. DOI: [https://doi.org/10.31652/2071-5285-2021-11\(30\)-232-240](https://doi.org/10.31652/2071-5285-2021-11(30)-232-240).
8. Шинкарук О., Куницька А. Порівняльний аналіз розвитку вейкбордінгу в різних країнах світу та основні тенденції його популяризації. *Актуальні проблеми фізичного виховання та методики спортивного тренування*. 2024. № 2. С. 87–100. <https://doi.org/10.31652/3041-2463-2024-2-8>.
9. British water ski & wakeboard. URL: <https://www.bwsw.org.uk/membership>.
10. World Wake Association. URL: <https://www.thewwa.com/>.
11. Brazilian Water Ski and Wakeboard Confederation. URL: <http://www.cbeaw.com.br/>.
12. Brown C.J., Jewell D.P. Exploring the experiences of professional wakeboarders: A qualitative study. *Journal of Sport & Exercise Psychology*. 2023. No 45 (S1). S. 98–99.
13. Canadian Parks, Recreation and Sport Infrastructure. URL: <https://cpa.ca/canadian-parks-recreation-and-sport-infrastructure-data-base/>.
14. Chinese Waterski, Underwater and Powerboat Association (CSUPF). URL: <http://www.csupf.com/>.
15. Cortese Garrett. The Future of Wakeboarding: A Look Ahead. *Wakeboarding Magazine*. 2018. URL: <https://www.wakeboardingmag.com/story/features/future-wakeboarding-look-ahead/>.
16. Davis L. Environmental sustainability in Australian cable wakeboarding. *Environmental Sports Studies Journal*. 2020. № 2. P. 12–20.
17. Deutscher Wasserski – und Wakeboardverband (DWWV). URL: <https://www.dwww.de/verband>.
18. Dowling F. Waterski and wakeboard tourism: An exploratory investigation. *Journal of Sport & Tourism*. 2022. No 25 (1). P. 59–75.
19. Dunn R. Performance appraisal in the sport of wakeboarding. *Journal of Sport & Tourism*. 2018. No 22 (2). P. 171–190.
20. Federación Española de Esquí Náutico y Wakeboard. URL: <http://www.feew.es/>.
21. Fédération Française de Ski Nautique et de Wakeboard. URL: <https://www.ffsnw.fr/>.
22. Federazione Italiana Sci Nautico e Wakeboard. URL: <http://www.scinautico.com/>.
23. Garcia L. Age Recommendations for Starting Wakeboarding. *Sports Medicine Journal*. 2015. № 22 (5). С. 498–505.
24. Gatz M.A., Kerstetter D.L. Youth development outcomes in wakeboarding programs: A qualitative study. *Journal of Experiential Education*. 2023. P. 1–16.
25. Grant Daniel. Wakeboarding Takes on a New Look. *The New York Times*. 2021. URL: <https://www.nytimes.com/2021/07/06/sports/wakeboarding-takes-on-a-new-look.html>.
26. Haley M. Infrastructure development in wakeboarding sports: A comparative study. *Sports Development Journal*. 2020. № 3. P. 45–55.
27. Hill M.A., Beal B. Wakeboarding and positive youth development: A systematic review. *Journal of Youth Development*. 2023. No 18 (1) P. 89–108.
28. IWWF Athletes/Officials without Federation. URL: <https://iwwf.sport/>.
29. Jamaican Water Ski Association. URL: <https://ems.iwwf.sport/Federation/Details/>.
30. Japan Waterski & Wakeboard Federation. URL: <http://jwsa.jp/>.
31. Johnson R. National Sports Organizations and Their Role in Sport Development. *International Review for the Sociology of Sport*. 2016. № 51 (2). С. 174–189.
32. Lawrence J. Youth engagement in cable wakeboarding in the UK. *Journal of Recreational Sports*. 2021. № 5. P. 23–29.
33. Lee S. Participation of Asian Countries in International Wakeboarding Competitions. *Journal of Asian Sport Studies*. 2020. № 18 (2). С. 223–237.
34. Müller T. Wakeboarding in Europe: Development and Infrastructure. *European Journal of Sports Science*. 2017. № 29 (3). С. 312–325.
35. Nguyen T. Impact of tourism on water sports development in Southeast Asia. *Asian Journal of Sports Studies*. 2019. № 7. P. 67–75.
36. Pery Shawn. Wakeboarding in the 21st Century: A Brief Overview. *Sports Aspire*. 2021. URL: <https://sportsaspire.com/wakeboarding-in-21st-century-brief-overview>.
37. Polski Związek Motorowodny i Narciarstwa Wodnego. URL: <http://www.motorowodniacy.org/>.
38. Rodriguez P. Wakeboarding and local tourism in Brazil. *South American Sports Review*. 2022. № 4. P. 35–42.
39. Smith J. Growth of Water Sports in Southeast Asia. *Journal of Sport Management*. 2018. № 32 (4). С. 456–470.
40. Tanaka H. Government Support for Wakeboarding in Japan. *Asian Journal of Sports Studies*. 2019. № 15 (1). С. 88–102.
41. Tanaka K. Age-related training patterns in Japanese wakeboarding. *Journal of Asian Sports Science*. 2021. № 6. P. 49–56.
42. The Development of Wakeboarding in the UK: A Case Study of a New Sport. URL: https://purehost.bath.ac.uk/ws/portalfiles/portal/187957261/UnivBath_PhD_2010_A_McGillivray.pdf.
43. The European sports charter. URL: http://www.sportdevelopmeit.org.Uk/The_European_Sports_Charter.pdf#search-European%20sports%20charter/16804c9dbb.
44. USA Waterski and Wake Sports. URL: <https://www.usawaterski.org>.
45. Water Ski and Wakeboard Canada. URL: <https://wswc.ca/>.
46. Waterski and Wakeboard Australia. URL: <http://www.awwf.com.au>.
47. Williams D. Dominance of Western Athletes in Wakeboarding Championships. *Global Sports Review*. 2014. № 10 (3). С. 145–159.

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРІВ

Куницька Анастасія Олександрівна <https://orcid.org/0000-0002-3224-0995>, nastenaponomarenko21@gmail.com

Шинкарук Оксана Анатоліївна <https://orcid.org/0000-0002-1164-9054>, shi-oksana@ukr.net

Національний університет фізичного виховання і спорту України, вул. Фізкультури, 1, м. Київ, 03150, Україна

INFORMATION ABOUT AUTHORS

Kunytska Anastasia <https://orcid.org/0000-0002-3224-0995>, nastenaponomarenko21@gmail.com

Shynkaruk Oksana <https://orcid.org/0000-0002-1164-9054>, shi-oksana@ukr.net

National University of Ukraine on Physical Education and Sport,

Fizkul'tury str., 1, Kyiv, 03150, Ukraine

АНАЛІЗ СВІТОВОГО ДОСВІДУ ПРОБЛЕМИ РЕАБІЛІТАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ З УРАХУВАННЯМ ГЕНДЕРНОГО АСПЕКТУ

Тетяна Петровська, Тетяна Булгакова, Галина Жукова

Національний університет фізичного виховання і спорту України, Київ, Україна

Анотація. Провідною тенденцією розвитку сучасної науки є її звернення до питань реабілітації військовослужбовців. Ця націленість відображає найважливіше завдання, поставлене самим життям, – повномасштабною війною України з російською федерацією. Складність і різноманіття форм реабілітації і її видів визначає широту підходів до терапії посттравматичного стресового розладу. Робота військового належить до професійних сфер, які максимально насичені стресогенними факторами, дія яких характеризується постійним збільшенням функціонального навантаження на особистість, що потребує актуального теоретичного і практичного наукового підкріплення. *Мета* – теоретичний аналіз світового досвіду щодо практики реабілітації ветеранів війни. *Методологія дослідження.* Для аналізу сучасної реабілітації військових використовуються системні, інтерпретаційні, аналітичні, інформаційні, наукові, педагогічні методи та підходи. *Результати.* У статті зроблена спроба проаналізувати світовий досвід реабілітації ветеранів війни з урахуванням гендерного аспекту на прикладах армій Польщі, Ізраїлю, США та інших країн. У дослідженнях вчених велика увага приділяється питанням підходу до відновлення порушених або втрачених функцій організму військових за допомогою медичної, фізичної і соціально-побутової реабілітації. Досвід Ізраїлю представляє одну із найбільш успішних систем соціально-психологічної реабілітації військових ветеранів, де є особлива посада – офіцер з психічного здоров'я, який постійно стежить за психологічним станом військовослужбовців нарівні із медичними працівниками. Кожен військовослужбовець ізраїльської армії має медичний профіль, який є оцінкою його фізичного і психічного здоров'я. Мережа соціальної підтримки та безпеки, інтеграція травмованих осіб у суспільство, соціальна згуртованість та відновлення системи цінностей у спустошеному війною середовищі полегшує наслідки воєнної травми для людини. Різниця в захисному значенні допомоги з боку родини, друзів і колег для жінок вказує на те, що значення окремих джерел соціальної підтримки залежить від посттравматичного контексту індивіда. Жінки вважають поміч родини важливішою від інших джерел соціального супроводу у збереженні їх психічного здоров'я, що передбачає програму соціальної підтримки не тільки жінок-військовослужбовців, але і їх родин. Корисною для України може стати практика США щодо постійного забезпечення перевірки психологічного стану військових за відповідними протоколами. Цікавим досвідом є і такі альтернативні способи реабілітації ветеранів, як залучення їх до археологічних розкопок або до інших подібних практик. *Висновки.* Профілактика виникнення посттравматичного стресового розладу у військовослужбовців і їх реабілітація необхідна для корекції соціальної поведінки, поліпшення комунікабельності, розвитку здібностей до самореалізації і подолання довготермінових реакцій. Саме всебічний підхід до психологічної профілактики найбільш ефективний для стабілізації стану учасників військових подій. Вивчення світового досвіду та протоколів реабілітації ветеранів війни є нагальною потребою для подальшого впровадження в Україні.

Ключові слова: ветерани війни, гендер, реабілітація, психічне здоров'я.

Tetiana Petrovska, Tetiana Bulhakova, Halyna Zhukova

ANALYZE OF WORLD EXPERIENCE THE PROBLEM OF WAR VETERANS REHABILITATION TAKING INTO ACCOUNT THE GENDER DIMENSION

Abstract. The leading trend in the development of modern science is to address the issues of rehabilitation of military personnel. This focus reflects the most important task set by life itself, a full-scale war between Ukraine and the Russian Federation. The complexity and diversity of rehabilitation forms and its types determine the breadth of approaches to the treatment of post-traumatic stress disorder. The work of a military belongs to professional spheres that are maximally saturated with stress factors, the action of which is characterized by a constant increase in the functional load on the individual, requiring current theoretical and practical scientific reinforcement. *The purpose of the paper is* a theoretical analysis of world experience in the rehabilitation of war veterans. *Research methodology.* The systematic, interpretative, analytical, informational, scientific, pedagogical methods and approaches are used for analyzing the modern military rehabilitation. *The results.* The world experience of war veterans' rehabilitation, taking into account the gender aspect, using the examples of the armies of Poland, Israel, the USA and other countries are analyzed in the article. In the research of scientists, much attention is paid to the approach to restoring impaired or lost functions of the body through medical, physical and social rehabilitation. Israel's experience represents one of the most successful systems of social and psychological rehabilitation of military veterans, where there is a mental health officer as a special position who constantly monitors the psychological state of military personnel along with medical workers. Each soldier of the Israeli army has a medical profile, which is an assessment of his physical and mental health. A network of social support and safety, integration of traumatized persons into community, social cohesion and restoration of the value system in a war-ravaged environment alleviate the effects of war trauma on the individual. The difference in the protective significance of help from family, friends, and colleagues for women indicates that the value of individual sources of social support depends on the individual's posttraumatic context. Women consider family assistance more important than other sources of social support in preserving their mental health, which implies a program of social support not only for women military personnel, but also for their families. The US practice of constantly ensuring the psychological state of military personnel is checked according to the relevant protocols may be useful for Ukraine. Alternative ways of rehabilitating veterans, such as involving them in archaeological excavations or other similar practices, are also interesting experiences. *Conclusions.* Prevention of post-traumatic stress disorder in military personnel and their rehabilitation is necessary to correct social behavior, improve communication skills, develop abilities for self-realization and overcome long-term reactions. Specifically, a comprehensive approach to psychological prevention is more effective in stabilizing the condition of participants in military events. Studying world experience and protocols for the rehabilitation of war veterans is necessary for further implementation in Ukraine.

Keywords: war veterans, gender, rehabilitation, mental health.

Петровська Т., Булгакова Т., Жукова Г. Аналіз світового досвіду проблеми реабілітації ветеранів війни з урахуванням гендерного аспекту. Спорт. Освіта. Здоров'я. 2025; 1: 21–26
DOI: <https://doi.org/10.32782/sports-education/2025-1-4>

Petrovska T., Bulhakova T., Zhukova H. Analyze of world experience the problem of war veterans rehabilitation taking into account the gender dimension. Sports. Education. Health. 2025; 1: 21–26
DOI: <https://doi.org/10.32782/sports-education/2025-1-4>

Вступ. Питання посттравматичного синдрому наразі стають все більш актуальними в зв'язку з повномасштабною війною в Україні, яку розпочала російська федерація 24 лютого 2022 року. З огляду на це виникають нагальні завдання реабілітаційного, психологічного і відновлювально-адаптивного спрямування. Довготривалі фізичні та психологічні зусилля можуть привести до загального знесилення організму. ПТСР (посттравматичний стресовий розлад) як комплекс симптомів виникає у військових як інтегрований процес адаптації психіки людини і може мати непередбачувані наслідки навіть через довгий час. Специфічні психофізіологічні зміни організму можуть мати як конструктивний, так і деструктивний ефект, що потребує активної реабілітації, пристосування до невоєнного середовища і збереження здоров'я особистості. Реабілітація з урахуванням гендерного аспекту є важливим напрямом, оскільки соціально сконструйовані маркери сприяють побудові терапії ветеранів війни відносно взаємодії фемінів і маскулінів у соціумі.

Метою статті є теоретичний аналіз світового досвіду щодо практики реабілітації ветеранів війни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові опрацювання посттравматичного синдрому розкривають його через аналіз нейробіологічних і психічних порушень, які були викликані постстресовими детермінантами. Розвідки вчених щодо методів коригування та адаптування під час соціалізації ветеранів війни базуються на тому, що ступінь стресу не завжди корелює з інтенсивністю проявів характерологічних змін особистості. Тривога, страх, рання стомлюваність обмежують працездатність і можуть призвести до структурування в посттравматичний синдром. Реабілітацію ветеранів війни проводять психологи [2], лікарі [11, с. 47–48], ерготерапевти [1; 5], військові медики-психологи, які враховують гендерний підхід [3; 13; 15; 20]. Українськими вченими розроблені рекомендації забезпечення психічного здоров'я під час війни із зазначенням різних аспектів суспільної адаптації [7; 9; 12]. Вектором вивчення зарубіжних учених є психологічне відновлення ветеранів на різних етапах їхнього життя [13; 18; 23]. Проте існує дефіцит загальних теоретико-емпіричних досліджень реабілітації військовослужбовців із посттравматичним стресовим розладом, особливо відповідно до гендеру.

Вклад основного матеріалу. Фахівцю-реабілітологу чи психологу потрібно враховувати як особистісні, так і гендерні змінні під час терапії. Взаємодію між людьми і риси оточення можна розглядати у числі подібних інтеграційних концепцій, відзначаючи розвиток посттравматичного синдрому як взаємодію психологічних і біологічних процесів. Війна загострює питання гендерної рівності як в індивідуальному, так і в соціокультурному контекстах. Людина, яка пережила вплив екстремальних факторів, незвичним чином реагує на зовнішні стимули, що зумовлено глибинною роботою багатьох особистісних структур. Під час війни в Україні жінки служать нарівні із чоловіками добровільно або за контрактом. Також вони дотримуються правил і порядку військового обліку [8].

У польському науковому середовищі розрізняють біологічну і психологічну стать. Біологічна стать є біологічною властивістю чоловічих та жіночих індивідів,

а біологічна належність включає різні репродуктивні функції жінки та чоловіки, гормони та анатомію. Проте психологічна стать (гендер) є притаманним особі явищем, пов'язаним із різною поведінкою і установками, зазвичай характерними для людей іншої біологічної статі. Культурні особливості відрізняються ступенем асоціації психологічної статі з різноманітністю повсякденних дій та ступенем толерантності до поведінки, несумісної з власною статтю. Психологічний гендер – це система психологічних характеристик, пов'язаних з гендером, таких як фемінінність або маскуліність. Риси формуються в особистості з раннього дитинства в результаті її участі в суспільному житті. Отже, психологічна стать формується в перші роки життя під впливом багатьох внутрішніх і зовнішніх факторів. Основною гендерного формування через моделюючу відкритість до світу може стати емоційність чи сприйняття сексуальності за допомогою передачі відповідних моделей між поколіннями [21].

Представляючи тему жінок у збройних силах Польщі, необхідно вказати деякі труднощі, з якими стикаються жінки в армії, фізичні вимоги та посади, на яких вони служать. Раніше служба жінок у збройних силах Польщі вимагала подолання стереотипного мислення, що виражалося в поділі професій на ті, що призначені лише для чоловіків, наприклад, механіки, і ті, які притаманні лише жінкам, наприклад, медсестри. Жінки добре працюють на посадах, що вимагають проникливості й аналітичного мислення. Безсумнівно, чоловіки можуть виконувати фізичну діяльність, хоча сучасні передові технології дозволяють більше залучати жінок до військової діяльності. Критики присутності жінок в армії стверджували, що вони знижують моральний дух солдатів або відволікають чоловіків під час виконання завдань. Ще одним фактором, який визначав місце жінок в армії, було недостатнє виконання ними фізичних вимог під час вступу до військових лав [19].

Підхід до ролі жінки в польській армії змінився у зв'язку зі вступом Республіки Польща до НАТО. Відкритість держав-членів щодо участі жінок у збройних силах також змінила ситуацію в Польщі. У 1999 році жінки отримали можливість навчатися у військових училищах. Вимоги до фізичних випробувань відрізняються за статтю, в тому числі під час іспиту з визначення теоретичних знань. Наступний важливий крок у доступі жінок до служби відбувся у 2007 році внаслідок скасування загальної військової повинності на користь професіоналізації збройних сил. Жінки становлять 4,7% усіх солдатів, які служать у Збройних силах Республіки Польща [20].

Більше, ніж будь-яка інша інституція, ізраїльська армія демонструє суперечливу природу фемінінності жінок в армії. З одного боку, поняття «народна армія», ідеологія, а також повсюдні потреби країни в безпеці перетворили Ізраїль на єдину західну державу з обов'язковим призовом як для чоловіків, так і для жінок. Але з іншого боку, найм та просування по службі, які нібито є універсальними, все ще є територією, де домінують чоловіки, де маскуліність ототожнюється виключно з владою та авторитетом. На відміну від чоловіків, жінок легко звільнити із військової служби на підставі шлюбу, вагітності чи релігійних переконань. Таким чином, закон надає пріоритет сімейним ролям

жінок над їхніми обов'язками щодо військової служби. Жінки становлять лише 32 відсотки регулярної армії, служать менший термін, ніж чоловіки, і зазвичай виключені з бойових ролей [22].

Зв'язок між військовою службою і громадянством в Ізраїлі має особливе значення через тривалий арабо-ізраїльський конфлікт і розвиток цивільного милітаризму. Військова служба, яка окреслює межі політичного дискурсу, сприймається як фундаментальне вираження відданості особистості державі, а громадянська чеснота сконструйована з точки зору військової. Відповідно роль і ранг військової служби формують ієрархію належності та лояльності до держави, водночас визначаючи доступ до диференційованих соціальних ресурсів. Офіцер із психічного здоров'я у ізраїльській армії контролює психологічний стан підлеглих відповідно до медичного профілю, в якому закладено 100-бальну систему психічних і фізичних показників.

Підтримання якості життя ветеранів війни Ізраїлю гарантується урядовими і приватними організаціями. Так, взаємодія міжнародної мережі установ Beit Halochem і уряду відбувається у центрах реабілітації, які займають територію до десяти тисяч квадратних метрів, де колишні військові разом із родинами отримують фізіотерапевтичну, гідротерапевтичну і психологічну допомогу. Крім тренажерних залів і басейнів, такі центри пропонують низку освітніх, творчих і культурних подій. Осередки також отримують допомогу від недержавних спілок і активно співпрацюють із Міністерством оборони Ізраїлю. Особливо потрібно зазначити важливість призначення щорічної академічної стипендії для навчання та освітньої перекваліфікації колишніх військових з метою їх повернення до нормального життя, що є найбільш важливим для осіб, які отримали інвалідність, наприклад, після втрати кінцівок [15].

На думку сербських вчених, відсутність соціальної підтримки є найбільшим фактором ризику виникнення ПТСР. Імовірності загострення ПТСР та його хронізації додають сукупна травма, недавній стрес і нестача соціальної підтримки. Функцію травматичної мембрани, афіліації як захисту від травми виконує суспільство. Соціальна підтримка та локус контролю моделюють поріг стійкості до стресу, незмінна соціальна підтримка захищає від катастрофічних подій. Родина є одним із ефективних захистів від травматизації, зокрема під час гострих криз. Соціальне становище ветеранів війни Сербії є незадовільним у зв'язку з нестачею у них механізмів включення в суспільство мирного часу. Вони незадоволені неврегульованим статусом у системі соціального захисту та недосконалістю права на охорону їх здоров'я, мало беруть участь у політиці, не займаються публічними справами, бояться налагоджувати контакти з людьми з таким самим досвідом, хоча мають бажання брати участь у суспільстві та сприяти розбудові миру. Емоційний зв'язок є першим спонтанним захистом від травматизації, особливо для жінок. Групова арттерапія показала хороші результати у пролікованих ветеранів війни в Белграді, які через малюнки/асоціації легше говорили про невиявлені травми та висловлювали свої почуття до свідчень поранених або стражданих товаришів і пізніше обговорювали це в групі в безпечному середовищі [10].

Незважаючи на те, що соціальна підтримка з боку родини та друзів відіграє значну захисну роль, особливого значення набуває розвиток посттравматичних симптомів, що є дуже істотним для жінок-військових Боснії і Герцеговини. Крім того, предиктори ПТСР стають провісниками числа й інтенсивності посттравматичних симптомів. Це підкреслює важливість широкого соціального контексту для серйозно травмованих людей, особливо там, де етнічний поділ під час і після війни спричинив розрив зв'язків між друзями і колегами. Кожен зв'язок, який зберігся в таких умовах, стає особливо важливим. З метою створення ефективної психокорекційної програми, що дозволяє коригувати всі рівні функціонування травмованої особистості, використовується цілісний інтегративний підхід, який спирається на мережу соціальної підтримки, активне включення у суспільну діяльність, що позитивно впливає на колишнього військового [17].

У країнах світу на першому етапі реабілітації прийнято вживати заходів щодо надання першої психологічної допомоги прямо на полі бою залежно від вираженості психічної реакції. Реабілітація ветеранів війни ґрунтується на превентивності, товариській взаємодопомозі, невідкладності («хвилини рік беруть»), наблизненні реабілітаційних установ до лінії фронту (для осіб, які повертаються на службу), простоті заходів (доступність для всіх військовослужбовців), наступності та індивідуалізації заходів тощо. При невисокій індивідуальній травматизації особи захисна сила окремих джерел соціальної підтримки базується на загальній моделі, у якій, за оцінками жінок-військових, опора сім'ї є найважливішим компонентом збереження психічного здоров'я [18].

На основі рішучості Республіки Македонія щодо членства в НАТО та ЄС виникла потреба у трансформації системи офіцерів та навчання, відповідно виникло переосмислення ролі та обов'язків військової академії. Македонська військова академія визначена як один із найкращих військових навчальних та наукових закладів у світі. Сприйняття сфери безпеки як чоловічої справи є домінантним, але наразі змінюється, хоча й повільно, але переважно завдяки реформуванню галузі в цілому. Рівне представництво жінок і чоловіків в армії гарантується конституційними та правовими положеннями, спрямованими на забезпечення рівності всіх громадян, заборону дискримінації та передбачення заходів для досягнення повної рівності, або так званої позитивної дискримінації. За останні роки навчання військових гендерним питанням стало новим і важливим пріоритетом для держав і партнерів НАТО [13].

Під час Першої карабаської війни у 90-ті Азербайджан не мав своїх психологів, які вмieli б справлятися зі специфічними проблемами. Своєрідною рисою реабілітації військових було те, що допомога іноземних психологів вважалася мало як не участь країни в збройному конфлікті. Тоді психологічні консультації надавалися як цивільному населенню, так і ветеранам війни. У період Другої карабаської війни (2020 рік) країна уже мала своїх психологів, які включилися до психосоціальної реабілітації з уже напрацьованою практикою. Черговим недоліком було те, що державні програми реабілітації були радше орієнтовані на розв'язання соціальних проблем, ніж на військові питання. Основну психологічну реабілітацію вели громадські

організації, хоча вагому роль зіграла програма в рамках Міністерства надзвичайних ситуацій. У неї були запрошені турецькі психологи для роботи з ветеранами, які працювали менший час, ніж насправді було потрібно [23, с. 78].

Значна увага у контексті психологічної реабілітації наразі приділяється грузинським військовим. Так, у 2020 році в селі Церовані, що розташоване поблизу Тбілісі, відкрився реабілітаційний центр імені національної героїні Грузії Маро Макашвілі. Ця жінка-військова стала першою жінкою в Грузії, яка здобула звання Національного героя Грузії на початку минулого століття. Створення сучасного світового центру профінансував уряд США. У ньому військові проходять фізичну і психологічну реабілітацію. Також до нього запрошують українських ветеранів війни, відповідно до чого у 2015 році між Україною та Грузією був підписаний меморандум. Наслідуючи практику США, з 2015 року у Грузії існує проект «Підтримка для підтримки», який постійно забезпечує перевірку психологічного стану військових, що беруть участь у міжнародних миротворчих місіях. Клінічні психологи та психіатри ведуть загальні та індивідуальні обстеження, використовуючи, зокрема, протоколи США щодо процедур моніторингу здоров'я. Цікавим методом реабілітації, який застосовується у центрі, є археологічні розкопки, які здійснюються не тільки місцевими ветеранами, але й іноземними, які підтверджують на практиці здобуті в університеті знання [24].

Гендерна модель американської армії розкривається у чотирьох етапах розвитку – від «носії маски» до її зняття та прийняття себе. На першому етапі – початку служби серед чоловіків – жінка відчуває невпевненість через нездатність відповідати чоловічим стандартам та може почуватися безсилою щодо визначення її як жінки. На другому етапі жінка вимушена «носити маску», щоб влитися в суто чоловічу роботу і маскулінний колектив. Коли жінка усвідомлює себе як фемінну особу, яка повинна випрацювати свій ідентичний стиль, вона «знімає маску», що є переломним третім етапом. Четвертий етап є розкриттям вміння жінки забезпечити баланс між потребою захищати країну у військовому чоловічому середовищі та її природною жіночністю [14].

Реалізація принципу превентивності передбачає включення у військовий устрій складових, котрі в разі необхідності автоматично спрацьовували б, попереджаючи розвиток бойової психічної травми. Намагаючись реалізувати цей принцип, керівництво армії США у 80-х рр. ввело взаємодопомогу між військовими усіх ланок, основою якої є навчання принципам термінового діагностування і нагальної психологічної допомоги. Кожна людина має розуміти, що краще активно брати участь у реабілітації, ніж потім боротися із неочікуваними наслідками.

Американський стратегічний центр RAND провів дослідження, за якими близько двадцяти відсотків колишніх військових після збройних подій у В'єтнамі та Іраку мають нахили до пригнічених станів і посттравматичного стресового розладу. Одним із видів реабілітації в американських військових госпіталах є програма «Horses for Heroes», що перекладається як «Коні для героїв». Іпотерапія у США є державним проектом психологічного подолання посттравматичного синдрому, який відповідно до специфіки військових дій названий східним синдромом.

Для ветеранів війни верхова їзда є безкоштовною, вона пропагується задля переривання зв'язку між негативними згадками і посттравматичною симптоматикою. Контакт із тваринами, які подібно до людей, мають свій характер, позитивно впливає на емоційний фон людини [19].

Уряд Шрі-Ланки після збройного конфлікту усередині країни (кінець XX – початок XXI століття) розробив механізм дій новоствореної Державної служби Верховного Комісара, яка заклала фундамент реабілітації. Почали діяти різні концепції повернення молоді до мирного співіснування за допомогою освітньо-соціальних, психологічних і творчих майстерень. Цією службою було впроваджено проєкт «4R», який включив реабілітацію, інтеграцію, адаптацію і прийняття. Пізніше сюди був доданий духовно-релігійний чинник, який трансформував чотирискладову програму в «Модель 6+1». Цей компонент став дуже важливим для полікультурного і мультиетнічного населення Шрі-Ланки. Зміна в політичному дискурсі терористичних нахилів на героїчне забарвлення терміна «учасники бойових дій» дозволило гідно об'єднати людей у суспільстві і повернути молодь до нормального життя [16].

На думку вченої В. Круз, військовослужбовці повинні бути свідомі щодо наявності у них психологічних проблем і потребують знання, що ці когнітивні аспекти не є якимось новим чи незрозумілим явищем. Прості шляхи спілкування із ветеранами війни психологів і реабілітологів дають більше позитивних результатів, ніж консультації на специфічній медичній мові [4]. Американський вчений Р. Ліхі також наголошує на можливості доступу колишніх військових до технік самолікування і самопомоги. Ветеранам війни потрібно доступно пояснити наявність багатьох шляхів вирішення проблеми, яку спочатку треба розділити на прості складники, підібрати до них емоційні психологічні відповідники і сформувати впевненість у простому розв'язанні. На його думку, спільним знаменником у розумінні військових щодо цього є невизначеність, яка впливає на мислення і поведінку [6].

Професійна ідентичність, яка належить до професійної Я-концепції, базується на якостях, переконаннях, цінностях, мотивах та досвіді людини і може бути визначена як когнітивний механізм, який формує емоції людини та її поведінку, а також ставлення до роботи. Таким чином, професійна ідентичність впливає на те, як людина формує мету, самооцінку та значення свого або чийогось життя і пояснює, який внесок він або вона робить у суспільство. Формування військово-професійної ідентичності, яка розглядається як саморегуляція особистості, соціальна ідентифікація та інтерналізація основних цілей, цінностей і завдань армії, є складним і трансформаційним процесом прийняття знань, навичок і переконань професії, що призводить до індивідуального мислення, дій та почуттів людини як члена професійної спільноти [17].

Подолання професійної дискримінації та досягнення значного прогресу в досягненні гендерної рівності в Збройних силах України стало передумовою для визнання досягнень військовослужбовців і створення для них нових кар'єрних можливостей. Це допомогло збільшити кількість жінок у цій традиційно чоловічій організації. Проте, незважаючи на позитивні зрушення у досягненні гендерної рівності в армії, продовжують існувати гендерні стереотипи,

соціальні бар'єри, які сприяють виникненню протиріччя між професійною діяльністю людини та гендерною ідентичністю. Соціальні бар'єри мають форму різних стресорів, що створюють дисонанс ідентичності, перешкоджають формуванню професійної ідентичності і контрпродуктивно впливають на військову кар'єру та особистий добробут військовослужбовців. Таким чином, формування професійної військової ідентичності може бути складним завданням для жінок, під час забезпечення якого вони ризикують втратити свою індивідуальність [17].

Відмова від гендерного патерналізму солдатами-чоловіками є одним із факторів. Тобто у ситуаціях, коли здоров'я та життя кожного солдата під загрозою, стать солдата стає неактуальною. У такому разі особистісні якості військовослужбовця мають величезне значення. Жінок можна розглядати як професіоналів лише з точки зору їхньої діяльності, здатності долати військові надзвичайні ситуації та бути цінним активом для бойового підрозділу. Ключовою роллю у підтримці здорового балансу між гендерною та професійною ідентичністю є групова згуртованість підрозділу військовослужбовців. Якщо члени команди прагнуть покращити свою роботу, особливо коли від цього залежить їхнє здоров'я і навіть життя, вони не будуть протистояти змінам у професійному світі, викликаючи жіночність [17].

Важливим складником програми фізкультурно-спортивної реабілітації ветеранів війни є психологічне спрямування на побудову системи уявлень про бойовий стрес, адаптаційні реакції, зміни у житті, які відбуваються під час переживання наслідків і реакцій військових дій, навчання і оволодіння методами самопомогі і самоуправління своїм станом. Базою тренувального процесу виходу із посттравматичного синдрому жінок-військових є створення середовища, спрямованого на визнання психологічної травматизації після участі у бойових діях [3].

Психологічна сумісність всередині підрозділу разом із позитивними особистими та професійними якостями кожного члена команди можуть сприяти успішній гендерній інтеграції жінок у збройні сили. Це твердження справедливе навіть тоді, коли у команді є лише одна жінка, тобто співвідношення жінок і чоловіків більше не має значення. Військовослужбовиці прагнуть зберегти традиційні жіночі риси, щоб зберегти свою жіночність під час формування збалансованої військової ідентичності. Для гармонійного співіснування гендерної та професійної ідентичності в єдиній Я-концепції фемінність може трансформувати принципи і особливості професії, відповідно зміни будуть спрямовуватися на підвищення ефективності команди.

Висновки. Отже, негативний довготривалий стрес потребує спеціалізованої допомоги психологів, лікарів, реабілітологів. Для жінок, які служать в армії, додатковим внутрішнім тиском є гніт стереотипів, оскільки нижчі фізичні здібності можуть відбиватися на усіх сферах діяльності. Це не тільки може зашкодити розвитку професійної ідентичності, а й призвести до відторгнення статевої ідентичності. Участь у військових діях дозволяє знайти золоту середину в примиренні гендерної та професійної ідентичності військовослужбовців-жінок, таким чином сприяючи створенню гармонійної ідентичності.

Психолого-педагогічної реабілітації потребують усі учасники військових подій, передусім особи із інвалідністю. Впевненість у тому, що посилення чи повернення згубних наслідків недопустиме, забезпечить ветеранам повноцінне функціонування у суспільстві. Також важливо наголосити на екстреній соціально-психологічній підтримці після кризової ситуації з метою ефективного скорочення травматичних реакцій. Психологи, лікарі і реабілітологи мають вести активну співпрацю і використовувати світовий досвід у терапевтичній роботі із ветеранами війни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балаж М.С. Ерготерапія військовослужбовців та ветеранів із посттравматичним стресовим розладом: огляд літератури. *Health Education*. 2023. № 2. С. 46–52.
2. Бриндіков Ю.Л. Теорія та практика реабілітації військовослужбовців – учасників бойових дій в системі соціальних служб : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.05. Хмельницький, 2018. 559 с.
3. Алгоритм медико-психологічного супроводу жінок-військовослужбовців, ветеранок АТО/ООС / Г.М. Кожина, В.В. Стеблюк, К.О. Зеленська, К.В. Проноза-Стеблюк. *Український вісник психоневрології*. 2021. № 1 (106). С. 29–31.
4. Круз В. Терапія ПТСР для військових. Як повернутися до нормального життя. Київ : Науковий світ, 2024. 128 с.
5. Крук І.М., Григус І.М. Сучасний погляд на психологічну реабілітацію військовослужбовців з посттравматичним стресовим розладом. *Rehabilitation and Recreation*. 2023. № 15. С. 50–56.
6. Ліхі Р. Техніки когнітивної терапії : посібник психотерапевта. Київ : Діалектика, 2023. 748 с.
7. Маковський А.О., Маковська Н. Роль військового капелана у збереженні психічного здоров'я військовослужбовців. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. № 2. С. 77–80.
8. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків під час проходження військової служби у Збройних силах України та інших військових формуваннях : Закон України від 06 вересня 2018 р. № 2523-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2523-19#Text>.
9. Тюріна В.О., Солохіна Л.О. Вплив військових конфліктів на психічне здоров'я людини: короткий огляд зарубіжних досліджень. *Особистість. Суспільство. Війна*. Харків, 2022. С. 116–118.
10. Чавић-Ђурић Т.М. Улога друштва у хронифікації трауме: исходи ратних искустава у србији. Социолошки преглед. 2019;LIII(1):254-71.
11. Шевчук В.І., Беляєва Н.М., Яворовенко О.Б. Медико-соціальна реабілітація інвалідів військової служби та учасників антитерористичної операції. Наукове видання. Вінниця : ФОП «Рогальська І.О.», 2015. 256 с.
12. Гарантована психологічна допомога та реабілітація військовослужбовців – складова національної безпеки / В.М. Якимець, В.П. Печиборщ, В.В. Вороненко, В.В. Якимець, О.В. Печиборщ, А.В. Никоненко, Г.О. Слабкий. *Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України*. 2022. № 3 (93). С. 41–50.
13. Angelevski S, Smileski R. Reforms in military education – gender issues in republic of Macedonia. *Security and Peace Journal*. 2013;1:41-62.
14. Culver V.R. Woman-Warrior: Gender Identity Development of Women in the American Military. *Journal of the Student Personnel Association at Indiana University*. 2013. № 41. P. 64–74.
15. Harel-Shalev A. Women in the military in Israel. The Palgrave international handbook of Israel. Singapore : Springer Singapore, 2021. № 1–13.
16. Khan I., Minhas A.S., Satti H.N. Evaluation of the Post-Insurgency Rehabilitation Program in Sri Lanka. *Global Regional Review (GRR)*. 2018. III-I:76-90.
17. Khraban T. Developing a Well-balanced Military Identity among Female Military Personnel. *Polish sociological review*. 2024. № 1 (225). P. 69–82.
18. Social support and PTSD symptoms in war-traumatized women in Bosnia and Herzegovina / M. Klaric, T. Franciskovic, B. Klaric, M. Kresic, J. Grkovic, I. Diminic, A. Stevanovic. *Psychiatria Danubina*. 2008. № 20 (4). P. 466–73.

19. Krob K.E. Heroes and horses: Veteran and equine experiences with equine facilitated learning and therapy [dissertation]. Boulder : University of Northern Colorado Press. 2015. 376 p.
20. Kuśmirek K. Służba kobiet w siłach zbrojnych. *Czasopismo Naukowe Instytutu Studiów Kobietych*. 2017. № 1 (2). P. 108–124.
21. Molesztak A. Wsparcie i pleć psychologiczna kobiet i mężczyzn – raport z badań. *Kultura – Społeczeństwo – Edukacja*. 2016. № 2 (10). P. 151–162.
22. Sasson-Levy O. Feminism and Military Gender Practices: Israeli Women Soldiers in "Masculine" Roles. *Sociological Inquiry*. 2003. № 73 (3). P. 440–465.
23. Süleymanov E., Süleymanov V. Ermənistanın Azərbaycanca qarşı silahlı təcavüzü və işğalın ağır nəticələri. Bakı : CBS Polygraphic Production, 2012. 181 s.
24. თამა ქალაქი ჯიჯი. დიდი თამაში კავკასიის რეგიონში, გლობალური და რეგიონალური ძალები, მათი ინტერესები და მოქმედების სტრატეგია. თბილისი: საქართველოს თავდაცვის ეროვნული აკადემია; 2021. 88 გ.

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРІВ

Петровська Тетяна Валентинівна <https://orcid.org/0000-0003-3936-1965>, petrovska.tetiana@gmail.com
Булгакова Тетяна Михайлівна <https://orcid.org/0000-0003-3511-4158>, bulgakova_a_0702@ukr.net
Жукова Галина Вікторівна <https://orcid.org/0000-0002-1248-4669>, galinazh1299@gmail.com
 Національний університет фізичного виховання і спорту України,
 вул. Фізкультури, 1, м. Київ, 03150, Україна

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

Petrovska Tetiana <https://orcid.org/0000-0003-3936-1965>, petrovska.tetiana@gmail.com
Bulhakova Tetiana <https://orcid.org/0000-0003-3511-4158>, bulgakova_a_0702@ukr.net
Zhukova Halyna <https://orcid.org/0000-0002-1248-4669>, galinazh1299@gmail.com
 National University of Ukraine on Physical Education and Sport,
 Fizkul'tury str., 1, Kyiv, 03150, Ukraine

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕОРІЇ ПОТОКУ ЯК ІННОВАЦІЙНОГО ПІДХОДУ В ДОСЛІДЖЕННЯХ МОТИВАЦІЇ СПОРТСМЕНІВ

Ігор Фольварочний, Антон Гак

Національний університет фізичного виховання і спорту України, Київ, Україна

Анотація. Стаття присвячена розгляду шляхів розвитку мотивації спортсменів на основі теорії потоку та визначенню ключових проблем її застосування у спортивній сфері. Досліджуються теоретичні засади розвитку внутрішньої мотивації спортсменів, зокрема крізь призму теорії потоку М. Csikszentmihalyi, теорії самодетермінації Е. Деці та Р. Раяна та ієрархічної моделі внутрішньої та зовнішньої мотивації Р. Валлеранда. Обговорюються принципи виникнення та розвитку стану потоку у спортсменів і його значення для підвищення залученості та задоволення від спортивної діяльності. Мета. Здійснити теоретичний аналіз концепції потоку в спорті та визначити змістовні характеристики і особливості даного інноваційного підходу щодо аналізу мотивації спортсменів. Методи: аналіз і систематизація науково-методичної літератури; метод експертних оцінок; інтерв'ю; міждисциплінарний та системний підхід. Результати. Визначено два загальних інноваційні підходи до розвитку мотивації спортсменів. Перший полягає у підвищенні ймовірності виникнення стану потоку під час виконання завдань. Це досягається шляхом оптимізації структури та змісту тренувальних вправ, зокрема через ретельний підбір завдань та індивідуальне визначення їх оптимальної складності залежно від зовнішніх умов і психологічного стану спортсмена. Важливо, щоб структура діяльності була чіткою і зрозумілою для всіх учасників, а також передбачала можливість отримання зворотного зв'язку, як внутрішнього, так і зовнішнього, щодо прогресу у виконанні завдань. Другий підхід спрямований на розвиток особистісних якостей, що сприяють переживанню стану потоку. Осіб, які схильні до пошуку оптимальних викликів і частіше відчують стан потоку, називають «аутотелічними особистостями». Формування таких якостей у спортсменів може значно підвищити їхню мотивацію та продуктивність завдяки наполегливості й інтересу до вирішення складних завдань.

Ключові слова: інноваційний підхід, стан потоку, мотиваційний аналіз, самодетермінація, саморозвиток.

Igor Folvarochnyi, Anton Hak

APPLICATION OF FLOW THEORY AS AN INNOVATIVE APPROACH IN RESEARCH ON ATHLETE MOTIVATION

Abstract. The article focuses on examining methods for developing athletes' motivation based on flow theory and identifying key challenges in its application in the sports field. It explores the theoretical foundations of developing athletes' intrinsic motivation, particularly through the lens of Mihaly Csikszentmihalyi's flow theory, Edward Deci and Richard Ryan's self-determination theory, and Robert Vallerand's hierarchical model of intrinsic and extrinsic motivation. The article discusses the principles behind the emergence and development of the flow state in athletes, as well as its significance in enhancing engagement and satisfaction in sports activities. *Objective* – analysis of the flow theory and the determination of the content characteristics and features of this innovative approach to analyzing athletes' motivation. *Methods:* analysis and systematization of scientific and methodological literature; expert evaluation method; interviews; interdisciplinary and systemic approach. *Results.* Two general innovative approaches to developing athletes' motivation have been identified. The first approach focuses on increasing the likelihood of experiencing the state of flow during task performance. This is achieved by optimizing the structure and content of training exercises, including carefully selecting tasks and individually determining their optimal complexity based on external conditions and the athlete's psychological state. It is important that the structure of the activity is clear and understandable to all participants, while also providing opportunities for both internal and external feedback on task progress. The second approach emphasizes developing personal traits that facilitate the experience of flow. Individuals who actively seek optimal challenges and are more likely to enter the state of flow are referred to as "autotelic personalities". Enhancing these traits in athletes can significantly improve their motivation and performance by fostering persistence and curiosity in tackling complex tasks.

Keywords: innovative approach, flow state, motivational analysis, self-determination, self-development.

Вступ. Мотивація є фундаментальним компонентом успішної спортивної діяльності, який визначає напрям, інтенсивність та тривалість зусиль спортсменів. Особливо важливим аспектом є внутрішня мотивація, що виникає з особистого інтересу та задоволення від самої діяльності. Такий тип мотивації не лише стимулює спортсменів до постійного самовдосконалення, але і забезпечує задоволення, розвиває стійкий та довготривалий інтерес до спорту [26]. Тому у сучасній науці дедалі більше уваги приділяється дослідженню внутрішньої мотивації як основи для сталого розвитку спортсменів.

Для глибокого розуміння внутрішньої мотивації наявні декілька важливих теорій. Однією з найпоширеніших, зокрема у сфері спорту, є теорія самодетермінації (Self-Determination Theory, SDT) Е. Деці та Р. Раяна, яка наголошує на важливості задоволення базових психологічних потреб в автономії, компетентності та соціальній взаємодії

[32; 23; 18; 24]. Відповідно до SDT розвиток внутрішньої мотивації спортсменів можливий через створення умов, які сприяють задоволенню цих потреб [26; 27].

Ще одним значущим підходом є ієрархічна модель внутрішньої та зовнішньої мотивації (Hierarchical Model of Intrinsic and Extrinsic Motivation; HMIEM), розроблена Р. Валлеранда, у якій виділяється три рівні мотивації: глобальний, контекстуальний і ситуативний [31]. Відповідно до цієї моделі часто повторюваний позитивний досвід в окремих тренувальних ситуаціях сприяє формуванню загальної внутрішньої мотивації до спорту [15]. Ця теорія дозволяє аналізувати мотиваційні процеси на різних рівнях – від глобальних тенденцій до конкретних ситуацій, і розуміти, як вони взаємодіють між собою.

Інноваційною теорією є теорія потоку (Flow Theory), розроблена М. Csikszentmihalyi, яка описує стан повного занурення в діяльність, що супроводжується відсутністю

Фольварочний І., Гак А. Застосування теорії потоку як інноваційного підходу в дослідженнях мотивації спортсменів. *Спорт. Освіта. Здоров'я*. 2025; 1: 27–32
DOI: <https://doi.org/10.32782/sports-education/2025-1-5>

Folvarochnyi I., Hak A. Application of flow theory as an innovative approach in research on athlete motivation. *Sports. Education. Health*. 2025; 1: 27–32
DOI: <https://doi.org/10.32782/sports-education/2025-1-5>

саморефлексії, інтенсивною концентрацією, глибоким задоволенням від виконання дії та втратою відчуття часу. Було визначено, що потік є суб'єктивно приємним станом свідомості, який мотивує людину продовжувати діяльність, щоб знову і знову пережити цей досвід [7]. Для позначення такої мотивації теоретики потоку іноді вживають термін «аутогенна мотивація» [22], що є синонімом внутрішньої мотивації [3]. Інноваційність теорії полягає в тому, що стан потоку формує потужну позитивну асоціацію із завданням, у якому виникає. Розуміння цього механізму відкриває перспективи для цілеспрямованого посилення мотивації до конкретних елементів тренувального процесу спортсменів.

Потік за своєю суттю – це одночасно позитивний та високофункціональний стан людини, який сприяє як підвищенню продуктивності, так і розвитку внутрішньої мотивації у спортсменів [11]. Саме цей аспект викликає особливий інтерес до такої теорії для інтеграції її у спортивну сферу, де часто важливе не лише залучення до діяльності, а й демонстрація високих результатів.

Однак, не дивлячись на те, що феномен потоку широко описаний у працях багатьох дослідників [25; 28; 29], у спортивній психології все ще бракує емпіричних досліджень, які б цілісно вивчали прояви потоку в контексті мотивації спортсменів і тренувального процесу загалом. Більше того, конкретні механізми виникнення цього стану у спортсменів залишаються предметом наукових дискусій [13].

Таким чином, у статті особлива увага приділяється вивченню впливу стану потоку на внутрішню мотивацію, а також визначенню ключових аспектів і характеристик цього феномену, які можуть бути інтегровані у систему концептуального забезпечення дослідження мотивації спортсменів.

Мета дослідження – аналіз теорії потоку та визначення змістових характеристик і особливостей такого інноваційного підходу до аналізу мотивації спортсменів.

Методи та організація дослідження. Проведені експериментальні дослідження внутрішньої мотивації та стану потоку серед спортсменів-тенісистів КДЮСШ «ЦЕНТР», м. Київ. В експериментах взяли участь 16 спортсменів-тенісистів віком від 14 до 17 років різної кваліфікації, починаючи від 1 дорослого розряду і закінчуючи 3 дорослим розрядом.

Використані такі дослідницькі методи, як: аналіз і систематизація науково-методичної літератури; метод експертних оцінок; інтерв'ю; міждисциплінарний та системний підхід.

Результати дослідження. В 1970-х роках американські психологи Е. Деці та Р. Ріан розробили *теорію самодетермінації* (Self-Determination Theory, SDT). Ця теорія вважається основою для розуміння внутрішньої мотивації.

Перші дослідження в рамках SDT були присвячені впливу зовнішніх винагород на внутрішню мотивацію. Е. Деці підтвердив і описав «ефект підриву» внутрішньої мотивації, який виникає, коли за виконання завдань пропонуються матеріальні винагороди [8].

Подальші дослідження в рамках SDT показали, що різноманітні соціально-контекстуальні фактори визначають мотивацію людини, впливаючи на три вроджені психологічні потреби, а саме: потребу відчувати автономність

(почуття причетності до своїх дій), компетентність (відчуття ефективності у досягненні бажаних результатів) і спорідненість (бажання формувати значущі стосунки з іншими людьми) [26]. Оцінка людиною задоволення цих базових психологічних потреб у певній діяльності визначає виникнення внутрішньої мотивації до цієї діяльності.

У світовій спортивній практиці теорію самодетермінації часто залучають як засіб кращого розуміння динаміки відносин у спортивному середовищі. Наприклад, вивчалися шляхи покращення взаємодії у системі тренер-спортсмен через зміну стилю викладання [6], а також через створення мотиваційного клімату з настановою на майстерність [12]. Ключовим завданням SDT є проєктування та пошук відповідних соціальних середовищ, які б підтримували та підсилювали внутрішню мотивацію, а не послабляли та придушували її.

Розвиток внутрішньої мотивації спортсменів засобами теорії самодетермінації вимагає системного підходу для створення сприятливого мотиваційного середовища, що містить такі аспекти, як: мотиваційний клімат, поведінка тренера та батьків, загальний стиль тренера [13]. Дослідження показують, що відчуття некомпетентності внаслідок контролюючої поведінки тренера та відсутність задоволення під час тренувань є ключовими факторами, що призводять до завершення спортивної кар'єри в підлітковому віці [30].

Теорія самодетермінації в основному зосереджена на умовах, які сприяють та підтримують внутрішню мотивацію. Однак розвиток внутрішньої мотивації також залежить від змісту самої діяльності. У контексті спорту особливо важливо, на які дії буде спрямована внутрішньо мотивована поведінка. Спортивна діяльність дуже багатогранна і включає різні види підготовки, і очевидно, що не всі завдання рівною мірою здатні задовольнити базові психологічні потреби [13].

У цьому контексті для глибшого розуміння принципів виникнення та розвитку внутрішньої мотивації у спортсменів варто звернутися до інноваційної *теорії потоку* М. Сікзентміхайї [7]. Ця теорія описує стан максимальної залученості та концентрації, що приносить задоволення. Стан потоку супроводжується внутрішньою мотивацією і є одним з її проявів, коли людина повністю поглинається діяльністю, що відповідає її навичкам і є для неї викликом. Окрім цього, феноменологія потоку охоплює такі ознаки: поєднання дії та її усвідомлення, концентрацію на завданні, відчуття контролю, зниження самосвідомості та створене відчуття часу [19; 21].

Стан потоку є ключовим поняттям позитивної психології та визначається як суб'єктивно приємний та позитивний стан свідомості людини. Переживання потоку породжує досвід, який згадується індивідом як момент абсолютної гармонії, задоволення і сенсу.

У межах теорії потоку підкреслюється важливість структурування завдань і вправ так, щоб їхня складність була досить високою, але при цьому людина відчувала, що здатна їх виконати. Цей аспект отримав назву «баланс між викликами та навичками» та є найбільш дослідженою умовою виникнення потоку.

Коли рівень розвитку навичок переважає складність виклику, результатом буде розслаблення, або нудьга. Потоковий стан виникає тільки тоді, коли рівні

складності та майстерності починають сходитися на високому рівні. На думку вчених, потік можна розглядати як зону найближчого розвитку, де завдання є дещо складнішим за наявні навички, що оптимізує ріст і навчання без створення надмірного стресу [20]. У міру того, як складність завдання зростає (збільшуючи розрив між складністю завдання і майстерністю), зростає рівень стресу, поки не буде досягнуто критичної точки тривоги, що перерве потік.

Отже, в рамках теорії потоку наголошується на важливості поступового вдосконалення навичок, отримання задоволення від процесу діяльності, що в результаті не лише підсилює розвиток внутрішньої мотивації, а і стимулює особистісний розвиток та навчання.

Згідно з теорією потоку, формування внутрішньої мотивації залежить не лише від виконання завдань, що перебувають у зоні найближчого розвитку, а й від того, наскільки чітко людина усвідомлює мету своїх дій, відчуває зворотний зв'язок та підтримку в ході виконання. Це частково відповідає задоволенню базових психологічних потреб у рамках SDT. Однак варто зазначити, що концепція автономії не використовується для пояснення виникнення стану потоку. E. Deci та R. Ryan підкреслюють, що це є ключовою відмінністю між теоріями самодетермінації та потоку, вважаючи, що без відчуття автономії діяльність не може сприяти виникненню ні внутрішньої мотивації, ні стану потоку [9].

Щоб зрозуміти, як зовнішні мотиви можуть поступово інтегруватися у внутрішні, що сприяє переходу від зовнішньої до внутрішньої мотивації, варто розглянути ще одну мотиваційну концепцію. *Ієрархічна модель внутрішньої та зовнішньої мотивації (Hierarchical Model of Intrinsic and Extrinsic Motivation; HMIEM)*, що розроблена R. Vallerand, дозволить деталізувати аналіз [31].

У рамках HMIEM виділяється три рівні мотивації: глобальний, контекстуальний і ситуативний [31]. 1) *Глобальний рівень* мотивації стосується загальних мотиваційних орієнтацій особистості, які стабільно проявляються у всіх сферах життя. Людина з високим рівнем глобальної внутрішньої мотивації буде схильна до пошуку задоволення і сенсу в будь-якій діяльності, від спорту до навчання. 2) *Контекстуальний рівень* мотивації стосується мотивації в певних життєвих контекстах або сферах, які мають специфічний і пов'язаний набір видів діяльності. Наприклад, спортсмен може мати внутрішню мотивацію до занять спортом, але зовнішню мотивацію до навчання та амотивацію до встановлення взаємин. 3) *Ситуативний рівень* мотивації стосується мотивації, яка виникає у конкретний момент. Наприклад, спортсмен може відчувати внутрішню мотивацію під час виконання певної вправи на тренуванні, але ця мотивація може зникнути, якщо завдання зміниться або стане менш цікавим.

Важливо зазначити, що глобальний та контекстуальний рівні описують загальні тенденції у мотивації, що впливають на поведінку людини у різних сферах життя, тоді як ситуативний рівень описує тимчасовий мотиваційний стан, який може змінюватися швидко і залежить від конкретних обставин.

У рамках ієрархічної моделі мотивації підкреслюється, що мотивація на кожному рівні (глобальному, контекстуальному та ситуаційному) взаємодіє та впливає на інші

рівні. Це створює комплексну картину мотиваційних процесів, де зміни на одному рівні можуть спричинити зміни на інших.

Стан потоку, описаний M. Csikszentmihalyi, відчувається як повне занурення у діяльність. У цьому стані людина відчуває інтенсивну концентрацію і захоплення завданням, час ніби зупиняється, а всі думки і відчуття сконцентровані на поточному моменті. Це переживання вважається потужним позитивним станом свідомості через об'єднання різних аспектів психологічного добробуту: високої продуктивності, креативності, навчання і самовдосконалення. У стані потоку зникають тривога і сумніви, що дозволяє досягти максимальних результатів і отримати глибоке задоволення від виконуваної діяльності.

Якщо людина одного разу пережила стан потоку під час виконання певного завдання, вона формує позитивну асоціацію з цим завданням. Надалі вона бажатиме повернутися до його виконання не через зовнішні мотиви, а через внутрішні, зокрема заради отримання задоволення. Важливо зазначити, що потік – це надзвичайно рідкісний стан. Однак одного разу такого переживання може бути досить, щоб людина наполегливо продовжувала діяльність у майбутньому, намагаючись відтворити цей досвід.

Ключовою проблемою розвитку внутрішньої мотивації засобами теорії потоку є те, що потік – це складний психологічний стан, що виникає в результаті інтеграції комплексу суб'єктивних переживань та почуттів. Щоб описати цей феномен у спорті, дослідники зазвичай спираються на оригінальну дев'ятивимірну модель, запропоновану M. Csikszentmihalyi [7; 19; 21].

Основною характеристикою є те, що спортсмени відчувають, що завдання є досить складним, але досяжним (баланс між викликом та навичками). Водночас вони мають чітке розуміння того, що мають робити та отримують миттєвий та зрозумілий зворотний зв'язок щодо прогресу виконання (зрозуміла ціль; миттєвий та зрозумілий зворотний зв'язок). Іншими важливими аспектами досвіду потоку є висока концентрація на завданні та відчуття повного контролю над своєю діяльністю (концентрація на завданні; відчуття контролю).

Завдяки повному фокусу на завданні зникає саморефлексія та думки про себе, спортсмен діє інтуїтивно, не замислюючись над кожним окремим рухом (зниження самосвідомості; злиття дії та її усвідомлення). Це також призводить до втрати відчуття часу: години минають як хвилини, а іноді навпаки, миттєві моменти наче розтягуються (спотворене відчуття часу). Усі ці фактори сприяють відчуттю задоволення від завдання, що спонукає людину прагнути продовжувати поточну діяльність якомога довше та повторити цей досвід у майбутньому (автотелічний досвід).

Підкреслюючи всю складність дослідження потокового стану, слід акцентувати, що найголовніша умова виникнення потоку – баланс між складністю завдання та навичками, що є динамічною характеристикою, яка може варіюватися для кожної людини залежно від конкретного завдання. Останні наукові відкриття вказують, що цей баланс визначається такими факторами, як суб'єктивна важливість результату дії та уявлення індивіда про власну компетентність [2; 10]. Це означає, що складність одного і того ж завдання може сприйматися по-різному

залежно від зовнішніх обставин та психологічного стану спортсмена.

Іншими умовами виникнення потоку є наявність зрозумілої цілі і миттєвого та чіткого зворотного зв'язку щодо прогресу її виконання. Цей відгук може надати тренер, але зворотний зв'язок також може бути внутрішнім для людини (наприклад, кінестетичним, таким як відчуття, що рух просто здається «правильним») [25]. Різні типи зворотного зв'язку допомагають коригувати дії в напрямі досягнення мети та можуть підвищити ймовірність виникнення потоку.

Вчені аналізували дослідження, в яких були спроби викликати стан потоку за допомогою психологічних втручань. Найпоширенішими застосованими методами психорегуляції були: майндфулнес, гіпноз та візуалізація. Проте жоден з проаналізованих експериментів не увінчався значущими результатами [1].

Тривалий час вважалося, що люди різних професій і культур однаково переживають стан потоку. Проте дослідження показують, що у спорті цей стан має свої особливості та переживається дещо інакше. С. Swann систематизував різні наукові роботи стосовно потоку у спортсменів і виявив, як відчуття, характерні тільки для спортивної діяльності загалом, так і специфічні характеристики, що відрізняються для конкретних видів спорту [29]. Особливої уваги заслуговує факт, що спортсмени можуть відчувати потік на кінестетичному рівні, що проявляється у розслабленні в м'язах, поколюванні та теплі у кінцівках [29]. Це свідчить про те, що оригінальна концепція М. Csikszentmihalyi може не повністю відображати всі аспекти потоку у спортивній діяльності та потребує уточнень та коригувань.

Потік перш за все розглядається як мотиваційний стан, але вчені також досліджували глобальні передумови його виникнення. Для позначення індивідів, які схильні до пошуку оптимальних викликів та частіше переживають стан потоку, було введено термін «аутотелічна особистість» [7]. Термін походить від грецьких слів «auto» (само по собі) і «telos» (ціль). Такі особистості мають низку глобальних якостей, наприклад: допитливість і інтерес до життя, наполегливість і низький егоцентризм [21]. Вивчалися і більш конкретні характеристики аутотелічної особистості, до яких відносять: низький страх невдач [10] та внутрішній локус контролю [16].

У контексті теорії потоку виникає ще один важливий термін – «аутотелічна діяльність». Це вид занять, які самі по собі приносять задоволення та мотивацію людині. Така діяльність безпосередньо пов'язана з внутрішньою мотивацією, оскільки людина виконує її заради самого процесу. У внутрішньо мотивованій активності досягнення поставленої мети відступає на другий план, адже основна цінність полягає у можливості виконувати дії, які приносять радість і задоволення [22]. Тобто мета стає просто засобом для здійснення улюбленої діяльності.

Дискусія. Внутрішня мотивація часто виникає як результат короточасної взаємодії особистості із завданням [17]. Це важливий аспект, адже на ситуативному рівні, навіть якщо людина загалом відчуває себе автономною, компетентною та соціально пов'язаною, це може не призвести до внутрішньо мотивованої поведінки, якщо

запропоноване завдання здається нудним та нецікавим. Відповідно до SDT очікується, що високо автономна людина в певному контексті, наприклад у спорті, буде самостійно вибирати та виконувати дії, які відповідають її інтересам [14]. Таким чином, питання про те, чому саме задоволення базових потреб робить конкретну діяльність настільки захопливою, що людина не потребує зовнішніх підкріплень, залишається відкритим [22].

Керуючись структурою мотиваційних процесів за HMEIM [31], можна стверджувати, що SDT є потужним інструментом для розвитку внутрішньої мотивації на контекстуальному та глобальному рівнях, що створює передумови для внутрішньо мотивованої поведінки. Проте цього не досить для пояснення того, як зробити завдання захопливими та цікавими.

Підкреслимо, що теорія потоку допомагає зрозуміти, як забезпечити короточасний позитивний і внутрішньо мотивований досвід. Оскільки концепція автономії відсутня у теорії потоку [2], це вказує на те, що потік може виникати навіть у тих випадках, коли початковий мотив до діяльності був зовнішнім. Це пояснюється тим, що людина, як правило, може неповною мірою усвідомлювати, що виконання певного завдання здатне викликати в неї радість та задоволення [7]. Однак переживання потоку в нових або раніше нецікавих контекстах змінює ставлення до них, сприяючи формуванню інтересу та залученості [19]. Це підтверджується положенням HMEIM, згідно з яким часто повторюваний позитивний досвід на ситуативному рівні може трансформувати зовнішню мотивацію у внутрішню на контекстуальному рівні [31].

Хоча частота та ймовірність виникнення стану потоку може залежати від глобальних мотиваційних тенденцій та певних рис особистості [5], кожна людина має потенціал пережити цей стан у будь-якому завданні, яке вимагає демонстрації, або застосування навичок [4]. Головне – створити для цього відповідні умови та структуру діяльності.

Отже, вбачаємо розвиток теорії потоку як інструменту для розвитку внутрішньої мотивації спортсменів через створення позитивного досвіду у діяльності, до якої індивід ще не сформував внутрішньої мотивації. Це може бути особливо ефективним для залучення та підвищення продуктивності спортсменів у конкретних завданнях.

Висновки. Попри значний прогрес у розумінні стану потоку, дослідження з цього питання здебільшого мають описовий характер і не можуть пояснити конкретні причинно-наслідкові зв'язки. Наявні наукові знання можуть лише вказати, як уникати перешкод на шляху до потоку. Наприклад, баланс між складністю завдання та навичками є обов'язковою умовою для досягнення цього стану. Однак дотримання цієї умови не гарантує, що потік виникне, що свідчить про недетермінованість цього зв'язку.

Розробка втручань для контрольованого досягнення стану потоку може бути складною через відсутність чіткого розуміння, як саме цей процес відбувається у спортсменів. Тому створення ефективних стратегій досягнення потокового стану поки що залишається проблематичним.

Попри низку методологічних проблем, теорія потоку може запропонувати інноваційні ефективні засоби для оптимізації тренувального процесу. Це можна досягти шляхом створення відповідних умов і завдань, що

сприятимуть підвищенню задоволення та покращенню спортивного досвіду. Таким чином, у контексті розвитку внутрішньої мотивації спортсменів, теорію потоку слід розглядати здебільшого не як засіб для досягнення самого стану потоку, а як інструмент для оптимізації тренувального середовища. Це допоможе підвищити рівень задоволення спортсменів і сприятиме позитивним враженням під час виконання конкретних завдань.

Теорія потоку може значно поглибити розуміння мотиваційних процесів. Це досягається через впровадження відповідних засобів і концепцій для оптимізації структури

та змісту тренувальних вправ, а також через дослідження глобальних особистісних характеристик, притаманних «аутотелічним особистостям». Підсумовуючи, зазначимо, що теорія потоку має величезний потенціал для розвитку мотивації спортсменів, але потребує подальших досліджень у спортивній сфері.

Перспективи подальших досліджень полягають в удосконаленні програм психологічного супроводу розвитку мотивації спортсменів інноваційними ідеями теорії потоку.

Конфлікт інтересів. Автори заявляють, що відсутній будь-який конфлікт інтересів.

ЛІТЕРАТУРА

1. A systematic review of flow interventions in sport and exercise / S. G. Goddard et al. *International review of sport and exercise psychology*. 2021. Vol. 16. No. 1. P. 1–36. URL: <https://doi.org/10.1080/1750984x.2021.1923055>
2. Abuhamdeh S. Flow Theory and Cognitive Evaluation Theory: Two Sides of the Same Coin? *Advances in Flow Research* / ed. by C. Peifer, S. Engese. 2nd ed. Cham, 2021. P. 137–153. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-030-53468-4_5
3. Abuhamdeh S. Investigating the “Flow” Experience: Key Conceptual and Operational Issues. *Frontiers in Psychology*. 2020. Vol. 11. No. 158. URL: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.00158>
4. Barthelmäs M., Keller J. Antecedents, boundary conditions and consequences of flow. *Advances in flow research* / ed. by C. Peifer, S. Engese. 2nd ed. Cham, 2021. P. 71–107. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-030-53468-4_3
5. Baumann N. Autotelic personality. *Advances in flow research* / ed. by C. Peifer, S. Engese. 2nd ed. Cham, 2021. P. 231–261. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-030-53468-4_9
6. Coaching the coach: intervention effects on need-supportive coaching behavior and athlete motivation and engagement / B. Reynders et al. *Psychology of sport and exercise*. 2019. Vol. 43. P. 288–300. URL: <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2019.04.002>
7. Csikszentmihalyi M. Finding flow: the psychology of engagement with everyday life. Hachette UK : Basic Books, 2020. 192 p.
8. Deci E. L. Effects of externally mediated rewards on intrinsic motivation. *Journal of personality and social psychology*. 1971. Vol. 18. No. 1. P. 105–115. URL: <https://doi.org/10.1037/h0030644>
9. Deci E. L., Ryan R. M. The “what” and “why” of goal pursuits: human needs and the self-determination of behavior. *Psychological inquiry*. 2000. Vol. 11. No. 4. P. 227–268. URL: https://doi.org/10.1207/s15327965pli1104_01
10. Engeser S., Rheinberg F. Flow, performance and moderators of challenge-skill balance. *Motivation and emotion*. 2008. Vol. 32. No. 3. P. 158–172. URL: <https://doi.org/10.1007/s11031-008-9102-4>
11. Engeser S., Schiepe-Tiska A., Peifer C. Historical lines and an overview of current research on flow. *Advances in flow research* / ed. by C. Peifer, S. Engese. 2nd ed. Cham, 2021. P. 1–29. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-030-53468-4_1
12. Epstein’s TARGET framework and motivational climate in sport: effects of a field-based, long-term intervention program / J. A. Cecchini et al. *International journal of sports science & coaching*. 2014. Vol. 9. No. 6. P. 1325–1340. URL: <https://doi.org/10.1260/1747-9541.9.6.1325>
13. Folvarochnyi I., Hak A. Development of athlete motivation as a scientific problem. *International Security Studies: Managerial, Technical, Legal, Environmental, Informative and Psychological Aspects*. International Collective Monograph. Volume II. Oslo, Kingdom of Norway, 2024. P. 376–401. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10838549>
14. Gagné M., Deci E. L. Self-determination theory and work motivation. *Journal of organizational behavior*. 2005. Vol. 26. No. 4. P. 331–362. URL: <https://doi.org/10.1002/job.322>
15. Influence of coaches’ autonomy support on athletes’ motivation and sport performance: a test of the hierarchical model of intrinsic and extrinsic motivation / N. Gillet et al. *Psychology of sport and exercise*. 2010. Vol. 11. No. 2. P. 155–161. URL: <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2009.10.004>
16. Keller J., Blomann F. Locus of control and the flow experience: an experimental analysis. *European journal of personality*. 2008. Vol. 22. No. 7. P. 589–607. URL: <https://doi.org/10.1002/per.692>
17. Koestner R., Losier G. F. Distinguishing three ways of being highly motivated: A closer look at introjection, identification, and intrinsic motivation. *Handbook of Self-Determination Research* / ed. by E. Deci, R. Ryan. University of Rochester Press, 2002. P. 101–121.
18. Moller A. C., Deci E. L. Intrinsic motivation. *Encyclopedia of quality of life and well-being research*. Cham, 2020. P. 1–4. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-319-69909-7_1532-2
19. Nakamura J., Csikszentmihalyi M. The experience of flow: theory and research. *The Oxford handbook of positive psychology* / ed. by C. Snyder et al. 3rd ed. Oxford, 2020. P. 279–296. URL: <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199396511.013.16>
20. Nakamura J., Tse D. C. K., Shandland S. Flow: the experience of intrinsic motivation. *The Oxford Handbook of Human Motivation* / ed. by R. Ryan. 2nd ed. Oxford, 2019. P. 169–186. URL: <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780190666453.013.10>
21. Nakamura J., Csikszentmihalyi M. The concept of flow. *Flow and the foundations of positive psychology* / ed. by M. Csikszentmihalyi. Springer, 2014. P. 239–263. URL: https://doi.org/10.1007/978-94-017-9088-8_16
22. Rheinberg F., Engeser S. Intrinsic motivation and flow. *Motivation and action* / ed. by J. Heckhausen. Cham, 2018. P. 579–622. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-319-65094-4_14
23. Ryan R. M., Deci E. L. Intrinsic and extrinsic motivation from a self-determination theory perspective: definitions, theory, practices, and future directions. *Contemporary educational psychology*. 2020. Vol. 61. 101860. URL: <https://doi.org/10.1016/j.cedpsych.2020.101860>
24. Ryan R. M., Deci E. L. Self-Determination theory. *Encyclopedia of quality of life and well-being research*. Cham, 2023. P. 6229–6235. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-031-17299-1_2630
25. Schüler J., Wolff W., Duda J. L. Intrinsic motivation in the context of sports. *Sport and exercise psychology* / ed. by J. Schüler. Cham, 2023. P. 171–192. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-031-03921-8_8
26. Standage M., Ryan R. M. Self-determination theory in sport and exercise. *Handbook of Sport Psychology* / ed. by G. Tenenbaum, R. C. Eklund. USA, 2020. P. 37–56. URL: <https://doi.org/10.1002/9781119568124.ch3>
27. Standage M. Self-Determination theory applied to sport. *The Oxford handbook of self-determination theory* / ed. by R. Ryan. Oxford, 2023. P. 701–723. URL: <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780197600047.013.35>
28. Stoll O., Ufer M. Flow in sports and exercise: a historical overview. *Advances in flow research* / ed. by C. Peifer, S. Engese. 2nd ed. Cham, 2021. P. 351–375. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-030-53468-4_13
29. Swann C. Flow in sport. *Flow experience* / ed. by L. Harmat et al. Cham, 2016. P. 51–64. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-319-28634-1_4
30. Trbojević Jocić J., Petrović J. Understanding of dropping out of sports in adolescence. *Kinesiology*. 2021. Vol. 53. No. 2. P. 245–256. URL: <https://doi.org/10.26582/k.53.2.7>
31. Vallerand R. Intrinsic and extrinsic motivation in sport and physical activity: a review and a look at the future. *Handbook of sport psychology* / ed. by G. Tenenbaum, R. Eklund. USA, 2007. P. 59–83. URL: <https://doi.org/10.1002/9781118270011.ch3>
32. Vansteenkiste M., Soenens B., Ryan R. M. Basic psychological needs theory. *The Oxford handbook of self-determination theory* / ed. by R. Ryan. Oxford, 2023. P. 84–123. URL: <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780197600047.013.5>

REFERENCES

1. Abuhamdeh, S. (2020). Investigating the “flow” experience: Key conceptual and operational issues. *Frontiers in Psychology, 11*(158). <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.00158>
2. Abuhamdeh, S. (2021). Flow theory and cognitive evaluation theory: Two sides of the same coin? In: C. Peifer & S. Engese (Eds.), *Advances in flow research* (2nd ed., pp. 137–153). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-030-53468-4_5
3. Barthelmäs, M., & Keller, J. (2021). Antecedents, boundary conditions and consequences of flow. In: C. Peifer & S. Engese (Eds.), *Advances in flow research* (2nd ed., pp. 71–107). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-030-53468-4_3
4. Baumann, N. (2021). Autotelic personality. In: C. Peifer & S. Engese (Eds.), *Advances in flow research* (2nd ed., pp. 231–261). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-030-53468-4_9
5. Cecchini, J. A., Fernandez-Rio, J., Mendez-Gimenez, A., Cecchini, C., & Martins, L. (2014). Epstein’s TARGET framework and motivational climate in sport: Effects of a field-based, long-term intervention program. *International Journal of Sports Science & Coaching, 9*(6), 1325–1340. <https://doi.org/10.1260/1747-9541.9.6.1325>
6. Csikszentmihalyi, M. (2020). *Finding flow: The psychology of engagement with everyday life*. Hachette UK. p. 192.
7. Deci, E. L. (1971). Effects of externally mediated rewards on intrinsic motivation. *Journal of personality and social psychology, 18*(1), 105–115. <https://doi.org/10.1037/h0030644>
8. Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The “what” and “why” of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry, 11*(4), 227–268. https://doi.org/10.1207/s15327965pli1104_01
9. Engeser, S., & Rheinberg, F. (2008). Flow, performance and moderators of challenge-skill balance. *Motivation and Emotion, 32*(3), 158–172. <https://doi.org/10.1007/s11031-008-9102-4>
10. Engeser, S., Schiepe-Tiska, A., & Peifer, C. (2021). Historical lines and an overview of current research on flow. In: C. Peifer & S. Engese (Eds.), *Advances in flow research* (2nd ed., pp. 1–29). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-030-53468-4_1
11. Folvarochnyi, I., & Hak, A. (2024). Development of athlete motivation as a scientific problem. In *International security studios: Managerial, technical, legal, environmental, informative and psychological aspects. International collective monograph. Volume II* (pp. 376–401). Zenodo. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10838549>
12. Gagné, M., & Deci, E. L. (2005). Self-determination theory and work motivation. *Journal of Organizational Behavior, 26*(4), 331–362. <https://doi.org/10.1002/job.322>
13. Gillet, N., Vallerand, R. J., Amoura, S., & Baldes, B. (2010). Influence of coaches’ autonomy support on athletes’ motivation and sport performance: a test of the hierarchical model of intrinsic and extrinsic motivation. *Psychology of sport and exercise, 11*(2), 155–161. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2009.10.004>
14. Goddard, S. G., Stevens, C. J., Jackman, P. C., & Swann, C. (2021). A systematic review of flow interventions in sport and exercise. *International Review of Sport and Exercise Psychology, 16*(1), 1–36. <https://doi.org/10.1080/1750984x.2021.1923055>
15. Keller, J., & Blomann, F. (2008). Locus of control and the flow experience: An experimental analysis. *European Journal of Personality, 22*(7), 589–607. <https://doi.org/10.1002/per.692>
16. Koestner, R., & Losier, G. (2002). Distinguishing three ways of being highly motivated: A closer look at introjection, identification, and intrinsic motivation. In *Handbook of Self-Determination Research* (pp. 101–121). University of Rochester Press.
17. Moller, A. C., & Deci, E. L. (2020). Intrinsic Motivation. In *Encyclopedia of Quality of Life and Well-Being Research* (pp. 1–4). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-69909-7_1532-2
18. Nakamura, J., & Csikszentmihalyi, M. (2014). The concept of flow. In M. Csikszentmihalyi (Ed.), *Flow and the foundations of positive psychology* (pp. 239–263). https://doi.org/10.1007/978-94-017-9088-8_16
19. Nakamura, J., & Csikszentmihalyi, M. (2020). The experience of flow: Theory and research. In: C. Snyder, S. Lopez, L. Edwards, & S. Marques (Eds.), *The Oxford handbook of positive psychology* (3rd ed., pp. 279–296). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199396511.013.16>
20. Nakamura, J., Tse, D., & Shandland, S. (2019). Flow: The experience of intrinsic motivation. In: R. Ryan (Ed.), *The Oxford Handbook of Human Motivation* (2nd ed., pp. 169–186). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780190666453.013.10>
21. Reynders, B., Vansteenkiste, M., Van Puyenbroeck, S., Aelterman, N., De Backer, M., Delrue, J., De Muynck, G.-J., Franssen, K., Haerens, L., & Broek, G. V. (2019). Coaching the coach: Intervention effects on need-supportive coaching behavior and athlete motivation and engagement. *Psychology of Sport and Exercise, 43*, 288–300. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2019.04.002>
22. Rheinberg, F., & Engeser, S. (2018). Intrinsic motivation and flow. In: J. Heckhausen & H. Heckhausen (Eds.), *Motivation and action* (pp. 579–622). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-65094-4_14
23. Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2020). Intrinsic and extrinsic motivation from a self-determination theory perspective: Definitions, theory, practices, and future directions. *Contemporary Educational Psychology, 61*(101860). <https://doi.org/10.1016/j.cedpsych.2020.101860>
24. Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2023). Self-Determination theory. In: *Encyclopedia of quality of life and well-being research* (pp. 6229–6235). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-031-17299-1_2630
25. Schüler, J., Wolff, W., & Duda, J. L. (2023). Intrinsic motivation in the context of sports. In: J. Schüler, M. Wegner, H. Plessner, & R. Eklund (Eds.), *Sport and exercise psychology* (pp. 171–192). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-031-03921-8_8
26. Standage, M., & Ryan, R. (2020). Self-determination theory in sport and exercise. In: G. Tenenbaum & R. Eklund (Eds.), *Handbook of sport psychology* (pp. 37–56). John Wiley & Sons. <https://doi.org/10.1002/9781119568124.ch3>
27. Standage, M. (2023). Self-Determination theory applied to sport. In: R. Ryan (Ed.), *The Oxford handbook of self-determination theory* (pp. 701–723). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780197600047.013.35>
28. Stoll, O., & Ufer, M. (2021). Flow in sports and exercise: A historical overview. In: C. Peifer & S. Engese (Eds.), *Advances in flow research* (pp. 351–375). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-030-53468-4_13
29. Swann, C. (2016). Flow in sport. In: L. Harmat, F. Ø. Andersen, F. Ullén, J. Wright, & G. Sadlo (Eds.), *Flow experience* (pp. 51–64). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-28634-1_4
30. Trbojević Jocić, J., & Petrović, J. (2021). Understanding of dropping out of sports in adolescence. *Kinesiology, 53*(2), 245–256. <https://doi.org/10.26582/k.53.2.7>
31. Vallerand, R. (2007). Intrinsic and extrinsic motivation in sport and physical activity: A review and a look at the future. In: G. Tenenbaum & R. Eklund (Eds.), *Handbook of sport psychology* (pp. 59–83). John Wiley & Sons. <https://doi.org/10.1002/9781118270011.ch3>
32. Vansteenkiste, M., Soenens, B., & Ryan, R. M. (2023). Basic psychological needs theory. In: R. Ryan (Ed.), *The Oxford handbook of self-determination theory* (pp. 84–123). Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780197600047.013.5>

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРІВ

Фольварочний Ігор Васильович <https://orcid.org/0000-0002-9369-0199>, igor.folv@gmail.com

Гак Антон <https://orcid.org/0009-0009-5968-6557>, gakanton@gmail.com

Національний університет фізичного виховання і спорту України,
вул. Фізкультури, 1, м. Київ, 03150, Україна

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

Folvarochnyi Igor <https://orcid.org/0000-0002-3224-0995>, nastenaponomarenko21@gmail.com

Hak Anton <https://orcid.org/0000-0002-1164-9054>, shi-oksana@ukr.net

National University of Ukraine on Physical Education and Sport,
Fizkul'tury str., 1, Kyiv, 03150, Ukraine

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ НАВЧАННЯ ГРИ В ШАШКИ ДІТЕЙ 4–6 РОКІВ У ПРОЦЕСІ ГУРТКОВОЇ РОБОТИ

Надія Чижевська, Оксана Шинкарук

Національний університет фізичного виховання і спорту України, Київ, Україна

Анотація. Вступ. Сучасний освітній процес передбачає активне залучення дітей дошкільного віку до розвивальної діяльності, яка сприяє їхньому інтелектуальному, емоційному та соціальному розвитку. Одним із дієвих інструментів для цього є інтелектуальні ігри, зокрема шашки. Проблемою є адаптація методик навчання гри в шашки до вікових особливостей дітей 4–6 років. *Мета* – визначення й обґрунтування педагогічних умов навчання гри в шашки дітей 4–6 років у процесі гурткової роботи з урахуванням їхніх вікових особливостей, потреб та можливостей; здійснення аналізу ефективності інтеграції ігрової діяльності та педагогічних методів у навчальний процес. *Методи.* У роботі були використані такі методи: аналіз літератури, педагогічне спостереження, тестування дітей, метод експертних оцінок, методи математичної статистики. Дослідження проводилося серед дітей дошкільних навчальних закладів м. Біла Церква. *Результати.* Розроблено програму навчання гри в шашки для дітей 4–6 років із використанням індивідуального, комплексного та системного підходів. Програма враховує вікові особливості та забезпечує розвиток когнітивних, моторних і соціальних навичок. Результати показали підвищення рівня концентрації, логічного мислення та стратегічного планування у дітей основної групи порівняно з контрольною. Доведено, що педагогічні умови адаптуються до віку, рівня підготовки та контингенту учнів, забезпечуючи максимально ефективний процес навчання. Розроблено алгоритм побудови програми навчання гри в шашки дітей 4–6 років для підготовки юних шашкістів з урахуванням педагогічних умов (особливостей дітей дошкільного віку, роботи в гуртках та специфіки інтелектуальних видів спорту). *Висновки.* Використання шашок як засобу навчання є ефективним для розвитку ключових навичок дошкільників. Запропонована програма є збалансованою, побудована з урахуванням педагогічних умов навчання, враховує вікові особливості, що забезпечує її успішне застосування у процесі гурткової роботи.

Ключові слова: інтелектуальні види спорту, навчання, гра, діти дошкільного віку, педагогічні умови, програма, алгоритм, шашки.

Nadiia Chyzhevska, Oksana Shynkaruk

PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR TEACHING CHESS TO CHILDREN AGED 4–6 IN EXTRACURRICULAR ACTIVITIES

Abstract. Introduction. The modern educational process emphasizes the active involvement of preschool-aged children in developmental activities that foster their intellectual, emotional, and social growth. One of the effective tools for achieving this is intellectual games, particularly chess. A key challenge lies in adapting chess teaching methodologies to the developmental characteristics of children aged 4–6. **Objective.** To identify and substantiate the pedagogical conditions for teaching chess to children aged 4–6 during extracurricular activities, considering their age-specific features, needs, and abilities; to analyze the effectiveness of integrating gaming activities and pedagogical methods into the learning process. **Methods.** Literature analysis, pedagogical observation, child testing, expert assessments, and statistical analysis were employed. The study was conducted among preschool institutions in Bila Tserkva, Ukraine. **Results.** A teaching program for chess aimed at children aged 4–6 was developed using individual, comprehensive, and systematic approaches. This program accounts for the age characteristics of children and ensures the development of cognitive, motor, and social skills. The results demonstrated improvements in concentration, logical thinking, and strategic planning in the experimental group compared to the control group. The pedagogical conditions were found to adapt effectively to the age, preparation level, and characteristics of the learners, ensuring maximum learning efficiency. Additionally, an algorithm for constructing a chess teaching program tailored to the specific features of preschool-aged children, extracurricular activities, and intellectual sports was proposed. **Conclusions.** Utilizing chess as a learning tool proves effective for developing key skills in preschool-aged children. The proposed program is balanced, built upon pedagogical conditions, and tailored to the developmental characteristics of young learners, ensuring its successful implementation in extracurricular activities.

Keywords: intellectual sports, teaching, game, preschool children, pedagogical conditions, program, algorithm, chess.

Постановка проблеми. Сучасний освітній процес передбачає активне залучення дітей дошкільного віку до розвивальної діяльності, яка сприяє їхньому інтелектуальному, емоційному та соціальному розвитку. Одним із дієвих інструментів для цього є інтелектуальні ігри, зокрема шашки, які мають значний потенціал для формування у дітей логічного мислення, уваги, стратегічного планування, уміння приймати рішення та соціальних навичок [3, 7, 8, 22]. Водночас виникає проблема адаптації методик навчання гри в шашки до особливостей дітей 4–6 років [6, 19, 29]. Недостатнє врахування вікових особливостей, тривалості концентрації уваги та моторної активності може знизувати ефективність навчання [17, 25, 28].

Навчання гри в шашки у дошкільному віці сприяє розвитку ключових когнітивних та соціальних навичок, таких

як аналіз, синтез, прогнозування, а також взаємодія в колективі [3, 9, 21]. В умовах сучасного освітнього середовища, де гурткова діяльність стає одним із провідних форматів навчання, питання розробки педагогічних умов для успішного засвоєння гри в шашки набуває актуальності [11, 12, 16]. У процесі гурткової роботи важливо створити ефективну програму, що враховує вікові особливості дітей, забезпечує їхній всебічний розвиток і відповідає сучасним педагогічним підходам [14, 17, 18].

Проблеми розвитку логічного мислення у дітей дошкільного віку досліджувало багато вчених, серед яких варто виділити В.О. Сухомлинського [10], який акцентував увагу на значенні ігрової діяльності в освіті дітей, а також Л.С. Виготського [5, 6], який розробив теорію про зону найближчого розвитку. У контексті інтелектуальних ігор

Чижевська Н., Шинкарук О. Педагогічні умови навчання гри в шашки дітей 4–6 років у процесі гурткової роботи. Спорт. Освіта. Здоров'я. 2025; 1: 33–39
DOI: <https://doi.org/10.32782/sports-education/2025-1-6>

Chyzhevska N., Shynkaruk O. Pedagogical conditions for teaching chess to children aged 4–6 in extracurricular activities. Sports. Education. Health. 2025; 1: 33–39
DOI: <https://doi.org/10.32782/sports-education/2025-1-6>

дослідженнями займалися М.О. Александрович, В.З. Анто-нюк, М. Ruđanović, N. Babić, які обґрунтували роль дидактичних ігор у формуванні мислення, а також розглядали значення шашок як засобу розвитку когнітивних здібностей дітей [1, 2, 29].

Мета – визначення та обґрунтування педагогічних умов навчання гри в шашки дітей 4–6 років у процесі гурткової роботи з урахуванням їхніх вікових особливостей, потреб та можливостей; здійснення аналізу ефективності інтеграції ігрової діяльності та педагогічних методів у навчальний процес.

Методи та організація досліджень. У процесі виконання досліджень були використані такі методи: аналіз науково-методичної та спеціальної літератури, даних мережі Інтернет; опитування; педагогічне спостереження та тестування дітей 4–6 років; метод експертних оцінок; методи математичної статистики. Спостереження за дітьми 4–6 років проводилось у гуртках шашок у дошкільних навчальних закладах міста Біла Церква з 2019 до 2022 року. Було залучено 36 дітей, з яких 17 склали основну групу (ОГ), а решта – контрольну групу (КГ). Для тестування використовувалися стандартизовані методики, що враховували вікові особливості дітей і поступово ускладнювали завдання. Експертну оцінку надали 14 фахівців, включаючи тренерів та професійних спортсменів.

Метод математичної статистики включав використання програмного забезпечення STATISTICA 10.0. Первинні дані аналізувалися через визначення медіани (Me) та квартильного розподілу 25 і 75%.

Результати досліджень. Розробка програми навчання дітей дошкільного віку гри в шашки потребує специфічного підходу, орієнтованого на їхні вікові можливості та особливості розвитку. При виборі підходу до розробки програми навчання гри в шашки для дітей дошкільного віку ми виходили з того, що він залежить від багатьох факторів, таких як цілі програми, особливості розвитку дошкільнят, ресурси та обмеження. При розробці програми ми спиралися на сукупність підходів, які максимально повно відображають особливості навчання дітей 4–6 років та педагогічні умови навчання гри в шашки.

Особистісний та диференційований підходи були спрямовані на визначення та дотримання індивідуальних потреб та інтересів кожної дитини. Ми враховували, що в групах діти мали різний рівень здібностей та потреб. Використання даного підходу передбачало налаштування навчання для кожного окремого учня з різними темпами навчання та підходами до вивчення, що забезпечувало оптимальний рівень сприйняття.

Комплексний підхід передбачав використання різних методів та підходів для забезпечення максимального пізнавального ефекту. Комплексний підхід був спрямований на одночасний розвиток як ігрових, так і когнітивних, соціальних та фізичних навичок. Для цього можна запропонувати використання різних методик, ігри, завдання та матеріали для навчання дітей.

Системний підхід дозволяє розглядати навчання як цілісний процес, де всі елементи пов'язані та взаємозалежні. Ми розглядали навчання гри в шашки як систему, де розвиваються різні компетенції (логічне мислення, планування тощо), які взаємодіють між собою. Такий підхід

дозволив створити збалансовану програму, яка охоплює всі аспекти розвитку дитини.

Враховуючи особливості зазначених підходів, ми використовували поєднання та комбінацію різних підходів, що дозволяє забезпечити максимально глибоке та комплексне навчання. Наприклад, ми використовували особистісний підхід для індивідуальної роботи з дітьми та системний підхід для організації групових занять. Під педагогічними умовами навчання ми розглядали сукупність обставин, факторів, методів і засобів, які забезпечують ефективний процес навчання, спрямований на досягнення освітніх цілей. Вони створюють оптимальне середовище для розвитку особистості, формування знань, навичок, умінь і компетенцій. Педагогічні умови адаптуються до віку, рівня підготовки та контингенту учнів, забезпечуючи максимально ефективний процес навчання. У таблиці 1 представлено педагогічні умови навчання гри в шашки дітей 4–6 років.

Обґрунтований нами підхід, який поєднував особистісний, диференційований, комплексний та системний підходи, ґрунтувався на таких складниках:

1) врахування вікових особливостей: діти від 3 до 6 років перебувають у фазі інтенсивного розвитку мозку. Програма має бути адаптованою до їхнього рівня розуміння, концентрації та моторної активності;

2) гра використовується як навчальний інструмент: гра в шашки була в основі програми. Граючи, діти навчаються стратегії, логічного мислення, планування кроків та вирішення завдань;

3) гра в шашки повинна містити прості правила для дітей даного віку, щоб вони могли їх зрозуміти. Наприклад, початкова програма може бути обмежена використанням лише одного типу рухів шашок;

4) використання таких візуальних допоміжних засобів, як яскраві та привабливі шашки, що будуть викликати інтерес дітей. Можна використовувати ілюстрації, анімації чи навіть м'які шашки для більшого залучення;

5) поступовість у навчанні, коли навчання будується на простих завданнях (наприклад, діти будуть вчитися рухати шашки по дошці) з поступовим додаванням нових правил і стратегій;

6) гра в команді. Навчання будується з використанням гри в парах, групах. Це навчає дітей співпраці, вирішенню проблем та розв'язанню конфліктів;

7) заохочення та позитивне підсилення. Для підтримки мотивації дітей даного віку навчатися та грати в шашки необхідно використовувати похвалу та винагороди за досягнення;

8) включення в процес навчання розвивальних завдань. Гру необхідно поєднувати з розвивальними завданнями, наприклад лічбою шашок, вивченням кольорів або відомостями про світ;

9) включення в програму фізичної рухової активності, наприклад використання великих шашок і рух по дошці на підлозі, переміщення тощо;

10) програма повинна бути гнучкою, щоб за необхідності можна було її адаптувати залежно від інтересів і здібностей конкретної групи дітей.

Такий підхід дозволяє побудувати ефективну програму навчання гри в шашки для дітей дошкільного віку,

Таблиця 1

Педагогічні умови навчання гри в шашки дітей 4–6 років

Педагогічні умови	Опис
Цілі та завдання навчання	Чітке визначення освітніх цілей і завдань відповідно до рівня підготовки учнів. Узгодження змісту навчання із запитам та потребами учнів
Зміст навчання	Актуальність і доступність навчального матеріалу. Адаптація змісту до вікових, індивідуальних та когнітивних особливостей учнів
Методи і форми навчання	Використання різноманітних методів (пояснювально-ілюстративного, проблемного, інтерактивного тощо). Індивідуальні, групові та колективні форми організації навчального процесу
Суб'єктивні умови	Урахування індивідуальних особливостей учнів (темپ навчання, стиль сприйняття інформації). Мотивація до навчання (заохочення, створення ситуації успіху)
Навчально-матеріальна база	Забезпечення необхідними засобами навчання (підручники, інвентар, візуальні та інтерактивні засоби). Наявність комфортного освітнього середовища (спеціально облаштоване приміщення, якісне обладнання)
Організація навчального процесу	Чіткий розподіл часу (графік занять, тривалість уроків). Системність і поступовість у навчанні. Чітке визначення етапів та структури навчання
Комунікація між учасниками освітнього процесу	Зворотний зв'язок між викладачем і учнями. Співпраця між учнями (робота в групах чи парах). Співпраця з батьками (особливо важливо у дошкільному віці)
Психолого-педагогічна підтримка	Створення атмосфери довіри та позитивного емоційного клімату. Врахування психофізичних можливостей учнів
Інноваційні технології навчання	Використання сучасних технічних засобів і методик. Інтерактивні платформи, мультимедійні ресурси, ігрові методики
Результативність навчання	Постійний моніторинг прогресу учнів. Надання зворотного зв'язку для коригування навчального процесу
Навчання дітей дошкільного віку (приклад)	Ігрова форма навчання (через рухливі та настільні ігри). Коротка тривалість занять для збереження концентрації уваги. Використання яскравих візуальних матеріалів
Навчання дорослих (приклад)	Акцент на практичну значущість знань. Використання проблемного методу навчання. Гнучкий графік занять
Спеціалізоване навчання (приклад – шашки)	Створення ігрового середовища, яке мотивує учнів. Чітка структура навчального процесу від простого до складного. Поступове введення стратегій та аналітичних завдань

розвиваючи їхні когнітивні, моторні та соціальні навички.

Для побудови програми навчання гри в шашки нами з урахуванням педагогічних умов (особливостей дітей дошкільного віку, роботи в гуртках та специфіки інтелектуальних видів спорту) обґрунтовано алгоритм. Алгоритм містить 15 складників, відображених на рисунку 1.

До алгоритму можна віднести такі дії:

1. Визначення мети та завдань програми навчання гри в шашки:

а) мета – розвиток мислення, логічного та стратегічного мислення, підвищення уваги, концентрації та розуміння правил гри в шашки;

б) завдання:

– ознайомлення з основами гри в шашки та базовими поняттями;

– розвиток логічного мислення та стратегічних навичок;

– вдосконалення моторних навичок;

– підвищення вміння приймати рішення та зосереджуватися.

2. Розробка змісту програми:

а) вивчення базових правил гри:

– розміщення фігур на дошці;

– рухи фігур (вперед, навскіс);

– призначення дамки та її рух;

б) заняття, спрямовані на розвиток мислення:

– гра в прості стратегічні ігри (наприклад, «Пригадай, де фігура»);

– розв'язання логічних завдань на дошці;

в) вивчення основних тактик:

– захоплення фігур супротивника;

– блокування ходів супротивника;

г) засвоєння принципів гри:

– планування ходів для досягнення перемоги.

3. Планування занять на рік:

– 1–2 місяць – ознайомлення з матеріалами та правилами, розповідь дітям про гру в шашки, її історію та основні правила; показ шашкового поля та фігур; засвоєння правил базового руху фігур;

– 3–4 місяць – засвоєння правил та захоплення фігур, ознайомлення з правилами биття фігур; вправи на правильне захоплення та використання стратегій биття;

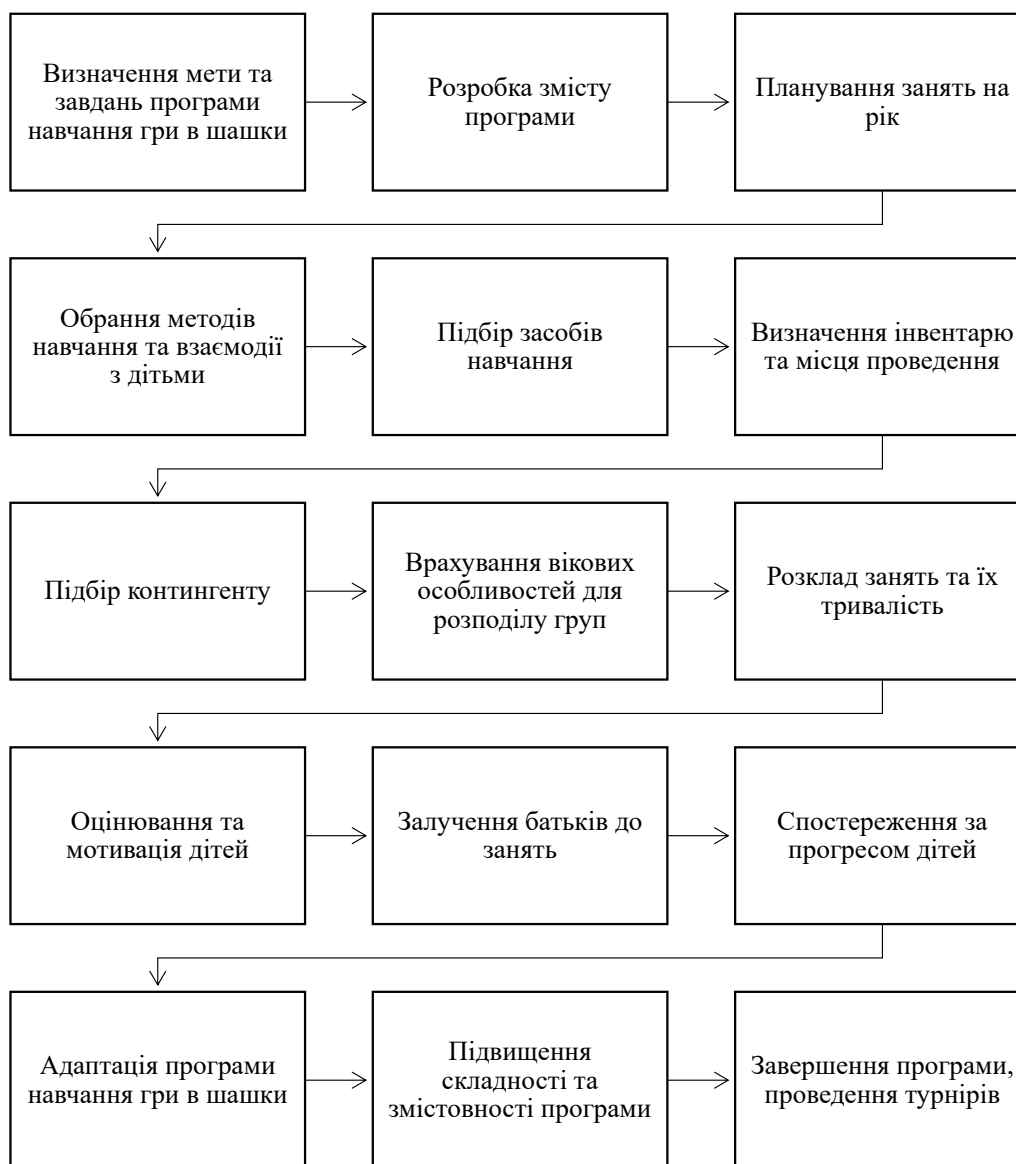

Рис. 1. Алгоритм побудови програми навчання гри в шашки дітей 4-6 років для підготовки юних шашкістів

– 5–6 місяць – розвиток стратегічного мислення, введення в поняття «стратегія» та «тактика»; вправи на планування рухів та стратегічні підходи;

– 7–8 місяць – освоєння правил дамок та розвиток стратегічних навичок, пояснення правил перетворення пішаків в дамки, вивчення руху та захоплення дамок, вправи на застосування дамок у стратегії.

– 9–10 місяць – розвиток аналітичних навичок, введення поняття «комбінація», вправи на знаходження можливих комбінацій та рухів;

– 11–12 місяць – застосування та гра, практика в різних ігрових ситуаціях, вдосконалення ігрових стратегій, проведення турнірів та ігор для закріплення навичок.

4. Обрання методів навчання та взаємодії з дітьми:

- інтерактивні ігри на дошці;
- рольові ігри, де діти грають ролями шашок;
- змагання та мінітурніри серед дітей.

5. Засоби навчання:

- шашковий набір для кожного учасника;
- роздатковий матеріал з правилами та ігровими стратегіями;

– ігрові завдання та практичні вправи.

6. Визначення інвентарю та місця проведення:

- шашкові дошки та фігури;
- спеціальний простір для гри, де діти зручно сидять за столами;
- місце (гурток у приміщенні дошкільного закладу).

7. Контингент:

– діти віком 4–6 років з дошкільних закладів, які проявляють інтерес до логічних ігор.

8. Врахування вікових особливостей:

- а) для дітей 4 років:
 - спрощені правила та короткі заняття;
 - використання веселого ігрового підходу.
- б) для дітей 5–6 років:
 - розширення правил та більший акцент на завдання зі стратегії;
 - підвищення складності завдань та розумової роботи.

9. Розклад занять та тривалість:

- заняття 2 рази на тиждень (наприклад, в середу та суботу);
- кожне заняття в середньому тривалістю 45 хвилин.

10. Оцінювання та мотивація:
– спільні ігри, підготовка мінітурнірів та невеликі нагороди.

11. Залучення батьків:
– організація заходів для батьків з можливістю грати разом з дітьми та відчувати процес.

12. Спостереження за прогресом
– ведення журналу спостережень та оцінювання розвитку навичок дітей.

13. Адаптація програми:
– з урахуванням реакції дітей на різні підходи та можливість вносити корективи в програму.

14. Підвищення складності та змістовності програми:
– поступове введення більш складних стратегій та тактик під час занять для старших дітей.

15. Завершення програми:
– організація завершального турніру серед дітей з нагородами та відзнаками.

Важливо враховувати, що діти у цьому віці найкраще навчаються через гру та практику. Програму можна адаптувати відповідно до реакцій та інтересів дітей, підбираючи рівень складності вправ та завдань.

Навчання дітей грі в шашки є ефективним, якщо розділити їх на групи за віком. Окремі групи для дітей 4, 5 та 6 років мають свої переваги, які варто враховувати при навчанні. Розподіл за групами пов'язаний з тим, що у віці 4 років діти ще розвивають свої когнітивні та моторні навички.

Група для 4-річних дітей може фокусуватися на простіших елементах гри, таких як рух фігур та базові правила.

5-річні діти вже можуть краще розуміти абстрактні поняття та виконувати більш складні завдання. Окрема група для 5-річних дітей може більше розглядати стратегічні аспекти гри, розвивати аналітичні навички та працювати над удосконаленням рухів.

6-річні діти вже мають більше досвіду та здібностей для складніших завдань. В окремій групі для 6-річних дітей можна зосередитися на глибокому розумінні стратегій, застосуванні комбінацій та навіть організувати невеликі турніри.

Проте проведення спільних занять дітей 4–6 років сприяє взаємодії та обміну досвідом між дітьми. Молодші можуть навчатися від старших дітей, а старші розвиватимуть лідерські якості та навички допомоги.

Вибір між окремими групами і навчанням разом залежить від особливостей групи дітей, доступності ресурсів та педагогічних підходів.

Дискусія. Результати дослідження доповнили наявні знання про особливості навчання дітей дошкільного віку грі в шашки. Порівнянно з підходами, описаними В.О. Сухомлинським, ми підтвердили важливість використання ігрової діяльності як основного засобу навчання [10, 22, 23]. Проте наш підхід передбачає більшу увагу до індивідуалізації процесу навчання, що відповідає сучасним тенденціям, окресленим у роботах науковців [13, 16, 18].

Дослідження Л.С. Виготського про зону найближчого розвитку знайшли підтвердження у впровадженні етапності та поступового ускладнення завдань у нашій програмі [5, 6, 25]. Особливу увагу приділено адаптації правил гри для дітей 4–6 років, що перегукується з підходами, викладеними в роботах J. Piaget, B. Inhelder [26, 28].

Новизною нашого дослідження є інтеграція фізичної активності в процес навчання гри в шашки, що забезпечує гармонійний розвиток моторних і когнітивних навичок [19, 20, 24]. Це доповнює висновки науковців про позитивний вплив інтелектуальних ігор на розвиток стратегічного мислення [14, 18, 22].

Так, J. Piaget, B. Inhelder [26, 28] описують розвиток мислення у дітей і вказують на значення розумових ігор, таких як гра в шашки, у стимулюванні когнітивних навичок. А. Diamond, K. Lee [17, 18, 19] розглядають різні інтервенції, які сприяють розвитку когнітивних функцій у дітей, включаючи гру в шашки як одну з ефективних стратегій.

Гра в інтелектуальні ігри дозволяє дітям вчитися аналізувати ситуації, розробляти стратегії та приймати рішення, що сприяє розвитку їхнього логічного та креативного мислення [11, 13, 15]. Проведені дослідження дозволили довести вплив гри в шашки на розвиток дитини 4–6 років та її здібностей [8, 12, 16].

J. Piaget наголошував, що гра є ключовим інструментом когнітивного розвитку дітей. У його роботах зазначено, що стратегічні ігри, подібні до шашок, сприяють формуванню навичок логічного мислення та здатності до абстракції. Наше дослідження підтверджує ці висновки, акцентуючи на необхідності адаптації правил гри для різних вікових груп [27].

Дослідження Н. Gardner [21] підкреслюють значення розвитку множинного інтелекту через ігри. Ми інтегрували його підхід до навчальної програми, зокрема розвиваючи логіко-математичний та міжособистісний інтелект у процесі групових занять.

Нашими дослідженнями можна підтвердити, що інтелектуальні види спорту, такі як шашки, шахи, го та інші настільні ігри, можуть мати значущий вплив на розвиток дитини з різних аспектів. Це розвиток мислення та логіки, удосконалення уваги та концентрації, розвиток спостережливості та запам'ятовування, виховання терплячості та дисципліни, сприяння соціальній взаємодії.

Гра в інтелектуальні ігри дозволяє дітям вчитися аналізувати ситуації, розробляти стратегії та приймати рішення, що сприяє розвитку їхнього логічного та креативного мислення. Також гравці повинні бути уважними до дрібниць і зосередженими на грі. Це допомагає розвивати увагу та концентрацію у дитини. Важливим є стеження гравцем за рухами супротивника та запам'ятовування попередніх ходів, що сприяє розвитку спостережливості та запам'ятовування.

Інтелектуальні ігри вимагають терпіння, особливо коли гра триває довго чи гравець перебуває у складній ситуації. Інтелектуальні ігри є ефективним способом спілкування та взаємодії з іншими дітьми і покращують навички спілкування, навчають співпраці. Таким чином, інтелектуальні види спорту сприяють комплексному розвитку розумових, емоційних та соціальних навичок дитини, що робить їх корисними ігровими засобами для навчання та розвитку.

Проведені дослідження довели вплив гри в шашки на розвиток дитини 4–6 років та її здібностей. Цей вік є особливо важливим для формування та набуття навичок та вмінь, розвитку когнітивних здібностей. Гра в шашки позитивно впливає на психічний та розумовий розвиток дітей у різних аспектах, включаючи увагу, пам'ять, мислення, творчі здібності та особистісну сферу.

Висновки. Використання гри в шашки в навчальному процесі сприяє комплексному розвитку когнітивних, соціальних і моторних навичок дітей дошкільного віку.

Адаптація методик і поступове ускладнення завдань забезпечують індивідуальний підхід і враховують вікові особливості дітей.

Інтеграція фізичної активності у процес навчання гри в шашки є ефективною для розвитку моторних і когнітивних здібностей дітей.

Використання сучасних педагогічних підходів і матеріалів сприяє підвищенню результативності навчального процесу.

Запропонований алгоритм та програма навчання гри в шашки для дітей 4–6 років є збалансованими і враховують усі аспекти їхнього розвитку, педагогічні умови, що підтверджується проведеними дослідженнями.

Аналіз досліджень підтвердив, що інтелектуальні ігри, зокрема шашки, є ефективним інструментом для розвитку когнітивних, моторних і соціальних навичок дітей дошкільного віку. Результати нашого дослідження поглиблюють розуміння педагогічних умов і підходів до організації навчання гри в шашки, доповнюючи як вітчизняні, так і зарубіжні наукові концепції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Александрович М.О. Методика діагностики інтелекту та інтелектуальних операцій старших дошкільнят: єдинбурзький рисунковий тест. *Теоретична та експериментальна психологія*. 2010. № 3 (1). С. 73–77.
2. Антонюк В.З. Формування інтелектуальної готовності старшого дошкільника до навчання у школі. *Балтійський гуманітарний журнал*. 2013. № 3. С. 5–7.
3. Балтажи К. Як навчитися грати в шашки. *Абетка шашкової гри*. Тернопіль: Вид-во «Підручники та посібники», 2016. 160 с.
4. Виготський Л.С. Мислення і мова. Київ: Радянська школа, 1982. 287 с.
5. Виготський Л.С. Проблема віку: збірник творів в 6 т. Т. 4.: *Дитяча психологія*. Ніжин, 1984. С. 244–268.
6. Виготський Л.С. Історія розвитку вищих психічних функцій. *Психологія розвитку людини: монографія*. М.: Вид-во Ексмо, 2005. С. 208–547.
7. Глібов А.О., Гончар О.В. Підготовка юних шашкарів: навчально-методичний посібник. Київ: Вид-во А. Глібова, 2007. 93 с.
8. Цікаві шашки: навчально-методичний посібник / Г.П. Дульська, О.В. Романюк, В.В. Семизорова, Н.В. Чижевська. Тернопіль, 2018. 80 с.
9. Педагогічні аспекти дошкільної освіти / за ред. І.І. Новикова. Київ: Освіта, 1999. 258 с.
10. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям. Київ: Радянська школа, 1977. 312 с.
11. Чижевська Н. Особливості змісту занять інтелектуальними видами спорту дітей дошкільного віку на матеріалі шашок. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2022. № 1. С. 25–29. DOI: <https://doi.org/10.32652/tmfv.2022.1.25-29>.
12. Чижевська Н., Шинкарук О. Обґрунтування доцільності занять шашками дітей дошкільного віку. *Інноваційні та інформаційні технології у фізичній культурі, спорті, фізичній терапії та ерготерапії*. 2022. С. 44–45.
13. Чижевська Н., Шинкарук О. Формування здібностей в процесі занять інтелектуальними видами спорту. *Інноваційні та інформаційні технології у фізичній культурі*. 2021. С. 58–60.
14. Bilalić M., McLeod P., Gobet F. Does chess need intelligence? – A study with young chess players. *Intelligence*. 2007. Vol. 35. P. 457–470.
15. Bronson M.B. Self-regulation in Early Childhood: Nature and Nurture. Guilford Press. 2000.
16. Chyzhevska N., Shynkaruk O. Justification of Building a Program for Teaching Checkers to Preschool Children. *Youth and Olympic Movement*. 2023. С. 99–100.
17. Diamond A. Activities and Programs That Improve Children's Executive Functions. *Current Directions in Psychological Science*. 2012. Vol. 21 (5). P. 335–341.
18. Diamond A., Lee K. Interventions shown to aid executive function development in children 4 to 12 years old. *Science*. 2011. Vol. 333(6045). P. 959–964.
19. Diamond A., Ling D.S. Conclusions about interventions, programs, and approaches for improving executive functions that appear justified and those that, despite much hype, do not. *Developmental Cognitive Neuroscience*. 2016. Vol. 18. P. 34–48.
20. Dombrovska M., Margaryan L. Cognitive Development of Preschool Children Through Playing Checkers. *Psychological and Pedagogical Problems of Mental Development*. 2019. Vol. 28. P. 45–53.
21. Gardner H. *Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences*. New York: Basic Books, 2011.
22. Gobet F., Campitelli G. Educational benefits of chess instruction: A critical review. *Psicologia della Educazione e della Formazione*. 2006. Vol. 8. P. 27–42.
23. Gobet F., De Voogt A.J., Retschitzki J. Moves in mind. *The Psychology of Board Games*. 2004. P. 155–186.
24. Gobet F., Simon H.A. Templates in chess memory: A mechanism for recalling several boards. *Cognitive Psychology*. 1996. Vol. 31 (1). P. 1–40.
25. Kováčiková L., Takáč P. Development of cognitive skills in preschool children through playing draughts. *Acta Educationis Generalis*. 2017. Vol. 7 (2). P. 7–15.
26. Piaget J. *The origins of intelligence in children*. International Universities Press. 2013. 440 p.
27. Piaget J. *The Moral Judgment of the Child*. New York: Free Press, 1997.
28. Piaget J., Inhelder B. *The psychology of the child*. Routledge. 1969. 192 p.
29. Rudanović M., Babić N. Effects of Playing Checkers on Cognitive Abilities of Preschool Children. *Early Child Development and Care*. 2019. Vol. 189 (12). P. 1894–1904. DOI: [10.1080/03004430.2017.1410580](https://doi.org/10.1080/03004430.2017.1410580).

REFERENCES

1. Aleksandrovych, M.O. (2010). The methodology of diagnosing intelligence and intellectual operations of older preschoolers: The Edinburgh Drawing Test. *Theoretical and Experimental Psychology*, 3(1), 73–77.
2. Antonyuk, V.Z. (2013). Formation of intellectual readiness of older preschoolers for school education. *Baltic Humanitarian Journal*, 3, 5–7.
3. Baltazhi, K. (2016). *How to Learn to Play Checkers: The ABC of Checkers Game*. Vinnytsia: Publishing House "Textbooks and Manuals", 160 p.
4. Vygotsky, L.S. (1982). *Thought and Language*. Kyiv: Soviet School, 287 p.
5. Vygotsky, L.S. (1984). The problem of age. In *Collected Works in 6 Volumes*, Vol. 4: *Child Psychology* (pp. 244–268).
6. Vygotsky, L.S. (2005). *The History of the Development of Higher Mental Functions*. In *Human Development Psychology: A Monograph* (pp. 208–547). Moscow: Eksmo.
7. Hlibov, A.O., & Honchar, O.V. (2007). *Preparation of Young Checkers Players: A Training and Methodological Manual*. Kyiv: A. Hlibov Publishing, 93 p.
8. Dulaska, H.P., Romaniuk, O.V., Semizorova, V.V., & Chyzhevska, N.V. (2018). *Interesting Checkers: A Training and Methodological Guide*. 80 p.
9. *Pedagogical Aspects of Preschool Education* (Ed. I.I. Novikov). (1999). Kyiv: Osvida, 258 p.
10. Sukhomlynsky, V.O. (1977). *I Give My Heart to Children*. Kyiv: Soviet School, 312 p.
11. Chyzhevska, N. (2022). Features of the content of activities in intellectual sports for preschool children based on checkers. *Theory and Methods of Physical Education and Sports*, 1, 25–29. <https://doi.org/10.32652/tmfv.2022.1.25-29>.
12. Chyzhevska, N., & Shynkaruk, O. (2022). Justification of the feasibility of checkers for preschool children. *Innovative and Information Technologies in Physical Culture, Sports, Physical Therapy, and Ergotherapy*, 44–45.
13. Chyzhevska, N., & Shynkaruk, O. (2021). Formation of abilities in the process of intellectual sports activities. *Innovative and Information Technologies in Physical Culture*, 58–60.

14. Bilalić, M., McLeod, P., Gobet, F. Does chess need intelligence? – A study with young chess players. *Intelligence*. 2007. Vol. 35. P. 457–470.
15. Bronson, M.B. Self-regulation in Early Childhood: Nature and Nurture. Guilford Press. 2000.
16. Chyzhevska, N., Shynkaruk, O. Justification of Building a Program for Teaching Checkers to Preschool Children. *Youth and Olympic Movement*. 2023. С. 99–100.
17. Diamond, A. Activities and Programs That Improve Children's Executive Functions. *Current Directions in Psychological Science*. 2012. Vol. 21(5). Pp. 335–341.
18. Diamond, A., Lee, K. Interventions shown to aid executive function development in children 4 to 12 years old. *Science*. 2011. Vol. 333(6045). Pp. 959–964.
19. Diamond, A., Ling, D.S. Conclusions about interventions, programs, and approaches for improving executive functions that appear justified and those that, despite much hype, do not. *Developmental Cognitive Neuroscience*. 2016. Vol. 18. Pp. 34–48.
20. Dombrovska, M., Margaryan, L. Cognitive Development of Preschool Children Through Playing Checkers. *Psychological and Pedagogical Problems of Mental Development*. 2019. Vol. 28. Pp. 45–53.
21. Gardner, H. *Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences*. New York: Basic Books, 2011.
22. Gobet F., Campitelli, G. Educational benefits of chess instruction: A critical review. *Psicologia della Educazione e della Formazione*. 2006. Vol. 8. pp. 27–42.
23. Gobet, F., De Voogt, A.J., Retschitzki, J. Moves in mind. *The Psychology of Board Games*. 2004. Pp. 155–186.
24. Gobet, F., Simon, H.A. Templates in chess memory: A mechanism for recalling several boards. *Cognitive Psychology*. 1996. Vol. 31(1). Pp. 1–40.
25. Kováčiková, L., Takáč, P. Development of cognitive skills in preschool children through playing draughts. *Acta Educationis Generalis*. 2017. Vol. 7(2). Pp. 7–15.
26. Piaget, J. *The origins of intelligence in children*. International Universities Press. 2013. 440 p.
27. Piaget, J. *The Moral Judgment of the Child*. New York: Free Press, 1997.
28. Piaget, J., Inhelder, B. *The psychology of the child*. Routledge. 1969. 192 p.
29. Rudanović, M., Babić, N. Effects of Playing Checkers on Cognitive Abilities of Preschool Children. *Early Child Development and Care*. 2019. Vol. 189(12). pp. 1894–1904. DOI: 10.1080/03004430.2017.1410580.

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРІВ

Чижевська Надія <https://orcid.org/0000-0003-0821-9296>, nadiya.chyzhevska@gmail.com
Шинкарук Оксана Анатоліївна <https://orcid.org/0000-0002-1164-9054>, shi-oksana@ukr.net
Національний університет фізичного виховання і спорту України,
вул. Фізкультури, 1, м. Київ, 03150, Україна

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

Chyzhevska Nadiia <https://orcid.org/0000-0003-0821-9296>, nadiya.chyzhevska@gmail.com
Shynkaruk Oksana <https://orcid.org/0000-0002-1164-9054>, shi-oksana@ukr.net
National University of Ukraine on Physical Education and Sport,
Fizkul'tury str., 1, Kyiv, 03150, Ukraine

РЕАЛІЇ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОСТІ В УНІВЕРСИТЕТСЬКОМУ СПОРТІ

Олеся Шевчук, Ірина Когут, Вікторія Маринич

Національний університет фізичного виховання і спорту України, Київ, Україна

Анотація. Спорт у світі сьогодні потужно інкорпорований у стратегії розвитку закладів вищої освіти, а отже, і повсякденне життя студентів, що доповнює професійну підготовку висококваліфікованих фахівців. Спорт, у тому числі університетський, має потенціал об'єднувати людей з різними характеристиками, формувати загальнолюдські цінності, забезпечуючи соціальну взаємодію та виховуючи почуття єдності. Однак спортивне студентське середовище не застраховане від упереджень і стереотипів, які переслідують суспільство в цілому. **Мета** – аналіз сучасного стану імплементації інклюзивності в університетському спорті. **Методи.** У роботі використано такі методи: аналіз, синтез, узагальнення, дедукцію, системний та логічний аналіз. **Результати.** Інклюзивність і різноманітність – це принципи, на яких має ґрунтуватися спортивний світ, зокрема університетський спорт, щоб він міг відповідати потребам усієї студентської спільноти. Ця суспільно важлива проблема не залишається поза увагою керівних структур студентського руху в усьому світі: вона буде підтемою для обговорення на Всесвітньому форумі Міжнародної федерації університетського спорту (FISU); є однією зі складових частин стратегічної основи роботи Федерації університетського спорту Океанії; стала предметом дослідження та розширення рівних можливостей у спорті шляхом неформальної освіти від Європейської асоціації університетського спорту. Університети в усьому світі звертають увагу на потреби маргіналізованих категорій студентів, зосереджуються на створенні сприятливого спортивного середовища для всіх студентів-спортсменів та забезпеченні інклюзивної участі у спортивних програмах і заходах незалежно від їхнього статусу або фізичних можливостей. На наступних Іграх FISU у Турині у 2025 р., які пройдуть під прапором інклюзивності та соціальної стійкості, вперше будуть проведені змагання з параспорту, а саме з баскетболу на візках 3x3. Знаковою є Зимова універсіада-2025, у рамках якої спортсмени з інвалідністю мають змогу виступати у змаганнях разом зі спортсменами без інвалідності. **Висновки.** Інклюзивність в університетському спорті має бути важливим принципом спортивної діяльності закладів вищої освіти, спрямованим на створення рівних можливостей для всіх студентів. Через реалізацію інклюзивних ініціатив університети сприяють не тільки фізичному розвитку студентів, але й їхній соціальній інтеграції, підвищенню якості життя та створенню більш гармонійного та рівноправного суспільства.

Ключові слова: інклюзія, спорт, студентський спорт, здобувачі вищої освіти, Універсіада.

Olesia Shevchuk, Iryna Kohut, Viktoriia Marynych

REALITIES OF IMPLEMENTING INCLUSIVITY IN UNIVERSITY SPORTS

Abstract. Sport today is powerfully incorporated into the development strategies of higher education institutions and, consequently, into students' daily lives, complementing the professional training of highly qualified specialists. Sport, including university sports, has the potential to unite people with diverse characteristics, fostering universal values, ensuring social interaction, and cultivating a sense of unity. However, the sports environment is not immune to the prejudices and stereotypes that pervade society as a whole. **Objective:** analysis of the current implementation of inclusivity in university sports. **Methods.** Analysis, synthesis, generalization, methods of deduction, and systemic and logical analysis. **Results.** Inclusivity and diversity are principles that should underpin the world of sports, particularly university sports, to meet the needs of the entire student community. This socially significant issue is not overlooked by the governing bodies of the student movement worldwide: it will be a subtopic for discussion at the World Forum of the International University Sports Federation (FISU); it is one of the strategic foundations of the work of the Oceania University Sports Federation; and it has become a subject of research and the expansion of equal opportunities in sports through informal education by the European University Sports Association. Universities around the world are paying attention to the needs of marginalized student groups, focusing on creating a supportive sports environment for all student-athletes and ensuring inclusive participation in sports programs and events, regardless of their status or physical abilities. At the upcoming FISU Games in Turin in 2025, which will be held under the flag of inclusivity and social sustainability, para-sport competitions will be held for the first time, specifically 3x3 wheelchair basketball. The 2025 Winter World University Games are also notable, as they will allow athletes with disabilities to compete alongside able-bodied athletes. **Conclusions.** Inclusivity in university sports should be a crucial principle of higher education institutions to create equal sports opportunities for all students. By implementing inclusive initiatives, universities promote not only the physical development of students but also their social integration, improvement of quality of life, and the creation of a more harmonious and equitable society.

Keywords: inclusion, sport, university sport, students, Universiade.

Вступ. Спорт є невід'ємною частиною життя суспільства не лише через свою змагальність, фізичні та здоров'язберігаючі переваги, але й завдяки потенціалу формування загальнолюдських цінностей, соціальної взаємодії та саморозвитку. Спорт сьогодні потужно інкорпорований у стратегії розвитку закладів вищої освіти (ЗВО), а отже, і повсякденне життя здобувачів вищої освіти. Якість надання освітніх послуг у ЗВО сьогодні визначається як спортивною матеріально-технічною базою та можливістю займатися спортом під час навчальних занять з різних дисциплін, так і різноманітністю та доступністю позааудиторних занять і факультативів з видів спорту

відповідно до потреб та інтересів здобувачів вищої освіти. На думку деяких науковців, університетський спорт є сполучною ланкою між масовим спортом та спортом вищих досягнень і доповнює професійну підготовку висококваліфікованих фахівців. Університетський спорт розглядають як соціальне явище з багатою історією. До нього залучена значна частина суспільства, на нього покладається вирішення багатьох завдань, котрі виходять за межі навчання молоді у ЗВО [4]. Поряд з іншими здобутками та досягненнями в освітньому та науковому напрямках ЗВО є впізнаними завдяки своїй спортивній діяльності. Університетський спорт, приєднання до спортивної університетської

Шевчук О., Когут І., Маринич В. Реалії імплементації інклюзивності в університетському спорті. Спорт. Освіта. Здоров'я. 2025; 1: 40–46

DOI: <https://doi.org/10.32782/sports-education/2025-1-7>

Shevchuk O., Kohut I., Marynych V. Realities of implementing inclusivity in university sports. Sports. Education. Health. 2025; 1: 40–46

DOI: <https://doi.org/10.32782/sports-education/2025-1-7>

команди надають додаткову різноманітність у період студентських років, що веде до багатшого досвіду, може стати основою для дружби на все життя, сформувати почуття гордості за свій заклад освіти та створити незабутні позитивні спогади про навчання в університеті.

Спорт, у тому числі університетський, має потенціал об'єднувати людей з різними характеристиками, виховуючи почуття єдності та спільних досягнень, що втілено в самому визначенні поняття «спортивна спільнота». Однак у сучасному світі дискримінація у всіх її формах (за ознаками раси, статі, сексуальної орієнтації, інвалідності, національності, релігії тощо) все ще залишається значною проблемою, що вимагає постійних зусиль для її викоринення, а саме спортивне середовище не застраховане від упереджень і стереотипів, які переслідують суспільство в цілому.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Наукова робота виконана відповідно до Плану науково-дослідної роботи Національного університету фізичного виховання і спорту України на 2021–2025 рр. за темою 1.4. «Теоретико-методологічні засади розвитку професійного, неолімпійського та адаптивного спорту в Україні в умовах реформування сфери фізичної культури і спорту» (номер державної реєстрації 0121U108294).

Мета дослідження – аналіз сучасного стану імплементації інклюзивності в університетському спорті.

Матеріал і методи. У роботі використано аналіз, синтез, узагальнення, методи дедукції, системного та логічного аналізу.

Результати. Перш ніж перейти до основних результатів дослідження доцільно уточнити використання деяких понять. Враховуючи тотожність значення “university sport” англійською мовою та «студентський спорт» і «університетський спорт» українською, а також відсутність у вітчизняному нормативно-правовому полі єдиного терміна для позначення фізкультурно-спортивної діяльності здобувачів вищої освіти у ЗВО, у цьому дослідженні ми використали термін «університетський спорт». Його застосування дозволяє не просто розглядати окреслене явище як напрям спорту, який передбачає участь спортсменів-студентів ЗВО, а і підкреслити вагомий роль самих ЗВО у залученні здобувачів вищої освіти до рухової активності та спорту та якісної організації не лише освітнього процесу, а і спортивних заходів і змагань.

Щоб університетський спорт міг відповідати потребам всієї студентської спільноти, він повинен бути відкритим, доступним та інклюзивним. Інклюзивність і різноманітність – це не просто слова. Це принципи, на яких має ґрунтуватися спортивний світ. Коли ми відкриваємо двері для всіх, ми відкриваємо можливості для розвитку та досягнень. Інклюзія в університетському спорті означає забезпечення рівних можливостей участі у спортивних заходах для всіх студентів незалежно від їхніх фізичних здібностей, статі, раси, етнічного походження, сексуальної орієнтації, вікових характеристик чи будь-яких інших особистих чи соціокультурних особливостей. Різноманітність в університетському спорті наголошує на важливості представлення різних культур, переконань та досвіду в спортивній спільноті, що збагачує середовище і сприяє розвитку толерантності та розуміння.

Значимість університетського спорту підкреслює Організація об'єднаних націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО): «Університетський спорт посідає особливе місце у спортивному світі як вектор людських, соціальних і громадянських цінностей, повністю інтегрований у виховання сьогоднішніх і завтрашніх громадян. Діалог, самоповага та повага до інших, чесна гра та прагнення до досконалості – це основні принципи навчання студентів». Ставлячи спорт у центр діалогу між викладачами та студентами, ми можемо популяризувати ці цінності серед молодих людей, а через них і суспільства в цілому. Окрім того, зазначаючи про те, що освіта та спорт мають бути стрижнем наших суспільств, ЮНЕСКО підкреслює соціальну роль університетів та їхніх навчальних програм у забезпеченні доступності спорту для всіх [14].

Вищим керівним органом університетського спорту є заснована в 1949 р. Міжнародна федерація університетського спорту (FISU) з 164 асоціаціями-членами FISU та п'ятьма континентальними федераціями, кожна з яких є асоційованим членом FISU, які прагнуть надавати спортивні та освітні можливості для студентів-спортсменів (рис. 1).

Розглядаючи діяльність цих керівних структур в аспекті інклюзивності, зазначимо, що цілком логічним є те, що така суспільно важлива проблема не залишається поза сферою їх уваги. Зокрема, у рамках Всесвітнього форуму FISU з головної теми «Університетський спорт: створення кращого світу» передбачено дві підтеми, одна з яких – «Різноманітність та інклюзія: сприяння гендерній рівності, інклюзивності та доступності в університетському спорті» [10]. Спікери зазначають: «У світі, де підтримуються відмінності, ми вважаємо, що настав час прийняти силу єдності на полі та за його межами. Ми прагнемо створити платформу, яка захищає різноманітність, рівність і доступність в університетському спорті!». Лунає заклик цінувати багатство наших відмінностей, шукати шляхи подолання бар'єрів, сприяти рівним можливостям і створювати більш інклюзивне середовище для всіх студентів-спортсменів незалежно від статі, походження чи здібностей (рис. 2).

Розглянемо приклади того, як інклюзивність інкорпорована у культуру діяльності керівних структур FISU. Однією зі складових частин стратегічної основи роботи Федерації університетського спорту Океанії є лідерство, яке «відстоює інтереси її членів та гарантує, що інклюзія та різноманіття є головними у її діяльності» [17].

Зі свого боку Європейська асоціація університетського спорту демонструє приклад дослідження та розширення рівних можливостей у спорті шляхом неформальної освіти (рис. 3). Серед значної кількості проєктів за участю Асоціації є ті, що спрямовані на забезпечення рівних можливостей у спорті та через спорт, зокрема сфокусовані на гендерній рівності: дослідження гендерної участі щодо участі в університетському спорті на європейському рівні, інформування про важливість змішаної участі чоловіків і жінок, сприяння гендерній рівності та заохочення соціальної інтеграції та рівних можливостей у спортивно-му секторі, зокрема у футболі. Серед інших проблемних питань виділимо такі: заохочення соціальної інтеграції та рівних можливостей у спорті, сприяння різноманіттю та соціальній інтеграції у спорті шляхом покращення спортивного досвіду всіх учасників – спортсменів і волонтерів,

Рис. 1. Структура Міжнародної федерації університетського спорту

МІЖНАРОДНА ФЕДЕРАЦІЯ УНІВЕРСИТЕТСЬКОГО СПОРТУ

2024 FISU World Forum
19 يناير

SUB THEME
DIVERSITY AND INCLUSION

ZAGREB 2024
27-31 AUGUST

We're thrilled to unveil the subtheme for the upcoming FISU World Forum: "Diversity and Inclusion: Fostering gender equality, inclusivity, and accessibility in university sports."

In a world that celebrates differences, we believe it's time to embrace the power of unity on the field and beyond. We aim to create a platform that champions diversity, equality, and accessibility in university sports!

Join us in breaking barriers and fostering an inclusive environment where every athlete, regardless of gender, background, or ability, feels empowered to thrive!

Let's celebrate the richness of our differences, explore ways to break barriers, promote equal opportunities, and create a more inclusive environment for all university athletes.

Save the date for FISU World Forum 2024 where we'll engage in meaningful discussions, share inspiring stories, and ignite positive change!

#FISUForum2024 #DiversityandInclusion #UniversitySports #EqualityInSports #Zagreb

Рис. 2. Основні ідеї Всесвітнього форуму FISU щодо інклюзивності в університетському спорті

особливо жінок, ЛГБТ+ та людей з інвалідністю, та просування рівних можливостей і усвідомлення важливості здоров'я, підвищення рівня фізичної активності шляхом розширення участі та рівного доступу до спорту для всіх [9].

Крім того, обираючи неформальний шлях промоції інклюзії, Європейська асоціація університетського спорту публікує новини з цих питань. Одна з останніх колонок новин мала назву «Що нового: нульова дискримінація та інклюзивність через спорт», що нагадує про необхідність підтримувати різноманітність і відкидати дискримінацію в усіх її формах, закликаючи окремих людей, громади та організації по всьому світу сприяти рівності та інклюзії. «Коли ідеться про боротьбу з дискримінацією через використання спорту, в гру вступають різні аспекти. Ми

всі знаємо, що спорт є потужним освітнім інструментом у сучасному суспільстві, здатним прищепити цінності, необхідні як для індивідуального, так і для суспільного розвитку. <...> Що стосується соціальної цінності спорту, то найважливіше вчення, яке він передає, – це навчання соціальному співіснуванню. Завдяки спортивній практиці через засвоєння правил чесної гри, яких слід дотримуватися у змаганні з суперниками, поширюються механізми соціального самоконтролю, таким чином навчаючи поваги до інших для побудови більш сприятливих та інклюзивних соціальних спільнот». Наголошується на важливості різних аспектів інклюзії та недискримінації, підкреслюється роль спорту та згадуються деякі досягнення у цьому напрямі [21].

Рис. 3. Приклади досліджень Європейської асоціації університетського спорту щодо розширення рівних можливостей у спорті шляхом неформальної освіти

У системі студентських змагань найвизначнішими є Ігри FISU. За масштабами сьогодні вони є другими після Олімпійських, і їх часто називають малими Олімпійськими іграми. Недискримінативні принципи Універсіади зазначені у ст. 101.02 Статуту FISU: «Ці спортивні змагання мають бути організованими в дусі ідеалів Олімпізму і FISU, за якими не допускається ніяка дискримінація проти країни або особистості на ґрунті расової, релігійної або політичної приналежності. Ці положення відповідають положенням Олімпійської Хартії, Декларації ООН про права людини, а також положенням Міжнародної хартії з фізичного виховання та спорту, прийнятої ЮНЕСКО».

В аспекті інклюзивності в університетському спорті наразі відбуваються значні позитивні зрушення. На наступних іграх FISU у Турині в 2025 р., які пройдуть під прапором інклюзивності та соціальної стійкості, вперше будуть проведені змагання з параспорту, зокрема баскетбол на візках 3×3 [18]. Знаковою стала і Зимові Універсіада в 2025 р., у рамках якої спортсмени з інвалідністю мали змогу виступати у змаганнях разом зі спортсменами без інвалідності [7, 19].

Офіційну заяву зробив президент Організаційного комітету Турин-2025 Алессандро Чіро Скіретті: «Сьогодні ми оголошуємо про велику новину, адже Турин-2025 стане Універсіадою всіх і для всіх. Директор зимових ігор FISU Мілан Августин підкреслив історичне значення цього кроку для університетського спортивного руху та підвищення рівня інклюзивності. Він наголосив, що початок участі спортсменів з вадами зору, порушеннями опорно-рухового апарату, які виступатимуть у категоріях «сидячи» та «стоячи» в гірських та бігових лижах, у Зимовій Універсіаді в Турині у 2025 р. є важливим кроком, який відкриває двері для розширення інклюзивної можливості

в майбутніх змаганнях. Погоджуємося зі словами президента Почесного комітету Турин-2025 і радника у справах спорту регіону П'ємонт Фабріціо Рікка про те, що вперше в університетському спорті зникають бар'єри між паралімпійським та олімпійським спортом, що є фундаментальним досягненням, яке підтверджує роль спорту як засобу єдності та співпраці [7].

Слід додати, що першопрохідниками в аспекті інклюзивної участі на студентських змаганнях були Меланія Коррадіні (прапорносець Паралімпійських ігор в Турині 2006 р. та срібна призерка у Ванкувері 2010 р.) та Алессандро Далдосс (паралімпійський чемпіон ігор у Сочі 2014 р.). Беручи участь в Універсіаді в Трентіно у 2013 р., вони зблизили світ спорту і ЗВО зі світом різних здібностей та показали перспективу розвитку інклюзивної участі в спортивних змаганнях.

Цьому також передував значний розвиток інклюзивності в університетському спорті на національному та локальному рівнях. Університети в усьому світі звертають увагу на потреби маргіналізованих категорій студентів, зосереджуються на створенні сприятливого спортивного середовища для всіх студентів-спортсменів та забезпеченні інклюзивної участі у спортивних програмах і заходах незалежно від їхнього статусу або фізичних можливостей [11]. Це не лише демонструє важливість розвитку інклюзивних спортивних можливостей, а й підкреслює силу спорту як засобу об'єднання та інклюзії. Спортивні організації, команди, тренери та окремі спортсмени повинні продовжувати відстоювати принципи інклюзії, гарантуючи, що світ спорту справді відображає різноманітність і сприяє реалізації потенціалу людства.

Обговорення. Проведений аналіз спеціальної літератури свідчить про те, що, попри масштаб та значимість,

студентський спортивний рух є однією з недостатньо науково досліджених сфер як на міжнародному, так і на національному рівні. Однак серед наявних небагаточисельних вітчизняних наукових робіт одностайною є думка науковців, що система університетської фізичної культури і спорту в Україні перебуває у кризовому стані і не може задовольнити потреб, що постають перед нею [3]. На сьогодні однією з таких у спорті в цілому і університетському спорті зокрема є створення відкритого для всіх спортивного середовища та забезпечення якісного спортивного досвіду для різних груп населення, у тому числі студентів, незалежно від статі, походження та можливостей [5]. Варто додати, що розвиток університетського спорту безпосередньо пов'язаний із загальними закономірностями розвитку спорту в цілому, хоча він має певні свої особливості. Отже, вдаючись до дедуктивного методу, можна стверджувати, що на залученість студентів та їх досвід спортивної участі на макро-, мезо- та мікрорівні впливають фізичні, економічні, соціальні та психологічні детермінанти [6]. Їх врахування та вдосконалення системи університетського спорту у напрямі інклюзивності сприятиме різноманітності, справедливості та залученості у спорт студентів.

Аналізуючи дану проблему та усвідомлюючи її соціальні наслідки, університети всього світу докладають значних зусиль у просуванні інклюзивності у спортивному середовищі, створюючи умови для участі студентів з різними можливостями, соціально-економічним статусом,

культурним та етнічним походженням у спортивному житті у своїх закладах освіти. Серед цих заходів – модернізація спортивних споруд, яка робить їх доступними для всіх студентів; забезпечення наявності спеціального обладнання, яке дозволяє займатися спортом студентам з різними потребами; організація спеціалізованих та інклюзивних спортивних програм та змагань для студентів незалежно від їхніх індивідуальних характеристик; впровадження курсів та тренінгів, спрямованих на підвищення обізнаності про важливість інклюзивності в спорті; пропаганда інклюзивних цінностей через освітні програми та заходи; наявність фінансової підтримки та стипендії, спеціальних служб та консультантів, які допомагають різним студентам інтегруватися в спортивне життя університету (рис. 4) [8; 12; 13; 15; 16; 20].

Враховуючи значення імплементації інклюзивності в університетському спорті для створення рівних можливостей, підвищення якості життя студентів та їхньої соціальної інтеграції, зазначимо, що система фізичної культури і спорту в Україні потребує змін, створення умов у ЗВО з метою максимального залучення студентської молоді до фізичної активності та розвитку університетського спорту [1].

Водночас виявлені тенденції, такі як зростання рівня толерантності та підтримки до студентів з різними індивідуальними характеристиками, розуміння бар'єрів, з якими вони стикаються або можуть стикнутися при спробі

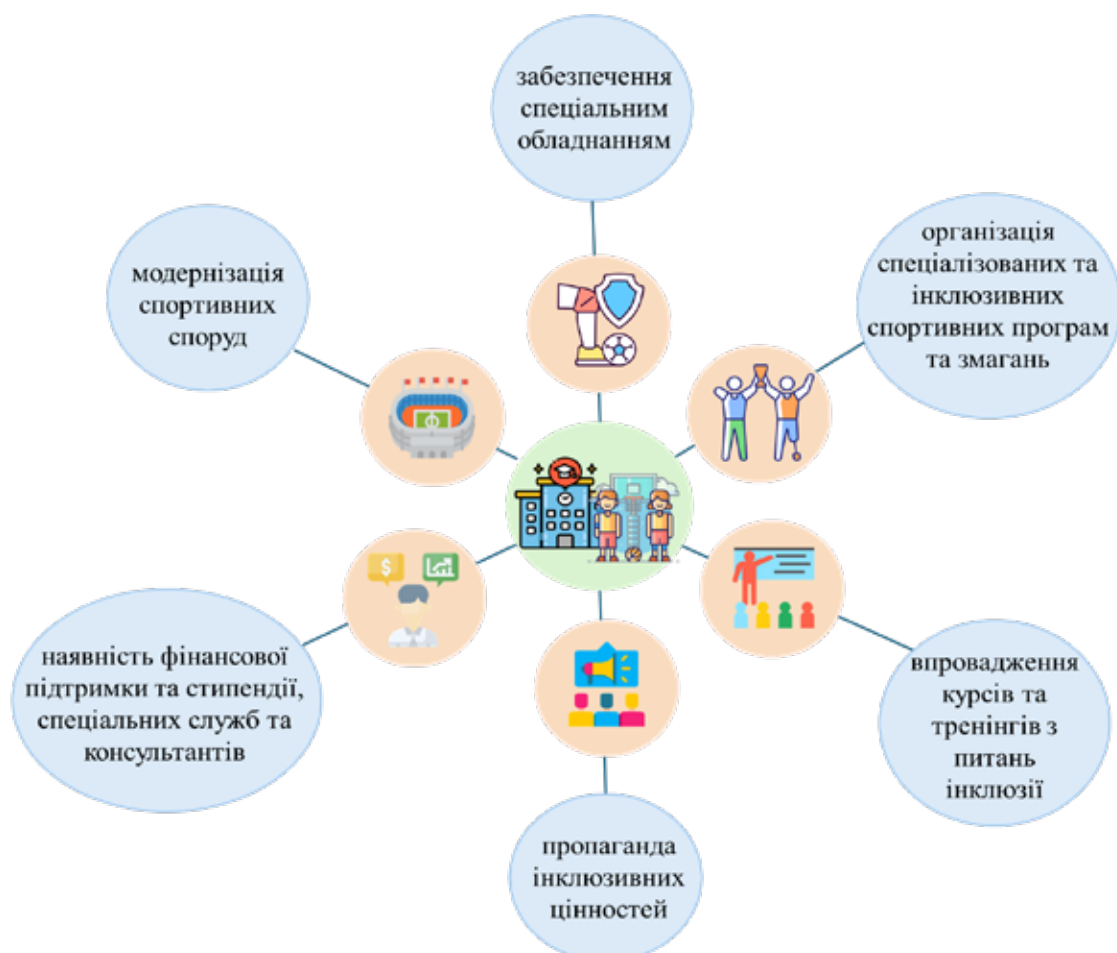

Рис. 4. Заходи для просування інклюзивності у спортивному студентському середовищі (за аналізом джерел)

долучитись до спортивної спільноти у закладах вищої освіти, та робота над їх подоланням, розширюють потенціал використання університетського спорту для соціальної інтеграції та культурного обміну серед молоді. В.І. Мудрик звертає увагу на те, що міжнародний спортивний рух студентів – це не тільки спортивні змагання, а і соціокультурне міжнародне явище. Через форуми та конференції, організовані Міжнародною федерацією університетського спорту (FISU), порушуються питання, важливі для студентської молоді у всьому світі. Ці заходи спрямовані на об'єднання студентів, покращення їхнього життя та сприяння демократизації і гуманізації університетського спорту. Такий підхід дозволяє поєднати спортивний аспект змагань з соціологічними та науковими дослідженнями, підкреслюючи важливість інтеграції спорту з університетським духом [2]. Отже, виявлені в процесі нашого дослідження результати щодо наявності однієї з підтем, а саме різноманітності та інклюзії, у рамках прийдешнього Всесвітнього форуму FISU доповнюють напрацювання науковців та демонструють актуальність і значущість інклюзивної проблематики у контексті міжнародного студентського спортивного руху, підкреслюючи необхідність звернення уваги на інклюзивність в університетському спорті та забезпечення рівних можливостей участі у спортивному житті для всіх студентів.

Таким чином, у процесі дослідження отримали подальший розвиток дані щодо необхідності, важливості та можливостей забезпечення інклюзивності в спорті, зокрема університетському. Відкриття однієї з наймасштабніших спортивних подій сучасності – Універсіади для інклюзивної участі студентів-спортсменів з інвалідністю демонструє значний крок вперед у цьому напрямі та яскраво підтверджує те, що не лише масовий спорт, а і спорт вищих досягнень може і має відповідати потребам різноманітної людської спільноти та бути відкритим для всіх її членів, тобто бути інклюзивним. Інклюзивні можливості у спорті, з одного боку, є принципом рівності та справедливості,

але, з іншого, можуть стати справжнім джерелом натхнення для всіх людей. Незважаючи на значні успіхи в напрямі забезпечення різноманітності, рівності та інклюзивності, дослідження вказують на те, що попереду є ще багато роботи на шляху реалізації можливостей спорту, у тому числі університетського, як потужного інструменту для просування антидискримінаційної соціальної поведінки та соціальної інтеграції.

Висновки. Здійснивши аналіз сучасного стану імплементації інклюзивності в університетському спорті, можна стверджувати, що університетський спорт – це не лише майданчик для змагань та перемог, а й місце, де кожен повинен мати можливість реалізуватися незалежно від фізичних чи сенсорних здібностей, статі чи культурного походження. Нині ми стаємо свідками того, як інклюзивність у спорті може бути не лише прогресивною теоретичною концепцією, а і реальною практикою, яка впроваджується в життя. На прикладі діяльності керівних структур міжнародного університетського спорту та організації Універсіади спостерігаємо, як інклюзивно розвивається одна з найбільш масштабних спортивних подій сучасності. Відповідні нововведення та цілеспрямовані реальні дії у напрямі забезпечення рівних можливостей дозволяють говорити про Універсіаду-2025 як змагання, що відкривають нову еру інклюзивного спорту в світі. У цілому розвиток інклюзивності в університетському спорті відображає загальний рух суспільства до більш інклюзивного та доступного середовища для всіх його членів. Ці зусилля не лише сприяють фізичному здоров'ю та благополуччю студентів, а й зміцнюють принципи рівності та інклюзії у всіх сферах життя. На шляху до цього необхідно створити та оновити спортивні студентські середовища, зокрема забезпечити безбар'єрне середовище, запровадити інклюзивні освітні та спортивні програми та заходи, сформувати ціннісний виховний простір, забезпечити соціальну підтримку.

Конфлікт інтересів. Автори заявляють, що відсутній будь-який конфлікт інтересів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ажиппо О., Павленко В., Павленко Є. Студентський спорт в системі фізичного виховання закладів вищої освіти. Харків, 2019. 285 с. URL: <https://dspace.nuph.edu.ua/bitstream/123456789/25507/1/Студентський%20спорт.pdf> (дата звернення: 19.06.2024).
2. Мудрик В. Методологічні засади організації та розвитку міжнародного спортивного руху студентів. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія «Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини»*. 2008. Т. 1, № 1. С. 75–81. URL: <https://doi.org/10.32626/2309-8082.2008-0.%p> (дата звернення: 19.06.2024).
3. Носко М., Проніков О., Терентьева Н. Студентський спорт в Україні початку XXI століття: стратегія розвитку. *Історія фізичної культури і спорту народів Європи* : зб. тез доп. III Міжнар. наук. конгр. істориків фізичної культури, м. Луцьк, 10–12 верес. 2019 р. Луцьк, 2019. С. 20. URL: https://shpesu.vpu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/10/Tezy_2019.pdf (дата звернення: 19.06.2024).
4. Студентський спорт у системі фізичного виховання в закладах вищої освіти / В. Білецька та ін. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. 2024. № 2 (174). С. 41–44. URL: [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.2\(174\).10](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.2(174).10) (дата звернення: 19.06.2024).
5. Шевчук О., Когут І., Маринич В. Бібліометричний аналіз наукових публікацій за напрямом «Інклюзія в спорті» у базі даних Web of Science Core Collection. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2023. № 1. С. 75–83. URL: <https://doi.org/10.32652/tmfvs.2023.1.75-83> (дата звернення: 19.06.2024).
6. Шевчук О., Когут І., Маринич В. Організаційні засади реалізації інклюзивності у спорті. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2023. № 3. С. 86–95. URL: <https://doi.org/10.32652/tmfvs.2023.3.86-95> (дата звернення: 19.06.2024).
7. A first in FISU Games history: para-athletes to compete in 2025 in Turin. *FISU*. URL: <https://www.fisu.net/2023/11/15/a-first-in-fisu-games-history-para-athletes-to-compete-in-2025-in-turin/> (date of access: 16.06.2024).
8. Be Inclusive. *BUCS British Universities & Colleges Sport*. URL: <https://www.bucs.org.uk/get-involved/inclusion.html> (date of access: 19.06.2024).
9. Equal Opportunities | EUSA. *European University Sports Association | EUSA*. URL: <https://www.eusa.eu/projects/equal-opportunities> (date of access: 16.06.2024).
10. FISU World Forum – FISU. *FISU*. URL: <https://www.fisu.net/fisu-events/fisu-world-forum/> (date of access: 16.06.2024).
11. Inclusion & Diversity. *UniSport Australia*. URL: <https://www.unisport.com.au/diversity-and-inclusion> (date of access: 16.06.2024).
12. Inclusion. *Zentraleinrichtung Hochschulsport*. URL: <https://www.hochschulsport.fu-berlin.de/en/sportprogramm/diversity/inklusion/index.html> (date of access: 19.06.2024).
13. Inclusive sport. *University of Nottingham*. URL: <https://www.nottingham.ac.uk/sport/get-active/inclusive-sport/> (date of access: 19.06.2024).
14. International Day of University Sport. *UNESCO : Building Peace through Education, Science and Culture, communication and information*. URL: <https://www.unesco.org/en/days/university-sport> (date of access: 16.06.2024).

15. Sport – Inclusion. *Monash University*. URL: <https://www.monash.edu/sport/about/inclusion> (date of access: 19.06.2024).
16. Sports Inclusion. *University College Dublin*. URL: <https://www.ucd.ie/sport/clubs/sportsinclusion/> (date of access: 19.06.2024).
17. Strategy. *FISU Oceania*. URL: https://fisuoceania.com/about_us/strategy/ (date of access: 16.06.2024).
18. Strive for participation and inclusion. *FISU World University Games 2025*. URL: <https://rhineruhr2025.com/en/news/strive-for-participation-and-inclusion> (date of access: 16.06.2024).
19. Torino 2025, the first Universiade without barriers: Para-athletes at the starting gate of the FISU Games. *Torino 2025*. URL: <https://wug torino2025.com/torino-2025-the-first-universiade-without-barriers-para-athletes-at-the-starting-gate-of-the-fisu-games/> (date of access: 16.06.2024).
20. Universities, sport and inclusion. *The Association of Commonwealth Universities*. URL: <https://www.acu.ac.uk/universities-sport-and-inclusion/> (date of access: 19.06.2024).
21. What's up: Zero discrimination and inclusivity through sport | EUSA. *European University Sports Association | EUSA*. URL: <https://www.eusa.eu/whats-up-zero-discrimination-and-inclusivity-through-sport> (date of access: 16.06.2024).

REFERENCES

1. Azhyppo O., Pavlenko V., Pavlenko Ye. Student sport in the system of physical education of higher education institutions. Kharkiv : Kharkiv State Academy of Physical Culture, 2019. 285 s. URL: <https://dspace.nuph.edu.ua/bitstream/123456789/25507/1/Студентський%20спорт.pdf> (in Ukrainian).
2. Mudrik V. Methodological principles of organization and development of the international student sports movement. *Bulletin of the Kamianets-Podilskyi Ivan Ohiienko National University. Physical education, Sport and Human Health*. 2008. V. 1, № 1. pp. 75–81. URL: <https://doi.org/10.32626/2309-8082.2008-0.%D0%9D> (in Ukrainian).
3. Nosko M., Pronikov O., Terentyeva N. Student sport in Ukraine at the beginning of the XXI century: development strategy. *The history of physical culture and sports of the peoples of Europe* : collection of abstracts of the III International scientific congress of historians of physical education, Lutsk, September 10-12. 2019. Lutsk, 2019. pp. 20. URL: https://shpesu.vnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/10/Tezy_2019.pdf (in Ukrainian).
4. Student sport in the system of physical education in higher education institutions / V. Biletska et al. *Scientific Journal of Drahomanov Ukrainian State University*. 2024. № 2 (174). pp. 41–44. URL: [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.2\(174\).10](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.2(174).10) (in Ukrainian).
5. Shevchuk O., Kogut I., Marynych V. Bibliometric analysis of scientific publications in the field of “Inclusion in Sports” in Web of Science Core Collection database. *Theory and Methods of Physical Education and Sports*. 2023. № 1. pp. 75–83. URL: <https://doi.org/10.32652/tmfvs.2023.1.75-83> (in Ukrainian).
6. Shevchuk O., Kogut I., Marynych V. Methodical support as an important component of the implementation of inclusiveness in sport. *Sports Medicine, Physical Therapy And Occupational Therapy*. 2023. № 2. pp. 66–76. URL: <https://doi.org/10.32652/spmed.2023.2.66-76> (in Ukrainian).
7. A first in FISU Games history: para-athletes to compete in 2025 in Turin. *FISU*. URL: <https://www.fisu.net/2023/11/15/a-first-in-fisu-games-history-para-athletes-to-compete-in-2025-in-turin/> (date of access: 16.06.2024).
8. Be Inclusive. *BUCS British Universities & Colleges Sport*. URL: <https://www.bucs.org.uk/get-involved/inclusion.html> (date of access: 19.06.2024).
9. Equal Opportunities | EUSA. *European University Sports Association | EUSA*. URL: <https://www.eusa.eu/projects/equal-opportunities> (date of access: 16.06.2024).
10. FISU World Forum – FISU. *FISU*. URL: <https://www.fisu.net/fisu-events/fisu-world-forum/> (date of access: 16.06.2024).
11. Inclusion & Diversity. *UniSport Australia*. URL: <https://www.unisport.com.au/diversity-and-inclusion> (date of access: 16.06.2024).
12. Inclusion. *Zentraleinrichtung Hochschulsport*. URL: <https://www.hochschulsport.fu-berlin.de/en/sportprogramm/diversity/inklusion/index.html> (date of access: 19.06.2024).
13. Inclusive sport. *University of Nottingham*. URL: <https://www.nottingham.ac.uk/sport/get-active/inclusive-sport/> (date of access: 19.06.2024).
14. International Day of University Sport. *UNESCO : Building Peace through Education, Science and Culture, communication and information*. URL: <https://www.unesco.org/en/days/university-sport> (date of access: 16.06.2024).
15. Sport – Inclusion. *Monash University*. URL: <https://www.monash.edu/sport/about/inclusion> (date of access: 19.06.2024).
16. Sports Inclusion. *University College Dublin*. URL: <https://www.ucd.ie/sport/clubs/sportsinclusion/> (date of access: 19.06.2024).
17. Strategy. *FISU Oceania*. URL: https://fisuoceania.com/about_us/strategy/ (date of access: 16.06.2024).
18. Strive for participation and inclusion. *FISU World University Games 2025*. URL: <https://rhineruhr2025.com/en/news/strive-for-participation-and-inclusion> (date of access: 16.06.2024).
19. Torino 2025, the first Universiade without barriers: Para-athletes at the starting gate of the FISU Games. *Torino 2025*. URL: <https://wug torino2025.com/torino-2025-the-first-universiade-without-barriers-para-athletes-at-the-starting-gate-of-the-fisu-games/> (date of access: 16.06.2024).
20. Universities, sport and inclusion. *The Association of Commonwealth Universities*. URL: <https://www.acu.ac.uk/universities-sport-and-inclusion/> (date of access: 19.06.2024).
21. What's up: Zero discrimination and inclusivity through sport | EUSA. *European University Sports Association | EUSA*. URL: <https://www.eusa.eu/whats-up-zero-discrimination-and-inclusivity-through-sport> (date of access: 16.06.2024).

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРІВ

Шевчук Олеся Костянтинівна <https://orcid.org/0000-0001-6331-8049>, olesia.shevchuk@ukr.net

Когут Ірина Олександрівна <https://orcid.org/0000-0002-3042-2189>, kogut_irina@ukr.net

Маринич Вікторія Леонідівна <https://orcid.org/0000-0003-2784-680X>, wikleon@ukr.net

Національний університет фізичного виховання і спорту України,
вул. Фізкультури, 1, м. Київ, 03150, Україна

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

Shevchuk Olesia <https://orcid.org/0000-0001-6331-8049>, olesia.shevchuk@ukr.net

Kohut Iryna <https://orcid.org/0000-0002-3042-2189>, kogut_irina@ukr.net

Marynych Viktoriia <https://orcid.org/0000-0003-2784-680X>, wikleon@ukr.net

National University of Ukraine on Physical Education and Sport,
Fizkul'tury str., 1, Kyiv, 03150, Ukraine

CORRELATION BETWEEN PHYSICAL ACTIVITY, BODY MASS INDEX, AND HAND GRIP STRENGTH IN EARLY YEARS OF HEALTH SCIENCES UNDERGRADUATES

Hashini Madhurangi Wijayasinghe¹, Esther Liyanage²

¹Department of Paediatrics, Faculty of Medicine, University of Peradeniya, Sri Lanka

²Department of Physiotherapy, Faculty of Allied Health Sciences, University of Peradeniya, Sri Lanka

Abstract. *Background:* Physical activity (PA), Body Mass Index (BMI), and Hand Grip Strength (HGS) collectively form integral components in gauging health and well-being. PA, spanning daily activities to structured exercise, influences body composition by expending energy, reducing fat stores, and enhancing muscle mass. BMI provides a standardized measure for assessing weight status, transcending age and gender, while HGS serves as a robust indicator of overall muscle potency. Understanding the interplay between these factors is crucial for comprehensive health assessment. *Objective:* To assess the correlation between PA, BMI, and HGS in early years of Allied Health Science undergraduates at the University of Peradeniya. *Methodology:* A descriptive cross-sectional design was employed, encompassing 212 second-year undergraduates from various Allied Health Science disciplines. Data collection included demographic information, anthropometric measurements, BMI assessment, PA level using International Physical Activity Questionnaire (IPAQ) short form and HGS evaluation using a hand dynamometer. Spearman's correlation test elucidated associations between PA, BMI, and HGS. *Results:* Significant positive correlations were observed between PA and HGS on both dominant ($r=0.535$) and non-dominant sides ($r=0.546$), indicating increased PA associated with enhanced HGS. A weak positive correlation emerged between BMI and HGS on both sides ($r=0.282$ dominant, $r=0.276$ non-dominant), highlighting a subtle connection. A very weak positive correlation was found between PA and BMI ($r=0.144$), emphasizing multifaceted influences on BMI. *Conclusion:* This investigation elucidates nuanced correlations among PA, BMI, and HGS in early health science graduates. The findings underscore the importance of holistic perspectives in health-related data interpretation. These insights inform targeted interventions to enhance PA and well-being among Health Sciences graduates, with broader implications for public health.

Keywords: Physical activity, Body Mass Index, Hand Grip Strength, Allied Health Sciences, Undergraduates.

Хашіні Мадхурангі Віджаясінхе, Естер Ліянаге

КОРЕЛЯЦІЯ МІЖ ФІЗИЧНОЮ АКТИВНІСТЮ, ІНДЕКСОМ МАСИ ТІЛА ТА СИЛОЮ СТИСКУ РУКИ В ПЕРШІ РОКИ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ МЕДИЧНИХ НАУК

Анотація. *Передумови:* фізична активність (ФА), індекс маси тіла (ІМТ) та сила стиску руки (ССР) є невід'ємними компонентами оцінки здоров'я та самопочуття. ФА, що охоплює повсякденну діяльність та структуровані фізичні вправи, впливає на склад тіла, витрачаючи енергію, зменшуючи запаси жиру та збільшуючи м'язову масу. ІМТ є стандартизованим показником для оцінки вагового статусу незалежно від віку та статі, тоді як ССР слугує надійним індикатором загальної м'язової сили. Розуміння взаємодії між цими факторами має вирішальне значення для комплексної оцінки стану здоров'я. *Мета дослідження* – оцінити кореляцію між ФА, ІМТ та ССР у студентів перших курсів спеціальності «Науки про здоров'я» в Університеті Пераденії. *Методологія:* було застосовано описовий дизайн різних груп, який охопив 212 студентів другого курсу, які вивчали різні дисципліни суміжних наук про здоров'я. Збір даних включав демографічну інформацію, антропометричні вимірювання, оцінку ІМТ, вивчення рівня фізичної активності за допомогою короткої форми Міжнародного опитувальника рухової активності (IPAQ) та оцінку ССР за допомогою ручного динамометра. Коефіцієнт рангової кореляції Спірмена виявив зв'язок між ФА, ІМТ та ССР. *Результати:* значні позитивні зв'язки спостерігалися між ФА та ССР як на домінуючій ($r=0,535$), так і на недомінуючій стороні ($r=0,546$), що вказує на те, що підвищена ФА асоціюється з підвищеною ССР. Слабкий позитивний зв'язок виявлено між ІМТ та ССР з обох сторін ($r=0,282$ домінуюча сторона, $r=0,276$ недомінуюча сторона). Дуже слабка позитивна кореляція була виявлена між ФА та ІМТ ($r=0,144$), що підкреслює багатогранний вплив на ІМТ. *Висновок:* дослідження встановило нюанси кореляції між ФА, ІМТ та ССР у студентів молодших курсів медичних факультетів. Отримані результати підкреслюють важливість цілісного підходу до інтерпретації даних, пов'язаних зі здоров'ям. Ці висновки допоможуть розробити цільові заходи, спрямовані на підвищення рівня фізичної активності та покращення самопочуття серед студентів медичних факультетів, що позитивно впливатиме на громадське здоров'я.

Ключові слова: фізична активність, індекс маси тіла, сила стиску руки, суміжні медичні науки, студенти.

Introduction

Physical Activity, Body Mass Index and Hand Grip Strength

Physical activity (PA), encompassing a spectrum of movements from daily tasks to structured exercise, is instrumental in shaping body composition (Maddison et al., 2007). Increased activity levels lead to higher energy expenditure, consequently reducing fat stores and enhancing muscle mass (Westerterp, 2015). The International Physical Activities Questionnaire (IPAQ) provides a standardized framework for categorizing activity levels, highlighting the importance of maintaining an active lifestyle for optimal health outcomes (Maddison et al., 2007). Body Mass Index (BMI) serves as a valuable tool in assessing an individual's weight status in relation to their height (Khanna et al., 2022). It offers insights into overall health and

nutritional well-being, categorizing individuals into underweight, normal weight, overweight, or obese (Khanna et al., 2022). Despite its widespread application, BMI values transcend age and gender, allowing for a universal assessment of weight status (Gutin & Hill, 2019). Grip strength, denoted as Hand Grip Strength (HGS), encompasses the force exerted by the hand to grasp, pull, or suspend an object (Lameira et al., 2019). This metric stands as a dependable gauge for evaluating the operational proficiency of the hand and its gripping capabilities (Lameira et al., 2019). Age, gender, BMI, and hand dominance are among the various factors known to influence these values (Ertem et al., 2005). Additionally, the robustness of skeletal muscles hinges on an array of elements, including physique, composition, physical exertion, and hormonal

Хашіні Мадхурангі Віджаясінхе, Естер Ліянаге. Кореляція між фізичною активністю, індексом маси тіла та силою стиску руки в перші роки навчання студентів медичних наук. Спорт. Освіта. Здоров'я. 2025; 1: 47-51

DOI: <https://doi.org/10.32782/sports-education/2025-1-8>

Hashini Madhurangi Wijayasinghe, Esther Liyanage. Correlation between physical activity, body mass index, and hand grip strength in early years of health sciences undergraduates. Sports. Education. Health. 2025; 1: 47-51

DOI: <https://doi.org/10.32782/sports-education/2025-1-8>

© Hashini Madhurangi Wijayasinghe, Esther Liyanage, 2025

milieu. (Ertem et al., 2005) HGS serves as an encompassing reflection of overall muscle potency and physical fitness, thus emerging as a potent indicator of bodily strength (Lameira et al., 2019). HGS provides valuable insights into overall muscle potency and PA, making it a potent indicator of bodily strength (Lameira et al., 2019).

Relationship between Physical Activity and Body Mass Index

One previous study underscores the inverse relationship between PA and BMI, with heightened activity levels correlating with lower susceptibility to cardiac injury and obesity (Strasser, 2013). This phenomenon is particularly pertinent in combatting the rising prevalence of obesity, especially among females. Encouraging PA emerges as a pivotal strategy in mitigating surplus body fat and promoting overall physical well-being (Romieu et al., 2017).

The Influence of Physical Activity on Hand Grip Strength

Studies consistently demonstrate significantly lower HGS among sedentary individuals compared to their physically active counterparts engaged in regular sports activities (Park et al., 2020). This reinforces the utility of HGS in identifying sedentary tendencies within a population and predicting susceptibility to non-communicable ailments. However, it is imperative to consider various influencing factors when interpreting HGS values (Ramesh & Kosalram, 2023).

The Intersection of Body Mass Index and Hand Grip Strength

While some studies suggest an inverse correlation between BMI and HGS (Dhananjaya et al., 2017; Wen et al., 2022), others propose a positive correlation between BMI and HGS (Liao, 2016; Park et al., 2020). The relationships between these parameters remain a subject of ongoing investigation. This study seeks to bridge this gap by undertaking a comprehensive comparative analysis, shedding light on the nuanced interplay between BMI, HGS, and HGE among early health science graduates.

Understanding the intricate relationships between PA, BMI, and HGS is of paramount importance in promoting holistic health among early health science graduates. This study endeavors to contribute to the growing body of knowledge in this field, ultimately paving the way for more targeted interventions and strategies to optimize health outcomes in this demographic. Through a comprehensive analysis, we aim to unravel the multifaceted interactions that underlie these vital health parameters, ultimately advancing our understanding of holistic health in early health science graduates.

Justification

The assessment of the correlation between physical activity (PA), body mass index (BMI), and hand grip strength (HGS) in the early years of Allied Health Science undergraduates at the University of Peradeniya is of paramount importance for several compelling reasons. Firstly, understanding these intricate relationships is essential in promoting comprehensive health and well-being among students pursuing careers in the allied health sciences. These disciplines play a critical role in the healthcare sector, requiring practitioners to possess both physical aptitude and academic prowess. By examining the associations PA, BMI, and HGS, we aim to provide valuable insights that can inform tailored interventions and training programs, ultimately enhancing the overall proficiency and resilience of these future healthcare professionals.

The selection of Allied Health Science undergraduates at the University of Peradeniya serves as an ideal cohort for this study due to the institution's comprehensive curriculum that encompasses a diverse range of disciplines including Radiography/Radiotherapy, Physiotherapy, Nursing, Pharmacy, and Medical Laboratory Sciences. This inclusivity ensures that the research findings will be broadly applicable across the spectrum of allied health professions, enriching the collective knowledge base of the field. Furthermore, targeting students in their second year, before the initiation of clinical practice in their third year, allows us to capture a baseline assessment of their physical health status. This early-stage assessment empowers us to implement preventive measures and tailored interventions that can significantly impact the long-term health and effectiveness of these budding healthcare practitioners. The University of Peradeniya's esteemed reputation for academic excellence and research provides an optimal environment for conducting this study, offering access to state-of-the-art facilities and a diverse student population, thereby ensuring the robustness and validity of our findings.

Objective

To assess the correlation between physical activity (PA), body mass index (BMI), and hand grip strength (HGS) in the early years of Allied Health Science undergraduates at the University of Peradeniya.

Methodology

The study employed a descriptive cross-sectional design, aimed at investigating the correlation between physical activity (PA), body mass index (BMI), and hand grip strength (HGS) among second-year undergraduates within the Faculty of Allied Health Sciences at the University of Peradeniya. The study was conducted exclusively within the premises of the Faculty of Allied Health Sciences at the University of Peradeniya, providing a controlled and focused setting for data collection.

The target population for this study comprised all second-year undergraduates enrolled in the Faculty of Allied Health Sciences at the University of Peradeniya. This comprehensive approach ensured a representative sample that encapsulated the diversity of students across the five departments, including Nursing, Pharmacy, Physiotherapy, Radiography/Radiotherapy, and Medical Laboratory Sciences. Inclusion criteria were established to ensure the participants met specific eligibility requirements. Participants were required to be registered undergraduates of the Faculty of Allied Health Sciences and fall within the age range of 20 to 30 years. Exclusion criteria were applied to mitigate potential confounding factors. Undergraduates with chronic illnesses or disabilities, those actively participating in University or other-level sports teams, and those engaged in regular physical exercise routines were excluded from the study.

Permission to conduct the study was obtained from the respective department heads within the Faculty of Allied Health Sciences. From the pool of consenting participants who met the inclusion criteria, the sample was selected from each department for data collection. Data collection was facilitated through a structured data collection sheet, divided into two main sections. The first section gathered demographic information, including age, gender, department, anthropometric measurements, BMI, and handedness, disability, or chronic

illness and PA level using International Physical Activity Questionnaire (IPAQ) short form. The second section was dedicated to assessing HGS, a pivotal metric for evaluating muscular strength. HGS measurements were obtained using a hand dynamometer, with three consecutive measurements taken per hand, allowing a 30-second rest period between each measurement. This approach followed established protocols for accurate and reliable grip strength assessment. Ethical clearance for the study was obtained from the Ethics Review Committee of the Faculty of Allied Health Sciences at the University of Peradeniya, ensuring the protection of participants' rights and confidentiality. All collected data were securely stored, and individual participant details were kept strictly confidential, in compliance with ethical guidelines.

Results

The study involved the analysis of data obtained from 212 graduates in the field of Health Sciences from the University of Peradeniya. The subjects were from Medical Laboratory Sciences (n=28), Nursing (n=48), Pharmacy (n=28), Physiotherapy (n=46) and Radiography/Radiotherapy (n=62) departments. There were 61 male undergraduates and 151 female undergraduates recruited for the study. Among them, 199 students' dominant hand was right, and 13 students' dominant hand was left. The average age of the participants was 23 ± 1 year. The demographic attributes of the study cohort are presented in Table 1.

Correlation between PAL, BMI and Hand Grip Strength

The results of Spearman's correlation test for correlation between PAL, BMI and HGS is presented in Table 2.

Spearman's correlation coefficient (r) is a statistical metric used to quantify the degree of a monotonic association between paired data points. These are the cut off marks for the correlation coefficient (Alsaqr, 2021).

- .00-.19: Very Weak
- .20-.39: Weak
- .40-.59: Moderate
- .60-.79: Strong
- .80-1.0: Very Strong

The findings from Table 2 revealed that there was a moderate positive correlation between PA level and hand grip strength on the dominant and non-dominant sides (dominant side r=0.535, p value<0.05; non-dominant side r=0.546, p value<0.05). Also there was a weak positive correlation between BMI and HGS on both dominant and non-dominant sides (dominant side r=0.282, p value<0.05; non-dominant side (r=0.276, p value<0.05). There was a very weak positive correlation between PA level and BMI (r=0.144, p value<0.05).

Discussion

The primary aim of this investigation was to assess the correlation between physical activity (PA), body mass index (BMI), and hand grip strength (HGS) in the early years of Allied Health Science undergraduates at the University of Peradeniya.

Previous research emphasized a robust connection between physical activity and various attributes such as body strength, shape, size, form, BMI and overall structure of an individual (Malina et al. 1987; Ross & Rösblad 2002). Aligning with this established literature, the present study further

Table 1

Demographic characteristics of the participants

		Age (years)	Height (m)	Weight (kg)	Body Mass Index (kgm ⁻²)	HGS in Dominant hand (kg)	HGS in nondominant hand (kg)
Male(N=61)	Mean	22.77	1.6359	59.7138	22.4472	38.8494	37.2108
	Std. Deviation	.739	.07469	7.73795	3.45207	6.60409	6.69930
	Range	3	.29	36.00	14.34	36.00	28.50
Female(N=151)	Mean	22.83	1.5525	52.4404	21.9344	19.9636	18.3610
	Std. Deviation	.752	.06218	8.76447	3.49673	7.39535	6.95991
	Range	4	.45	56.00	18.70	57.80	49.07
Total (N=212)	Mean	23	1.58	54.53	22.08	25.4	23.78
	Std. Deviation	1	.08	9.08	3.48	11.17	10.97
	Range	4	.55	56	17.70	57.8	49.07

HGS, Hand Grip Strength

Table 2

Correlation between PAL and BMI, and HGS (N = 212)

	HGS in dominant side	HGS in nondominant side
PAL	p-.000** r-.535	p-.000** 546
BMI	p=.000** r=0.282	p=.036* r=0.276

BMI, BodyMass Index; HGS, Hand Grip Strength; PAL, Physical Activity Level, ** p<0.05 Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed), * p<0.05 Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed)

substantiates these associations by revealing a significant positive correlation between PA, BMI, and both dominant and nondominant HGS across male and female students. This correlation may be attributed, in part, to physiological mechanisms that underscore the intricate relationship between PA and body composition. For instance, regular PA has been shown to influence muscle mass and fat distribution, both of which contribute to variations in BMI and grip strength (Matei et al., 2023). The engagement in PA stimulates muscle protein synthesis, leading to muscle hypertrophy and increased strength over time. Simultaneously, it promotes the oxidation of fatty acids, reducing adipose tissue and positively influencing BMI (Distefano & Goodpaster, 2018).

Additionally, exercise can enhance cardiovascular health, potentially influencing the overall physiological efficiency that manifests in improved HGS. Aerobic activities, in particular, contribute to increased blood flow, optimizing nutrient and oxygen delivery to the muscles (Nystoriak & Bhatnagar, 2018). This vascular enhancement not only supports muscle function during exercise but also contributes to the overall endurance and strength observed in grip measurements (Pollock et al., 2000). Improved cardiovascular fitness may also positively impact the functioning of the neuromuscular system, leading to better coordination and control, further enhancing HGS (Pollock et al., 2000).

These findings suggest that beyond the observed statistical correlations, there exist intricate physiological reasons for the interplay between PA, BMI, and HGS, providing a more comprehensive understanding of the complex connections among these factors.

Our findings illuminate a moderate positive correlation between PA level and HGS on both the dominant ($r = 0.535$, $p < 0.05$) and non-dominant sides ($r = 0.546$, $p < 0.05$). This denotes that heightened levels of PA are associated with increased hand grip strength among Health Sciences graduates. Notably, a weak positive correlation emerged between BMI and HGS on both dominant ($r = 0.282$, $p < 0.05$) and non-dominant sides ($r = 0.276$, $p < 0.05$). This weak association aligns with existing literature, suggesting a complex interplay between BMI and muscle strength (Morse & Onambe, 2016).

On top of that, a very weak positive correlation was discerned between PA level and BMI ($r = 0.144$, $p < 0.05$), highlighting a minimal association between PA level and BMI. This finding underscores the multifaceted nature of factors influencing BMI (Mahmoud, 2022). This indicates that BMI is influenced by a complex interplay of various factors beyond just PA levels. Factors such as dietary habits, genetic predispositions, metabolic rates, and other lifestyle elements may collectively contribute to the observed variations in BMI (Mahmoud, 2022).

While our statistical findings reveal these correlations, delving into the physiological aspects provides a deeper understanding of the observed relationships. The positive correlation between PA level and HGS could be attributed to the physiological adaptations induced by regular PA, including increased muscle mass, improved neuromuscular coordination, and enhanced overall muscle function (Shah et al., 2022). Similarly, the weak positive correlation between BMI

and HGS may reflect the influence of body composition on muscle strength, where individuals with higher muscle mass, possibly resulting from increased PA, tend to exhibit stronger hand grip (Mahmoud, 2022).

Moreover, the minimal association between PA level and BMI suggests that factors beyond PA contribute significantly to variations in BMI. Physiologically, this could be explained by the intricate balance between energy expenditure through PA and energy intake from dietary habits and other metabolic processes (Liao, 2016). Genetic predispositions and individual metabolic rates further contribute to the complexity of BMI regulation (Lad et al., 2012). These physiological insights enrich our understanding of the correlations observed, emphasizing the need for a holistic perspective that considers both lifestyle and inherent factors in interpreting the relationships among PA level, HGS, and BMI in Health Sciences graduates (Lad et al., 2012).

These results hold significant implications, particularly in the context of early undergraduate education. The positive correlation between PA level and HGS suggests that incorporating PA into educational programs may contribute to the development of HGS in Health Sciences students. This insight could inform curriculum planning, encouraging institutions to integrate PA initiatives that not only promote overall health but also potentially enhance specific physical attributes like hand grip strength, which could be beneficial for future healthcare professionals.

Considering the weak positive correlation between BMI and HGS, it becomes essential to explore whether targeted exercise programs designed to improve muscle strength could have positive effects on BMI regulation. This opens avenues for further research into the potential use of HGS as an outcome measure in exercise interventions aimed at managing body composition.

Moreover, the minimal association between PA level and BMI underscores the need for a holistic approach to address factors influencing BMI beyond PA levels. This emphasizes the importance of incorporating comprehensive lifestyle interventions in educational settings, encompassing dietary education, genetic awareness, and metabolic health promotion to effectively manage BMI among Health Sciences graduates.

Conclusion

In conclusion, the present investigation has unveiled a nuanced spectrum of correlations within our cohort of Health Sciences graduates. We observed a moderate positive correlation between Physical Activity Level (PAL) and hand grip strength (HGS) on both dominant and non-dominant sides. Additionally, a weak positive correlation manifested between Body Mass Index (BMI) and HGS across both dominant and non-dominant sides. Furthermore, a very subtle positive correlation was identified between PAL and BMI.

These findings underscore the imperative of embracing a comprehensive perspective when deciphering and situating health-related data. The intricate associations uncovered here not only contribute to the existing body of knowledge but also hold potential implications for devising interventions and strategies geared towards enhancing PA and overall well-being among Health Sciences graduates and, by extrapolation, the wider population.

REFERENCES

1. Alsaqr, A. (2021.). *Remarks on the use of Pearson's and Spearman's correlation coefficients in assessing relationships in ophthalmic data.* 1–10.
2. Dhananjaya, J.R., Veena, H.C., Mamatha, B.S., & Sudarshan, C.R. (2017). *Comparative study of body mass index, hand grip strength, and handgrip endurance in healthy individuals.* 7(6), 594–598. <https://doi.org/10.5455/njppp.2017.7.1030007022017>.
3. Distefano, G., & Goodpaster, B.H. (2018). *Effects of Exercise and Aging on Skeletal Muscle.*
4. Ertem, K., Harma, A., Cetin, A., Elmali, N., Yologlu, S., & Bostan, H. (2005). *An investigation of hand dominance, average versus maximum grip strength, body mass index and ages as determinants for hand evaluation.* 13, 223–227.
5. Gutin, I., & Hill, C. (2019). *HHS Public Access.* 16(3). <https://doi.org/10.1057/s41285-017-0055-0>.In.
6. Khanna, D., Peltzer, C., Kahar, P., & Parmar, M.S. (2022). *Body Mass Index (BMI): A Screening Tool Analysis.* 14(1994), 1–6. <https://doi.org/10.7759/curereus.22119>.
7. Lad, U.P., Satyanarayana, P., & Shisode-lad, S. (2012). *A Study on the Correlation Between the Body Mass Index (BMI), the Body Fat Percentage, the Handgrip Strength and the Handgrip Endurance in Underweight, Normal Weight and Overweight Adolescents.* 51–54. <https://doi.org/10.7860/JCDR/2012/5026.2668>.
8. Lameira, T., Amaral, M., Torres, G., Arau, C., Monteiro, R., Teixeira, M., Vasconcellos, L., & Criso, M. (2019). *Hand grip strength : Reference values for adults and elderly people of Rio Branco, Acre, Brazil.* 1–13.
9. Liao, K. (2016). *Hand Grip Strength in Low, Medium, and High Body Mass Index Males and Females.* 3(1), 1–7. <https://doi.org/10.17795/mejrh-33860>.
10. Maddison, R., Mhurchu, C.N., Jiang, Y., Vander, S., Rodgers, A., Lawes, C.M.M., & Rush, E. (2007). *International Physical Activity Questionnaire (IPAQ) and New Zealand Physical Activity Questionnaire (NZPAQ): A doubly labelled water validation.* 9, 1–9. <https://doi.org/10.1186/1479-Received>.
11. Mahmoud, A.M. (2022). *An Overview of Epigenetics in Obesity: The Role of Lifestyle and Therapeutic Interventions.*
12. Malina, R.M., Zavaleta, A.N. & Little, B.B. (1987): Body size, fatness, and leanness of Mexican American children in Brownsville, Texas: changes between 1972 and 1983. *Am. J. Public Health* 77, 573–577.
13. Matei, B., Winters-stone, K.M., & Raber, J. (2023). *Examining the Mechanisms behind Exercise's Multifaceted Impacts on Body Composition, Cognition, and the Gut Microbiome in Cancer Survivors : Exploring the Links to Oxidative Stress and Inflammation.*
14. Morse, D.J.T.R.M.E.C.I., & Onambe, K.W.G. (2016). *The impact of obesity on skeletal muscle strength and structure through adolescence to old age.* 467–483. <https://doi.org/10.1007/s10522-015-9626-4>.
15. Nystoriak, M.A., & Bhatnagar, A. (2018). *Cardiovascular Effects and Benefits of Exercise.* 5(September), 1–11. <https://doi.org/10.3389/fcvm.2018.00135>.
16. Park, J.H., Moon, J.H., Kim, H.J., Kong, M.H., & Oh, Y.H. (2020). *Sedentary Lifestyle : Overview of Updated Evidence of Potential Health Risks.* 365–373.
17. Pollock, M.L., Franklin, B.A., Balady, G.J., Chaitman, B.L., Fleg, J.L., Fletcher, B., Limacher, M., Pin, I.L., Stein, R.A., Williams, M., & Bazzarre, T. (2000). *AHA Science Advisory.* 8721(71), 828–833. <https://doi.org/10.1161/01.CIR.101.7.828>.
18. Ramesh, S., & Kosalram, K. (2023). *The burden of non communicable diseases : A scoping review focus on the context of India.* 1–7. <https://doi.org/10.4103/jehp.jehp>.
19. Romieu, I., Dossus, L., Barquera, S., Blottière, H.M., Franks, P.W., Gunter, M., Hwalla, N., Hursting, S. D., Leitzmann, M., Margetts, B., & Nishida, C. (2017). *Energy balance and obesity : what are the main drivers ?* *Cancer Causes & Control*, 28(3), 247–258. <https://doi.org/10.1007/s10552-017-0869-z>.
20. Ross, C.H. & Rösblad, B. (2002): Norms for grip strength in children aged 4–16 years. *Acta Paediatrica* 91, 617–625.
21. Shah, S.A., Safian, N., Mohammad, Z., & Nurumal, S.R. (2022). *Factors Associated with Handgrip Strength Among Older Adults in Malaysia.* April.
22. Strasser, B. (2013). *Physical activity in obesity and metabolic syndrome.* 1281, 141–159. <https://doi.org/10.1111/j.1749-6632.2012.06785.x>.
23. Wen, Y., Liu, T., Ma, C., & Fang, J. (2022). *Association between handgrip strength and metabolic syndrome : A meta-analysis and systematic review.* December, 1–15.
24. Westerterp, K.R. (2015). *Daily physical activity as determined by age, body mass and energy balance.* *European Journal of Applied Physiology*, 1177–1184. <https://doi.org/10.1007/s00421-015-3135-7>.

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРІВ

Хашіні Мадхурангі Віджаясінхе hashinimadurangi624@gmail.com

кафедра педіатрії, медичний факультет, Університет Пераденія,
шосе Кінзі, Коломбо – 08, Шрі-Ланка

Естер Ліянаге <https://orcid.org/0000-0001-5967-8025>, estherl@ahs.pdn.ac.lk

кафедра фізіотерапії, факультет суміжних медичних наук, Університет Пераденія,
Августа Хілл, Шрі Амараванса Маватха, Пераденія, Шрі-Ланка

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

Hashini Madhurangi Wijayasinghe hashinimadurangi624@gmail.com

Department of Paediatrics, Faculty of Medicine, University of Peradeniya,
Kynsey Road, Colombo – 08, Sri Lanka

Esther Liyanage <https://orcid.org/0000-0001-5967-8025>, estherl@ahs.pdn.ac.lk

Department of Physiotherapy, Faculty of Allied Health Sciences, University of Peradeniya,
Augusta Hill, Sri Amarawansa Mawatha, Peradeniya, Sri Lanka

№ 1/2025

Sports. Education. Health

Editorial Team

- Borysova Olha**, DSc (Physical Culture and Sports), Professor, National University of Ukraine on Physical Education and Sport (Kyiv, Ukraine)
Briskin Yurii, DSc (Physical Culture and Sports), Professor, Lviv State University of Physical Culture named after Ivan Boberskyj (Lviv, Ukraine)
Vitomskiy Volodymyr, PhD (Physical Culture and Sports), Associate Professor, National University of Ukraine on Physical Education and Sport (Kyiv, Ukraine)
Voronova Valentina, PhD (Education), Professor, National University of Ukraine on Physical Education and Sport (Kyiv, Ukraine)
Gavreliuk Svitlana, PhD (Medicine), Associate Professor, National University of Ukraine on Physical Education and Sport (Kyiv, Ukraine)
Klavina Aija, PhD (Education), Professor, Lithuanian Sport University (Kaunas, Lithuania)
Kohut Iryna, DSc (Physical Culture and Sports), Professor, National University of Ukraine on Physical Education and Sport (Kyiv, Ukraine)
Krasilshchikov Oleksandr, PhD, Faculty of Sports Science and Recreation, Universiti Teknologi MARA, (Shah Alam, Selangor, Malaysia)
Marynych Viktoriia, PhD (Physical Culture and Sports), Associate Professor, National University of Ukraine on Physical Education and Sport (Kyiv, Ukraine)
Podrihalo Olha, DSc (Physical Culture and Sports), Professor, Kharkiv State Academy of Physical Culture (Kharkiv, Ukraine)
Potop Vladimir, PhD, National University of Science and Technology Politehnica Bucharest, Pitesti University Center (Bucharest, Romania)
Futorny Serhii, DSc (Physical Culture and Sports), Professor, National University of Ukraine on Physical Education and Sport (Kyiv, Ukraine)
Shapovalova Hanna, DSc (Medicine), Associate Professor, National University of Ukraine on Physical Education and Sport (Kyiv, Ukraine)
Shynkaruk Oksana, DSc (Physical Culture and Sports), Professor, National University of Ukraine on Physical Education and Sport (Kyiv, Ukraine)

Issue of journal No 1/2025 was approved by Scientific Council of the National University of Physical Education and Sport of Ukraine on 19.12.2024 protocol N 6

Registration of a printed media entity: Decision of the National Council of Ukraine on Television and Radio Broadcasting No. 2316 dated July 11, 2024. Media Identifier: R30-05357. Printed media entity - National University of Ukraine on Physical Education and Sport (1 Fizkultury St., Kyiv, 03150, Ukraine; rectorat@uni-sport.edu.ua, +38 (044) 287-54-52).

Languages of publication: Ukrainian, English, Polish, German, French, Italian, Lithuanian.

Articles published in the journal are checked for plagiarism using StrikePlagiarism.com software by the Polish company Plagiat.pl.

© «Sports. Education. Health», 2025

CONTENTS

- 3 *Eduard Anokhin, Oksana Shynkaruk*
Global trends and factors influencing esports competitions
- 10 *Oleg Varenyk, Maksym Onipchenko*
Organizational conditions for improving the activities and development of children's and youth sports entities in Ukraine
- 14 *Anastasia Kynytska, Oksana Shynkaruk*
Comparative analysis of the functioning of wakeboarding worldwide
- 21 *Tetiana Petrovska, Tetiana Bulhakova, Halyna Zhukova*
Analyze of world experience the problem of war veterans rehabilitation taking into account the gender dimension
- 27 *Igor Folvarochnyi, Anton Hak*
Application of flow theory as an innovative approach in research on athlete motivation
- 33 *Nadiia Chyzhevaska, Oksana Shynkaruk*
Pedagogical conditions for teaching chess to children aged 4-6 in extracurricular activities
- 40 *Olesia Shevchuk, Iryna Kohut, Viktoriia Marynych*
Realities of implementing inclusivity in university sports
- 47 *Hashini Madhurangi Wijayasinghe, Esther Liyanage*
Correlation between physical activity, body mass index, and hand grip strength in early years of health sciences undergraduates

Комп'ютерне верстання – АНДРІЙ ФІЛАТОВ
Коректура – КАТЕРИНА ПРИХОДЬКО

Підписано до друку 20.12.2024. Формат 60x84/8. Гарнітура Helios.
Папір офсет. Цифровий друк. Ум. друк. арк. 6,28. Замов. № 0525/397. Наклад 200 прим.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»
вул. Інглєзі, 6/1, м. Одеса, 65101
Телефон +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7623 від 22.06.2022 р.